PAUL VIRILIO

HIZ VE POLİTİKA

Dromoloji Üzerine Bir Deneme

Çeviren:
MELTEM CANSEVER

VEHİP ATALAY
KÜLTÜRSARAYI
Tlf: 212 16 47 ERZURUM

METİS YAYINLARI

1.
Sokak Üzerinde Haktan Devlet Üzerinde Hakka

"En küçük askeri birlikte bile gözümüze çarpan,
topluca çıkılan bir yolculukta birleşmiş o bireyler kitlesi."

CLAUSEWITZ, 1806

DOLAŞIMIN paradoksal varlığı tüm devrimlerde kendini gösterir. Haziran 1848'de Engels şunları yazar: "İlk sokak gösterileri *Paris hayatının en yoğun biçimde aktığı yer olan* büyük bulvarlarda ortaya çıkıyor." Bir yüzyıldan daha az bir zaman sonra ise Weber, Rosa Luxemburg ile Karl Liebknecht'in ölümü hakkında sanki zincirleme bir çarpışmanın, bir trafik kazasının sonuçları söz konusuymuş gibi, "sokağa seslendiler, sokak da onları öldürdü," diye yazar. Kitle bir halk, bir toplum değil, yoldan gelip geçenler yığınıdır; devrimci topluluk ideal biçimine üretimin yapıldığı yerlerde değil, makinanın teknik aracısı olmaktan bir an için çıkarak bizzat kendisinin bir motor (hücum makinası), yani *hız üreticisi* haline gelmesiyle sokaklarda ulaşır.

İşsizler ya da açığa alınan, hareketten çıkarılıp işsiz güçsüz kalan işçiler için Paris, bizzat onların serseriliklerini denetlemekle yükümlü bir polis baskısı altında, amaçları ve gidecek yerleri olmaksızın başıboş dolaşılan bir sokak ve caddeler dizisi, bir yörüngeler sahasıdır. *Apaşlar*[1] ile kenar mahallelerdeki diğer karan-

lık kişiler için olduğu gibi çeşitli devrimci çeteler arasında da, zamanı geldiğinde *sokağı tutmak,* şu ya da bu binayı işgal etmekten çok daha önemli olacaktır.

1931'de başkent Berlin'de Nasyonal-Sosyalistler'in Marksist partilere karşı yürüttüğü mücadeleler sırasında Joseph Goebbels, "Sokağı fetheden devleti de fetheder," [2] diye yazar.

Asfalt siyaset alanı olabilir mi? Burjuva devleti ve bu devletin iktidarı sokak mıdır ya da sokakta mıdır? Potansiyel gücü ve yayılma alanı dolaşımın yoğun olduğu yerlerde, hızlı taşımacılık yolu üstünde mi bulunur?

Berlin'i ele geçirmek için yapılan çatışmalar hakkında Goebbels bir kez daha, "ideal militan,... kimi zaman ne olduğunu bile bilmediği ama rüyasında ezbere okuyabileceği bir yasaya itaat eden... *hareket* olarak Kahverengi Ordu içinde bulunan siyasi savaşçıdır... böylelikle fanatik kişileri *harekete geçirdik...*" diye yazar.

Goebbels önce taşrada sonra da Berlin'de yaptığı çeşitli konuşmaların steno metinlerini bilimsel olarak karşılaştırarak başkentin "belirli bir biçimi olmayan sosyolojik yığışımı"nın "yeni bir kitle dili" yaratılmasını zorunlu kıldığını tespit eder:

"Dört milyon kişilik metropolün yüreği, propagandacıların nutukları arasında yakıcı bir soluk gibi atıyor. Burada, köhnemiş ve sözüm ona popüler ifade biçimleriyle hiçbir ilgisi olmayan yeni ve modern bir dil konuşuldu; bu dil *coşkulu ve kışkırtıcı* bir ifade tarzının başlangıcı olan yepyeni bir sanatsal üsluptur."

İsyan, başlangıçta bir avcı/çapulcu sürüsünden ibaret olan âsiler yığınına bir şekil verir. Lider için isyan, işçi ordusunun "kayıp asker" çetelerini, DROMOMANLAR'ı[3] yönlendirmek, onları

1. Ünlü "Altın Başlık"ın [Apaşlar arasındaki bir çatışmanın sarışın kadın kahramanı. (ç.n.)] akıl hocalığını yaptığı bir saldırgan çetesinin Bagnolet sokağında bir belediye aracına saldırmasının ardından bu deyiş Paris basını tarafından yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır.

2. 1931'de Nasyonal Sosyalistler'in iktidarı ele geçirmesinden iki yıl önce yayımlanan ve Goebbels'in "Parti'nin eski Berlin Muhafız Birliği'ne" ithaf ettiği *Kampf um Berlin*'den.

3. Dromoman, *Ancien Régime*'de (1789'dan önceki monarşi) asker kaçaklarına ve psikiyatride sürekli dolaşma manisine yakalanan kişiye verilen addır. [Kitabın temel

ayaklandırmaktır; Saint-Just'un deyimiyle "bir köpek sürüsü gibi saldırıya geçirmektir"; hareket halindeki kitlenin yörüngesine kaba teşvik yöntemleriyle, uzaktan uzağa, birinden ötekine aktarılan çoksesli ve çokrenkli bir polemik senfoniyle ritm kazandırmaktır.[4] Tıpkı çarpışmayı, sokak gösterisinin ve kentsel kargaşanın son hedefi olan kaza şokunu hızlandırmaya yönelik trafik işaretleri ve kuralları gibi... Almanya'da görsel-işitsel propagandanın öncüsü Goebbels, "propaganda yazıyla değil, doğrudan sözle ve görüntüyle yapılmalıdır," diye belirtir. Okuma zamanı, düşünmek için gereken zamanı, dolayısıyla kitlenin dinamik etkinliğini bozan bir yavaşlamayı içinde taşır. Âsiler tesadüfen bir binanın içine girdiklerinde, bu bina bir anda herkesin girip çıktığı, getirip götürdüğü bir geçiş yerine dönecektir; bu, 1975'te Saygon'un düşüşü sırasında görüldüğü gibi, telaş içinde bulduğunu kapıp götürmek, yağma için yağma yapmaktır.

Tüm tarih boyunca, söylenmeyen, açığa çıkarılmayan, buna karşılık devrimin bizzat kendisi olan bir devrimci başıboşluk, bir İLK TOPLU TAŞIMACILIK düzenlemesi vardır. Ayrıca "tüm devrimler şehirde yapılır", şehirden gelir diyen eski inanış, 1789 olaylarından beri kullanılan "Paris Komünü diktatörlüğü" deyişi, klasik kır/şehir karşıtlığından ziyade durma/dolaşma karşıtlığına vurgu yapıyordu.

Şehir planlarının kesin bir biçimde göstermesine karşın şehir, öncelikle içinden hızlı bir iletişim yolu (nehir, karayolu, sahil şeridi, demiryolu...) geçen bir insani yerleşim yeri olarak algılanmadı; öyle görünüyor ki sokağın bir yerleşim alanından geçen bir yoldan başka bir şey olmadığı unutuldu; halbuki, kentteki araçların "hız sınırlaması" ile ilgili yasalar, bir yerden bir yere gitmenin, hareket etmenin sürekliliğini ve yalnızca hız yasasına tabi olduğunu bize her gün hatırlatmaktadır. Kent, taşıtların yer değiştirme hızı ile bakışın birleştiği bir menzil, bir yörünge belirten karayolu çizgisinin üzerinde bir nokta, eski askeri tabya, doruğa gi-

kavramı olan dromoloji, Eski Yunanca *dromos*'tan (yol, yürüyüş, koşu, yarış) türetilmiş; dromokratik devrim işe yol üzerindeki iktidarda devrim anlamına geliyor. (ç.n.)]

4. Marinetti ve Giovanni Lista'nın yorumları. "Poètes d'aujourd'hui", Seghers.

den yol, sınır ya da kıyıdan başka bir şey değildir; uzun zaman önce söylediğim gibi yalnızca *içine yerleşilebilir dolaşım*[5] vardır: bu durum bugün, örneğin, kentin kolluk kuvvetleri ile basit bir çarpışmadan, çatışmanın kışkırtılmasından ibaret olan o muazzam devrimci mücadelelerde; aşırı idmanlı militan kitlesinin görsel-işitsel araçlar, kameralar, teypler, vb. ile donanmış olduğu Japonya'da özellikle açık bir biçimde görülmektedir. Eylemlerinin kinetik niteliğinin bilincinde olarak, kendilerinin de bir süre sonra terk edecekleri sokaklarda, varlıklarının şipşak fotoğrafını çekerler; yoldan geçen kişilerdir onlar, toplanmaları da durmaları da yasaklanmıştır. Aynı şekilde 1848 isyancılarının son derece açıklayıcı olan sloganı da hasır altı edilmiştir: Engels, "ya ekmek ve iş ya ölüm diyen umutsuz kitleler," diye söz eder onlardan. Gerçekte, zorla taşraya sürülecek ya da askere alınacak olan, o dönemdeki adıyla bu "işçi taburları"nın parolası, "KALACAĞIZ!"... duracağız, idi. Antik agoranın demokratik ütopyası gibi 19. yüzyılın sosyalist ütopyası da, devrimin ve proleterleşmenin temel antropolojik veçhesi olan göç olgusunun üstünü örtüp bulanıklaştıran kentsel yapılaşmanın molozları altına gömüldü gitti.

Arthur Young, 21 Eylül 1788'de ünlü güncesinde şöyle yazar: "Nantes'a gelir gelmez, yenilerde güzel bembeyaz taşlarla inşa edilmiş olan tiyatroya gittim. Pazar günüydü ve bu nedenle tiyatro doluydu. Kendi kendime, 'aman Tanrım!' diye haykırdım; demek ki 300 mil boyunca, tüm o geniş fundalıkları, çöl, bataklık, su birikintileri ve çalılıkları geçtikten sonra varacağım yer bu gösteriymiş. Fazla bir değişiklik yaşamadan dilencilikten bolluğa, toprak kulübelerin sefaletinden bir gecesi 500 İngiliz lirasına çıkan şaşaalı temsillere geçiyorsunuz."

Zenginliği, görülmemiş teknik düzenlemeleri, üniversiteleri ve müzeleri, dükkânları ve hiç bitmeyen kutlamaları, konforu, bilgisi ve güvenliğiyle yeni kent, zahmetli bir yolculuğun son bulduğu ideal bir sabit nokta, kitlelerin göçünün ve umutlarının tehlikeli bir deniz yolculuğundan sonra ulaştığı son liman gibi

5. "Circulation habitable", Nisan 1966, *Architecture Principe*, no. 3.

görünmekteydi. Öyle ki son yıllara kadar kentsellikle kentlilik birbirine karıştırıldı; aslında bir karayolu ya da demiryolu aktarma noktası olan yer, karşılıklı toplumsal ve kültürel aktarımın gerçekleşeceği mekân sanıldı; bir kavşak, sosyalizme giden yol zannedildi.

Belediyelerin sokağa bakan pencere ve bina cephelerini ateş pahasına kiralıyor ve vergilendiriyor olmalarının nedeni, burjuva evinin bu mimari ayrıntılarının geleneksel olarak alışveriş ve bilgi olanaklarını içlerinde barındırmasıdır; Hollandalı fahişelerin camekânları, gelip geçenin panoramik olarak seyredilebildiği eski cumbaların günümüzdeki taklididir; sokakta bir dolaşım manzarası vardır, bu bir "pilgrim's progress" (hacının yolculuğu), bir ilerleme ve bir resm-i geçittir; hem yolculuk hem yetkinleşmedir; daha iyiye doğru ilerlemeye hizmet eden yürüyüştür; tüm Ortaçağ boyunca süren hacdır.[6] Sokak yeni bir sahil şeridi gibidir; mesken sosyal akışın derecesinin ölçülebileceği, bu akışın taşmalarının öngörülebileceği bir liman; şehir kapıları, giriş vergileri ve gümrükleri ise barajlar, kitlelerin akışkanlığına ve göçmen sürülerinin sızma gücüne karşı kullanılan filtreler... Müstahkem şehri çevreleyen eski sağlıksız ve bataklık kumsallar, Amerikan kölesinin barınağı, eski surlar, kenar mahalleler, gecekondular ve *favela*'ların* yanı sıra öksüzler yurdu, düşkünlerevi, kışla ve cezaevi de bir kapatma ya da uzaklaştırma sorunundan ziyade dolaşım sorununa çözüm getirir; bunların hepsi de son derece belirsiz yerlerdir çünkü sızmaya ve sızmanın hız kazanmasına karşı fren etkisi yaparlar, iki geçiş hızı arasında dururlar. Başından beri kara ya da nehir ulaşım yolları üstünde kurulmuş olan bu yerler, daha sonra lağımlara, durgun su birikintilerine benzetilmişlerdir; çünkü akışkanlığın (ilerlemenin) durması, harekete geçiren gücün ansızın yok olması, kaçınılmaz bir biçimde, kitlelerin neredeyse organik anlamda bozulup kokuşmasına yol açar. Balzac, "Paris'in tüm kötülüklerinin, tüm felaketlerinin kendilerine sığınak buldu-

* Güney Amerika'daki üstünkörü inşa edilmiş ve konforsuz halk konutları. (ç.n.)

6. *Pilgrim's progress*; *La cité à travers l'histoire*, s. 353, collection Esprit. Lewis Mumford, *La cité prochaine*, Editions du Seuil, 1964.

ğu ne idüğü belirsiz yerler," diye yazar. Bu, aynı anda hem hukuki yasaklamayı hem de mekânsal ve zamansal mesafeyi içinde barındıran banliyö* sözcüğünün kökenini oluşturmaktadır; burası malların, erzağın ve "brassier"** proletaryanın binlerce yıldır bir tutulduğu yük, savaş ya da binek hayvanı haline getirilmiş hayvan sürüsünün, kısacası bütün bir toplumsal malzemenin depolandığı ve boşaltıldığı yerlerdir; öte yandan proleterleştirilmiş kitlelerin sömürülme koşulları, Geoffroy Saint-Hilaire'in verdiği evcilleştirme tanımını çok iyi örneklemektedir: "Bir hayvanı evcilleştirmek, onu, insanların yaşadığı yerlerin içinde ya da yakınında yaşamaya ve üremeye alıştırmaktır."

"Barınma hakkı", öne sürüldüğü gibi "şehirde yaşama hakkı" değildir; tıpkı toplumsal bağlarla birbirine bağlı olmayan vahşi bir hayvan sürüsü gibi proleter güruhu da içinde hep bir tehdit, bir bilinmezlik ve yırtıcılık potansiyeli taşır; insanların yaşadığı yerlerin yakınında ve onların gözetimi altında "domestique"*** olarak toplaşmasına ve üremesine izin verilir – gerçek anlamıyla insani *yerleşim* sorunları, proleter sürünün sorunlarından, bu sürünün müstahkem şatonun kümesinin yanında, müstahkem şehrin ahır ya da çitlenmiş kapalı alanları andıran kenar mahallelerinde *barınmasından* çıkan sorunlardan tamamen ayrı tutulur; göçmen kitlelerin bu geçici barınakları insanların yaşadığı yerlerden, yani kentten nispeten uzakta olmak zorundadır. Burjuvazi başlangıçtaki gücünü ve sınıfsal özelliklerini ticaret ve sanayiden ziyade (bunların hiç de burjuvaziye özgü olmadıkları, bankacılık, sanayi, vb. alanlarda asıl önemli rolü oynayanın keşişlik, şövalyelik gibi kurumlar olduğu bilinmektedir), gayrimenkulün (hareketsiz olanın) satışını ve usulsüz el değiştirmesini sağlayan arsa spekülasyonunun (sosyal parasal) *değeri olarak*[7] *"sabit ikametgâhı" yaratan bu stratejik yerleşmeden* alacaktır; müstahkem şehirlerin

* *ban-lieu*'den; *ban* sürgün, *lieue* fersah; bir şehrin çevresinde, bir fersah uzaklıktaki sürgün arazisi. (ç.n.)

** Çift hayvanı olmayan, kollarıyla çalışan köylü. (ç.n.)

*** *domestique* hem evcil, hem de hizmetçi anlamındadır. (ç.n.)

7. *A.g.e.* Spekülasyondan önce, arazi ekonomide yeterli bir birim olarak değerlendiriliyordu.

surları ardında ikamet edebilme hakkından, milyonlar halinde bir yerden ötekine giden hacı, müşteri, asker, sürgün kalabalığının tehlikeli göçü ortasında güvenlikte kalıp varlığını koruyabilme hakkından alacaktır. 1077 Cambrai Komünü'nden başlayarak "kentsel özgürlükler" yavaş yavaş tüm ticaret kentlerine yayılır; tüm bu kentler harita üstünde kolayca bulunabilir, hepsi de mantığa uygun olarak önemli kara ya da nehir yolları üzerinde kurulmuştur ama Brötanya ya da Massif Central gibi ulaşımı zor bölgelerde neredeyse hiç komün* yoktur. Komün devrimiyle birlikte burjuva iktidarının kuruluşu, yerli bir topluluğu doğudan gelen ve fethettiği yere düzen getirdiğini öne süren askeri işgalci ile karşı karşıya getirdiği içindir ki daha o zamandan "ulusal kurtuluş savaşı" ile bir tutulabilir; kentsel özgürlüklerin güvence altına alınması öncelikle eski Galya-Roma kale içi kentinin konumunun müstahkem şato formülüne uygun olarak yeniden düzenlenmesini ve ele geçirilemez nitelikte kalelerin kurulmasını getirmiştir; bu kalelerin o dönemde kullanılan savaş makinalarından korkmaları için hiçbir neden olmamasına karşın, göçebe kitlesiyle birlikte dışarıdan, yabancı ve uzak yerlerden gelen sürprizlerden ve savaş oyunlarından sürekli olarak çekinmesi için her türlü neden mevcuttu. Eski villanın** düzenlenmesi ve feodal sömürgeci tarafından tümsek üstüne kurulu bir şatoya dönüştürülmesi sırasında kazıklardan oluşan duvarlar ve toprak siperler ayrım gözetmeksizin tüm tehlikelere ve doğal afetlere karşı dikilmekteyken, villanın ardından gelen müstahkem şatonun mimarisi kırsal özelliğini yitirir ve tamamen askerileşir; bundan böyle artık yalnızca tek bir düşmana yöneliktir: savaş adamına. Ayrıca, görünürdeki benzerliğe karşın, antik kale ile Avrupa Ortaçağı'nın kalesini birbirinden ayıran şey, Ortaçağ kalesinin, iç mekânlarının mimari düzenlemeleri[8] sayesinde, yani delikleri, çıkıntıları, zikzaklı yolları ve

* Feodal boyunduruktan kurtulmuş ve bizzat burjuvalarca yönetilen kent, özgür kent. (ç.n.)

** Eski İtalya'da ve Merovenj ile Karolenj döneminde Galya'da kırsal alanda yaptırılan malikâne. (ç.n.)

8. Paul Virilio, *L'insécurité du territoire*, s. 77 ve devamı, collection *Monde Ouvert*, Stock, 1976.

yüksek duvarları ile *çarpışmayı sonsuza dek uzatmaya olanak sağlama* özelliğine sahip olmasıdır. Ortaçağ'ın müstahkem sur duvarları yapay bir alan yaratır ve bu alanı, fiziksel düzlemde olduğu kadar psikolojik düzlemde de zor kullanmayı mümkün kılan *bir sahne* haline getirir; Machiavelli'den sonra Vauban da, yalnızca "belirli bir enerji biçimini (bu durumda hareketli bir saldırgan kitlesinin enerjisini) karşılama, *dönüştürme ve son olarak da bunu daha uygun bir biçimde yeniden kurma...* edimini başarabilen bir mekanizmalar bütünü"nden oluşan topolojik bir evrenin kurulması yoluyla *kıyımı önleme ve düşmanı çökertme* tarzını hararetle salık verecektir.

Yine aynı ilkeye göre yeniden örgütlenen komün kalesi, hasma karşı dikilen bir "savaş oyunları alanı" olarak kalır; ama bu hasım bir kez daha nitelik değiştirmiş, her şeyden önce bir sosyal düşman haline gelmiştir. Böylece müstahkem mevkiin surları askeri işlevinin dışında sınıfsal bir işlev de üstlenir; bu surlara sosyal çarpışmayı sonsuza dek sürdürme yeteneğini veren tam da kent kuşatma tekniğinin ürünü olmalarıdır. Komün burjuvazisi, barış zamanındaki ataletin tüm özelliklerini bünyesinde taşıyabilecek, uzatılmış ve sabırla sürdürülen savaş gibi yeni bir olgu yaratır; Antikçağ'ın iç savaşlarında dökülen kanlar, kırsal savaş alanında yılın hep aynı mevsiminde patlak veren çatışmalar ve şiddet gösterileri artık geçmişte kalmıştır. Burjuva iktidarı ekonomik olmaktan önce askeridir ama daha kesin bir ifade kullanırsak, kuşatma halinin gizli sürekliliği ile, "*çeşitli biçimlerde imal edilen hareketsiz büyük makinalar*"[9] olan müstahkem mevkilerin ortaya çıkması ile yakından bağlantılıdır. Aynı şekilde, surlar arkasına kapanan burjuvazinin gerilemesi, öz iradesinin yitmesi de, Montesquieu'nün belirttiği gibi, "barutun icadıyla birlikte ele geçirilemez hiçbir yerin kalmadığı" bir zamanda, kara çatışmaları alanında askeri tekniğinin zayıf kalmış olmasına bağlı olacaktır.

Clausewitz, askeri girişimciye giderek daha büyük bir bütçe-

9. Uygulamalı İstihkâmcılık ve Topçuluk Okulu'nun daimi tahkimat dersi notları, 1888. Aktaran Vauban.

yi, taahhüt sözleşmesinin sonunda ele geçirebileceği devredilebilir mal ve değerleri sağlayabilecek tek kaynak olan güçlü ekonomilere hizmet veren, İtalya ve sonra Avrupa'daki büyük kentlerde faaliyet gösteren paralı askerleri çok iyi betimlemiş (buradan da "para ile paranın onu yaratmış gibi *görünen* askeri anlamı arasındaki açık konjonktür" ortaya çıkar, "Marx'tan Engels'e", 25 Eylül 1857), ama askeri girişimciyi teknik danışman ve mühendis (aygıt yapımcısı) olarak yeterince ele almamıştır. Oysa burjuva kalesi içinde duruma göre özel güvenliği koruma ya da yok etme yeteneğine sahip olacak kişiler tam da askeri mühendislerdir. İşte yalnızca burjuvazinin değil daimi askeri sınıfın da dahil olduğu "insan yiyen sınıfları" doğuran adı konulmamış konjonktür budur. Kapitalizmin Marksist tanımı olan "insan hayatının tüketicisi ve ölü emeğin kurucusu" deyişi burjuvaziye gayet uygun düşer, ama burjuvazi askeri teknik danışmanının ortağı olduğu, üretme ve ürettiğini yok etme araçlarını aynı anda yarattığı; yani devlet ordularının, daha sonra da askeri-sınai kompleksin kökenindeki savaş girişimcisi olduğu için böyledir bu. *Condottiere*'nin* kentin ekonomik yönelimine ağırlığını koyarak kendi iflas sistemini daha kârlı bir hale getirmeyi bilmiş olması gibi, komün burjuvazisi de daha o zamandan zenginlik ile yıkım üretiminin aynı muğlak biraradalığını taşımaktadır bünyesinde.

Bu kaçınılmaz alaşım, savaş alanında tesadüf eseri gerçekleşen bir karşılaşma gibi oluştu: "Bir konumun stratejik önemi, belli ölçülerde birer varsayımdan ibaret olan çeşitli bileşimlerin değil, bizzat ülkenin arazi yapısının sonucudur: Stratejik öneme sahip yerler, ulaşım yolları üzerindeki önemli bir kavşak, birçok yolun kesişme noktası ya da vadilerin kavuşma yeri olacaktır." Daha önce de belirttiğimiz gibi, bu koşulların sağlandığı her yerde kalabalık nüfuslu merkezler bulunur, dolaşımın olduğu her yerde yerleşim de vardır. Kısacası, büyük kentlerin doğuşuna yön veren koşullar, her zaman önemli stratejik noktaları yaratan koşullardır.[10] Demek ki çözüm kendi kendine ortaya çıkmıştır. *20.*

* Ortaçağ'da İtalya'daki paralı askerlerin liderine verilen ad. (ç.n.)

10. *A.g.e.*

yüzyıla dek hemen hemen her zaman en yoğun nüfuslu merkezler olmuştur birer kaleye dönüştürülen. Milli Savunma politikası tıpkı Ortaçağ'da olduğu gibi, askerlerle sivilleri bir araya getirmiştir. Sivillerin elinde ordunun görmezden gelemeyeceği zengin kaynaklar bulunmaktadır (erzak ve mühimmat, kol gücü, barınacak yer, teçhizat). Kapitalizmin başlı başına birer verisi olan bu zenginliklerin hareketsizliği, sıkıyönetimi ve kuşatma durumunu sürdürmeyi sağlayan şeyler arasında başta gelir.

Müstahkem mevki hareketsiz bir makina ise, askeri mühendisin kendine özgü işlevi bu makinanın ataletine karşı mücadele etmektir. "Tahkimatın amacı orduları durdurmak ve bastırmak değil, *hareketlerine hâkim olmak, hatta bu hareketleri kolaylaştırmaktır.*" 1870'e doğru Albay Delair, "her kale belli bir özel kondisyona, insanlarda *sağlıklı olma* diye adlandırdığımız belli bir dayanma gücüne sahip olmalı. Barış zamanında biz istihkâm subayları, kaleleri sağlıklı tutmakla yükümlüyüz," der ve ardından şunları ekler: "Savunma sanatı sürekli bir dönüşüm içinde olmalıdır; bu sanat, dünyamızın genel yasasından kurtulamaz: *durmak ölümdür.*"[11]

Komün kalesi öyle bir makina-şehirdir ki Cormontaigne, Fourcroy ve 18. yüzyılın birçok mühendisi "hayali kuşatma günlükleri"nde ya da "tahkimat kayıtları"nda, sanki kale tek başına işlemeye muktedirmiş gibi, kaleyi savunma görevini üstlenen birlikleri hesaba katmamaktadır; General de Villemoisy de 19. yüzyılda kalenin teknik üstünlüğünü şöyle saptar: "Yüzyılın başından beri Avrupalılar tarafından yapılan 300 kuşatmanın yalnız onunda ilk düşen müstahkem mevki kale oldu." Demek ki askeri personel, genel müstahkem mevki anlayışına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada Carnot işbölümünü salık verir: "Ayrı ayrı ele alındıklarında yeterli olamayabilecek yüreklilik ve ustalığın, bir araya geldiklerinde birbirlerini artırabildikleri kanıtlanmıştır." Demek ki Vauban'dan sonra da müstahkem mevkii savunanlar çıkmıştır:

11. *A.g.e.* Burada yine askeri söylem şehir kalesi şemasıyla çakışmaktadır; başından beri sağlık ve "çöp" boşaltma sorunlarının ortaya çıktığı yer kent olmuştur – kirlenme, daha 14. yüzyıldan başlayarak İngiliz parlamentosunu uğraştırmıştır.

28 Aralık 1886 tarihli kararname, müstahkem şehirlerin yöneticilerini savaş zamanında olduğu gibi barış zamanında da yerlerinde kalmaya zorunlu tutacak, aynı şekilde garnizon da herkesin her gün yinelenen belirli ve değişmez bir işle görevlendirilmesi yoluyla gündelik işlerle uğraşmaya mecbur bırakılacaktır.

Maginot Hattı'nda görevli olanlar da zaten oraya "fabrika" demeyi alışkanlık haline getirmişlerdi. Eski komün kentinin parçalanmasından uzun zaman sonra ve büyük müstahkem mevkilerin varlıklarını sürdürdükleri 20. yüzyıla kadar askeri sınıf geçimini yavaş yavaş "kompradorlaşan" eski burjuva işvereninden sağlamayı sürdürdü ve daimi stratejik şemalarda savaş girişimcisinin çıkarları kapitalizminkilerle aynı kaldı: 1793'te Barère, genç Cumhuriyet'i (Paris Komünü'nü) *kuşatılmış büyük bir şehirle* karşılaştırır ve *tüm Fransa'nın artık yalnızca büyük bir ordugâh olması* talebinde bulunur. Burjuva devriminin siyasi zaferi de surların önündeki lojistik tabyadan ve evlerden oluşan komünal makina-şehrin üstündeki kuşatmayı, sıkıyönetim halini, ulusal toprakların tümüne yaymasına dayanır; bu devrim 1795'te, banliyölerden gelen halk kitlelerinin hücumunu püskürtme, Saint-Antoine kenar mahallesini çember içine alma ve yenik düşen işçileri silahlarını "halktan geldiklerini artık hatırlamayan" (Babeuf) yirmi bin askere teslim etmeye zorlama türünden işlerinin hepsini Carnot'nun yeni ordularına bırakacaktır.

Demek ki, "bir sınıfın başka bir sınıfı ezmek için örgütlenmiş iktidarı" ifadesi, devletin siyasi iktidarına dair ikincil bir tanımdır yalnızca. Daha somut olarak söylersek, devletin siyasi iktidarını *polis,** *kamu düzeninin sağlanması ve yolların tanzim edilmesi* olarak tanımlayabiliriz. Burjuva devriminin başlangıcından günümüze kadar siyasi söylemin komünler dönemine ait kuşatma tarzının mantığını bilerek ya da bilmeyerek yinelediği, toplumsal düzeni dolaşımın (insan, mal) denetimiyle, devrimi ve ayaklanmayı ise trafik sıkışıklığı, yasak yere park etme, trafik kazası ve çarpışmayla bir tuttuğu düşünülürse, yukarıda söylediklerimiz

* Yunanca'da şehir, kent. (ç.n.)

daha da somutlaşacaktır. Fransa'daki 1977 yerel seçimleri Barè-re'in Fransa'yı ikiye ayıran eski şemasını ulusal sınırlar üstünde yeniden çizdiği için bu konuda tam bir örnek niteliğindedir: Merkezde sağın zafer kazandığı yer olan başkentin karar alma yetkisine sahip çekirdeği; çevresinde ise üretici etkinlikleri giderek çöken bir art-bölgeye dönüştüğünün bilincine vardığı için sola oy veren banliyö ve taşranın *büyük ordugâhı*. Zıtların mantığı uyarınca bu seçimler aynı zamanda kitlenin hareket yeteneğini *pilgrim's progress*'in *ultreïa*'sı* olan Hücum yeteneğiyle karıştıran burjuva kent kuşatma sanatının gerici şemasının bizzat muhalefet söyleminde bile ne kadar hâkim olduğunu da göstermektedir. Ama bunun da ötesinde, son yıllara kadar tüm ideolojiler tarafından kabul edilen bu siyasal/kamusal-polisiye şema, şehir planlaması üstünde olduğu kadar dünya çapındaki düzenlemeler üstünde de etkilidir; "hareketsiz büyük makina"dan makina-devlete ve son olarak makina-dünyaya geçiş, hiçbir zorlukla karşılaşılmaksızın gerçekleşmektedir; elektrikli megalopolün, dinlenme nedir bilmeyen şehrin ardında, kendi ataletine karşı savaşan, durma ile ölümü eş tutan eski kalenin karanlık siluetinin yer aldığı görülmezse eğer, ilerleme ve değişim politikası gibi sözcükler tüm anlamlarını yitirecektir.

Dünyanın her köşesinde şehirlerin, otoyolların ya da demiryollarının kenarlarında yer alan, en yakın merkezde çalışıp yalnızca yatıp uyumak için gelinen ya da göçmen ve mültecilere geçici bir barınak oluşturan sosyal konutlar, doğal seleksiyon nedeniyle nüfusu zaten azalan başkente giden yollarda hükümet tarafından ısrarla kurulan paralı geçiş sistemleri ve hemen yakınlardaki jandarma karargâhları gibi unsurlardan oluşan tüm bu aygıt, yandan berkitmeli kuleleri, olukları, kapıların üzerindeki metal levhaları, seğirdim yolları, kapılarındaki içeri alma ve dışarı bırakma sistemleri, şehir savunma organları tarafından sağlanan kitle denetiminden, eski kalenin motoruna ait çeşitli parçaların yeniden kurulmasından başka bir şey değildir.

* Ötesi, ilerisi. (ç.n.)

Ayrıca, Alman işgali sırasında banliyölerdeki (örneğin Drancy*) sosyal konut denilen yerlerin ne kadar kolaylıkla bir zamanların düşkünlerevi gibi başka yolculuklara, başka sürgünlere açılan kavşaklara dönüşebildiği de görülmüştür. Hangi ideolojiye mensup olursa olsun tüm totaliter rejimlerin özü, ordu ve polisin olağan şartlardaki hafifletilmiş rolünü (hatta rekabetini) *siyasi dolaşımın* kadri bilinmemiş düzeni karşısında ön plana çıkarmaktır; totalitarizmin yükselişinin kitlelerin dolaşımı üstündeki devlet nüfuzunun gelişimiyle tamamen bir tutulabileceği ve böylelikle de devletin büyük idari kurumlarının tarihi içinde başından beri kolaylıkla görülebileceği bile söylenebilir: 1604 fermanıyla "istihkâmlar idaresini" içinde bulunduğu kötü durumdan çıkaran ve buna görünürdeki tüm devrimlere karşın 20. yüzyıla dek sürecek modern biçimini veren kişi, kendisi de büyük bir yol tanzimi ustası olan Sully olmuştur. Tocqueville'in belirttiği gibi, *istihkâmların idare memurları, devletin sivil görevleri ile askeri görevlerini en ikircikli biçimde bir arada üstlenirler.* 14. Louis zamanında Mesrine, *istihkâm sınıfının* kökenini oluşturan ve gönüllü mühendisler, alaylı yol işleri müfettişleri ya da Paris yol tanziminden de sorumlu olan ünlü Tarade gibi sivil imar işleri müteahhitlerinin yerini alan lağım kazıcı, kazmacı ve kayıkçılardan oluşan daimi bölükler toplamakla görevlendirilecektir. Böylelikle 89 burjuva devriminin arifesinde askeri mühendis sınıfı ummadığı bir anda kendisine yüklenen ulusal bir görevle karşı karşıya kalır: Bu sınıf, yalnızca şehir surlarının inşası ve yıkımıyla değil, lojistik tabyanın ülke bütününe (Barère'in deyişiyle, "ulusun büyük ordugâhı"na) yayılmasıyla yükümlü tutuluyordu. Artık mühendislerin 17. yüzyıldan başlayarak kazandıkları ve 19. yüzyılda felsefede, romanda gerçek bir külte dönüşecek olan özel saygınlıklarının nereden kaynaklandığını soruşturmak gereksizdir. Mühendis, "uygarlığın rahibi" (Saint-Simon) olarak yüceltilir; üstünde ileride yeniden konuşacağımız, anlamından saptırılmış bu imge, çok

* II. Dünya Savaşı'ndaki Alman işgali yıllarında, Nazi Almanyası'na çalışmaya ya da toplama kampına yollanan kişiler yola çıkarılmadan önce Drancy hapishanesinde tutuluyorlardı. (ç.n.)

doğaldır ki gerçekten de bizzat rahip ya da kilise görevlisi olan, "ordugâhları ve müstahkem mevkileri geometrik çizimlerle sınırlandırma sanatı"nı öğretmekle görevli, "ordugâhın yerini seçen ve düzenleyen kişi" imgesinin hemen ardından ortaya çıkar. (Ama Albay Lazard'ın belirttiği gibi daha o zamanda bile artık söz konusu olan *özel olarak* askeri bir sanat değil, kale içi kentlerin üstüne, *doğanın bütünü üstüne* yansıtılan betimleyici geometrinin bir tür saltanatıdır...[12]) *Askeri sınıf, Ancien Régime*'in* fazlasıyla kalabalık kurmay heyetlerinde, aralarında geleneksel ordulara yalnızca bir güncük komuta etmiş subayların bile yer aldığı kulüplerde doğmamıştır. Geleneksel ordular kayda değer maddi olanaklara sahip olsalar bile, bu koşullarda ne herhangi bir fikir birliği ne de stratejik buluş koyabilirlerdi ortaya. O dönemde düşüncelerde süreklilik gerektiren tek askeri etkinlik lojistik şehir kalesi projesidir; çarpışmaların planlanması ile devlete ait toprakların düzenlenmesinden oluşan ve burjuva devriminin "Ulusal Savunma" diye adlandırdığı alaşımı doğuran da bu ikircikli lojistik görevdir.

Burada Vauban tam bir öncü olarak ortaya çıkmaktadır. İyi bir Vitruvius okuru ve Roma sömürge modeli hayranı olan mareşal, savaşların temellerinin jeopolitik ve evrensel olduğunu düşünmüştür; ona göre beşeri coğrafya rastlantılara değil, az ya da çok geniş alanları, az ya da çok sürekliliği olan imparatorlukları denetim altında tutmayı başaran örgütlenme tekniklerine bağlı olmalıdır. Bu yeni askeri düşünce, eski yol tanziminden başka ekonomik öngörüleri, genetik ve beslenme sorunlarını, vb. içine almaktaydı. 1782'de *bilinen ilk örgütlenme şemalarından birini*, "Poleometrik Bir Çizelge ya da Amatör Bir Plancının Aynı Ölçekli Bir Çizelge veya Haritayla Bazı Şehirleri Karşılaştırarak Bu

* 1789'dan önceki monarşi dönemi. (ç.n.)

12. Albay Lazard, *Vauban*, Librairie Alcan, 1934. Weygand'ın önsözü: "Yazar, Vauban'ın yazılarında, başarıyla 'müstahkem bölgeler' ile karşılaştırdığı 'müstahkem ülke' deyişinin üzerinde durur; istihkâm sınıfına mensup kişi hep bir öncü olmamış mıdır? Albay Lazard, büyük savaş adamının içindeki mühendisi daha özel biçimde ele aldığında, onu her tür biçimcilik suçlamasından uzak tutmaya çalışır. *Vauban'ın asıl sisteminin, istihkâmı araziye uygulamaya dayandığını öne sürer ve kanıtlar.* Şu son yıllarda toprağımızı korumak söz konusu olduğunda bundan daha iyi bir yönteme rastlamadık."

Şehirlerin Büyüklükleriyle İlgili Çalışması" adlı denemeyi yayımlayacak olan kişi de, çok doğaldır ki bir mühendis ve istihkâm müdürü olan Charles de Fourcroy olacaktır. Bu çizelge, Cassini-ler'in bilimsel Fransa haritasıyla çağdaş olan ilk çift girdili çizelgedir.

Demek ki, felaket ve yıkımla bir tuttuğu rastlantıları işlevsel bir planlamayla bertaraf edeceğini öne süren bu askeri düşünce, *Ancien Régime*'in sonunda burjuva siyasi sınıfının düşüncesiyle, bu sınıfın hiyerarşik sıralama merakı ve yorulma nedir bilmeden her şeyi kapsamayı amaçlayan kâtip (ansiklopedici) etkinliğiyle tam olarak birleşmiştir; bu geçişme, yolla sokak arasındaki geçirgen zar olan şehir kapılarında gerçekleşti. Paris'in ilk belediyesine başkanlık eden kişi, bilindiği gibi Hansa Birliği'nin[13] başkanıydı. Belediye Sarayı limana hâkim olan bir noktadaydı; kadırga, aslında bir yüzen-kent olan bu yerin taşıt görünümündeki amblemi olarak hâlâ kullanılmaktadır. Aynı türden kaygılar, örneğin 1749'da, süvari subayı Guillaute'un çalışmalarında yeniden boy gösterir: Guillaute, "Geçişin sıkı bir yasal düzenlemeye tabi tutulmasıyla zamanı ve insanların yaşadığı mekânı şehirle köy arasında düzenleme yoluna gidilirse, yolların ve evlerin belli bir düzene göre sıralanmasına ve yol işaretlerine olduğu kadar saat çizelgelerine de özen gösterilirse, konutların standartlaştırılmasıyla tüm kent saydam hale, yani polis için bilinir hale getirilirse kamu düzeni hüküm sürer, böylece artık ayaklanma, gasp, kargaşa olmaz," diye yazar.

Bugün birçok kişi, devrimin "ilk toplu taşımacılığı"nın geride kalmasıyla birlikte sosyalizmin, askeri (ulusal savunma) ve polisiye (güvenlik, jurnalcilik, kamplar) açıdan olmasa da, tüm içeriğini aniden yitirdiğini geç de olsa keşfetmektedir.

13. Paris Hansa Birliği (su yoluyla ticaret yapma tekelini elinde bulunduran tüccarlar birliği), "su tacirleri ve nehirlerden yararlanma hakkının ticaretini yapanlar" diye adlandırmamız gereken kişilerdir. (Bkz. *Eski Fransız Kanunları,* cilt 17.)

Öyle görünüyor ki gerçeği kabullenmenin zamanı geldi: devrim harekettir ama hareket bir devrim değildir. Siyaset bir vites kutusundan başka bir şey değildir, devrim ise bu kutunun beşinci vitesinden başka bir şey değildir: "Siyasetin başka araçlarla *sürdürülmesi*"* olan savaş daha ziyade, başka taşıtlarla daha büyük bir hızla gerçekleştirilen "polisiye" bir kovalamaca olacaktır. 14. Louis'nin toplarının üstüne kazdırttığı *ultima ratio*** ifadesi bu vites (hız) değiştirme usulünü gayet iyi ifade ediyordu: Top, birincisi az ya da çok hızlı olarak çekilen top kundağınınki, ikincisi ise *ratio*'nun son savı olarak yıldırım hızıyla patlamaya giden top mermisininki olmak üzere iki yer değiştirme zamanını bir sentez içinde bir araya getiren karma bir taşıttır. Aynı şekilde "siyasi sosyalizm" de, *politik* (*polis*) *niteliği* gereği, iç savaşın kentsel çarpışmaya doğru ivmelenmesi durduğu anda normal olarak başarısızlığa uğrar; zaten bu ivmelenmeden başka bir şey olmamıştır ki...

Bazıları, şehirdeki yürüyüşlere, gösterilere, hatta örneğin Nisan 1977'de Thionville'deki "işsizler rallisi"ne*** epey kötü gözle bakmaktadırlar. Bu kişiler, Mayıs 68'in sportif yükselişinin ardından bu tür gösterilerin profesyonel ya da toplumsal etkililiğini tam olarak anlayamamaktadırlar. Buna karşılık bu kent krosu ve engelli koşu türlerinin, *Pravda* gibi Batı devrimci kültürünün klasiklerinde geçtiğimiz yaz yine hatırlatıldığı gibi belirli bir amaçları vardır: "Sokak yürüyüşü, emekçilerin iktidarı ele geçirme mücadelesine hazırlanmasında mümkün olan en iyi yöntemdir..."

Daha *Ancien Régime* zamanında hükümdarın şahsı devletle, *varlığı* ise devletin varlığıyla bir tutulduğu için, kralın ikametgâhı belirsiz olduğunda karışıklıklar, ayaklanma sahneleri yaşanırdı. Paris halkı, geçerken Krallık Sarayı'nın içine girer ve hükümdarı

* Fransızca'da *poursuite*, hem sürdürme hem de kovalama anlamına geliyor. (ç.n.)

** Son söz, son sav; son sözü silahların söylediğini belirtmek üzere 14. Louis toplara bu sözleri kazdırmıştı. (ç.n.)

*** 1968'de, eski partilerin yavaş ve oturaklı gösterilerinin karşısında, öğrenci gençlik çarpıcı ve "sportif" eylemler düzenliyordu. Eyleme katılanlar tıpkı yarışa katılan kimseler gibi koşuyor, atlıyor, düzenin güçlerini kışkırtıyorlardı. 1968 hareketinin bu oyuncu yönü sonraki yıllarda da sık sık taklit edildi. (ç.n.)

hayranlıkla seyretmek için kabul edildikten sonra rahatlamış, yatışmış bir halde geri çekilirdi. Aynı şekilde köylerden ya da banliyölerden gelmiş proleter kitleler için Paris'in merkezine girme, şehrin zenginlik saçan cadde ve sokaklarında taban tepme olayı bile zaten tek başına, kitle ile burjuva devletinin kurulu iktidarı arasında var olan gerçek ve ölçülebilir toplumsal ve siyasi mesafeyi azaltmanın hayli somut biçimleridir. Gerçekte *Ancien Régime*'deki hükümdar/devletin şahsının peşinde başıboş dolaşan yığın hareketleri, toplumsal anlamdaki bir adam kaldırmanın akılcı biçimde düzenlenişinden başka bir şey olmayan ve keyfi olarak Fransız Devrimi diye adlandırılan bu yeni dolaşım akışı düzenlemesini önceden haber vermiş oluyorlardı. 1793'teki "kitlesel başkaldırı", aslında *kitlelerin kaldırılmasıdır*.

Devrimci propagandanın yaygınlaşmış söylemi, burjuva kalesinin eski dinsel söylemi gibidir; hareketli kitleyi uzaklaştırır ve caydırır; yeni devrimci devleti burada, şehirde, sokakta değil, orada, uzakta, evrensel ve zaman dışı bir akının ölçüsüzlüğü içinde gösterir. Grégoire, "Hem yüzyılların kapsadığı zamanın büyüklüğünü hem vilayetlerin kapsadığı alanın büyüklüğünü kucaklamak... Cumhuriyet'i çok sıkışık bir toprak parçasıyla sınırlamak isteyen o çok yaygın önyargıdan kurtulmak!" diye haykırır (27 Kasım 1792). Yeni mülkleri, gayrimenkulleri kendisine mal eder ve mülkiyet ilkesine zarar getirebilecek kişileri ölüm cezasıyla tehdit ederken (18 Mart 1793) burjuvazinin *"müsadereciler"ne toprak olarak* sunduğu şey, *Avrupa'nın yollarıdır*. Roma Hukuku daha o zaman, "Ayaklar nereye basıyorsa vatan orasıdır" (*ubi pedes, ibi patria*) diyordu. Fransız Devrimi ile birlikte *tüm yollar ulusal hale gelir*!

Paris *sans-culotte** hareketi, tıpkı çok daha sonra Hitler'in Hücum Kıtaları'nın (S.A.) uğursuz serüveninin topyekûn savaş için Alman seferberliğine öncülük edişi gibi, 1793'teki "kitlesel başkaldı-

* Fransız Devrimi'nde en ateşli cumhuriyetçilerin kendilerine verdikleri ad. (ç.n.)

rı"nın öncüsü oldu. S.A.'lar gibi *sans-culotte*'lar da *dromomanlar*, Devrim'i haber vermek için önden Paris kaldırımlarına salınan "dehşet ulakları"ydı. 21 Mart 1793 tarihli kararname, *sans-culotte*'ların özel işlevlerini yasalaştırdı (*Bu azgın siyasi militanlar, Terör'ün lojistik görevlileri, polis teşkilatının üyeleriydiler*): "Şüpheli"lerin jurnallenmesi, mahalle ve binaların gözetim altında tutulması, iyi yurttaş sertifikalarının verilmesi, tutuklamalar, ama aynı zamanda da iaşe ve araç gereç sağlama, erzakın kara ve deniz yoluyla taşınması ve fiyat denetimi... Mayıs ayında bu kişiler iç düşmanlara karşı kurulan orduya alınacak, dehşet saçan birlikler olarak ülke yollarına salınacaklardır. Bir yıl sonra liderleri idam edilir, tıpkı 30 Haziran 1934'te "uzun bıçaklar gecesi"nde S.A.'ların üst düzey liderlerine yapıldığı gibi.

Devrim artık eski toplumsal hücumun yön değiştirmesinden başka bir şey değildir. Carnot iyi bir askeri mühendis olarak birliklerini hep komün kalesinden uzağa, "ordu bölgeleri"ne doğru yöneltmiştir; askere alacağı kişileri seçerken hep Paris'teki halk güçlerini tercih eder; Yıl 2'de** asker olanlar, fethetmek istediği sokaktan çekilip alınmış ve akıldışı bir yolculuğa, uzun ve öldürücü bir "zoraki yürüyüş" sürgününe zorlanmıştır. Carnot, "yeni ordu, düşmanını *sürekli saldırı halinde* Marseillaise söyleyerek *ağırlığı altında ezen* bir kitle ordusudur," diye yazar. Ulusal marş yürüyüşün mekaniğini düzenleyen bir yol şarkısıdır yalnızca. Poumiès de la Siboutie anılarında, "hiçbir zaman bu kadar çok şarkı söylenmemişti... *şarkı, güçlü bir devrimci araçtı, Marseillaise toplulukları coşturuyordu...*" diye belirtir.

Matematikçi Carnot ve Doktor Poumiès bu konuda yanılmadı: Devrimci şarkı kitleyi savaş alanına, Shakespeare'in daha önce "Ölüm'ü öldüren Ölüm" diye tarif ettiği bu Hücum tarzına doğru iten bir kinetik enerjidir. Ve nitekim söz konusu olan gerçekten de "Ölüm'ü öldüren Ölüm"dür, çünkü düşmanın topçu birliklerine saldırmak gerekir ve piyade için tek yol toplara doğru atılmak, topların başında duran askerleri oracıkta öldürmektir. Ama bunu

** Fransa'da 1793'te kabul edilen cumhuriyetçi takvime göre 1795 yılı. (ç.n.)

başarabilmek için piyadenin son derece kısıtlı bir zamanı vardır: topçuya toplarını yeniden doldurmak için gereken zaman kadar. Demek ki piyade, top atışı yapılır yapılmaz düşman toplarına doğru atılmalıdır. O halde hayatı koşma hızına bağlıdır; fazla yavaşsa, doğrudan üstüne gelen top ateşiyle gerçek anlamda paramparça olarak ölecektir... Bu yeni savaş biçiminde her şey, yürüyüşünün onu hızla üzerlerine doğru sürüklediği öldürücü mermiler karşısında insanın kazanacağı bir zaman sorununa dönüşür; hız, en mutlak anlamıyla kazanılmış Zaman'dır, çünkü doğrudan doğruya Ölüm'den çekilip alınan insan zamanı haline gelmiştir – Hücum birlikleri, yani *hızlı birlikler* tarafından tarih boyunca taşınan ölüm amblemleri de (Uhlan* ve S.S.'lerin siyah bayrakları, üniformaları ve kurukafaları) buradan gelir. Ama bunun da ötesinde, çok kısa bir süre sonra bütünüyle Zaman'a yönelen sürekli bir Hücum'dan ibaret hale gelecek olan bu devrimi nasıl anlamalı? Carnot'nun kitle ordularının aralıksız saldırısı, eski savaşlardaki "ardına bakmadan koşma"nın tersine dönmüş halidir; kurtuluş artık kaçmakta değil, "Ölümüne koşmak"ta, "Ölümünü öldürmek"tedir, *kurtuluş* sadece Hücum'dadır çünkü yeni balistik araçlar kaçışı işe yaramaz hale getirmiştir; askerden daha hızlı ve daha uzağa gider, onu yakalar ve geçerler. Öyle görünüyor ki savaş alanındaki insanın artık, bizzat balistik araçların hızının yörüngesi içine intihar edercesine girmekten başka kurtuluşu kalmamıştır; gerçek anlamıyla "iki ateş arasında" bırakan bu yeni askeri yargılama yetkisinin insanı hiç acımadan ittiği yer budur! *Bundan böyle genel kurtuluş, yalnızca hep beraber hıza ulaşan kitleden doğabilecektir.* 1. Napoléon bunu açıkça ifade ederek, "savaşa yatkınlık, harekete yatkınlıktır," der ve bir ordunun gücünün aynen "mekanikteki gibi, kütlesiyle hızının çarpılmasıyla" hesaplanması gerektiğini belirtir.

Fransız devrimcilerine hayran olan Hegel, Ocak 1807'de bir arkadaşına, "her Fransız, çekinmeden Ölüm'e bakmayı öğrendi..." diye yazar ve eski kurumları tuhaf bir biçimde, "ayakları sıkmaya

* Polonya, Prusya, Avusturya ve Almanya ordularında süvari, paralı asker. (ç.n.)

başlayan, *yürümeyi engelleyen* ve devrimcilerin kurtulmayı başardıkları şu çocuk ayakkabıları"na benzetir. Bilinçdışı dinamik eğretileme, savaş alanının felsefi ve siyasi terimlerle ifade edilen yeni diyalektiği hep ayaktadır. Yeterince donanımlı olmayan Fransız askeri, gerçekten de koşarak önüne atıldığı topun kara ağzında çekinmeden bakar kendi ölümüne. Goethe'nin sözünü ettiği o "cüceler ordusu"na, "Almanya devleri görmeyi beklerken çıkagelen şu cüceler ordusu..."na, "bir adımda yedi fersah yol aldıran çizmeler" gerektiği düşünülmüştü; bu normaldi, çünkü askerlerin boyu, *yoldaki hızlarına bakılarak* hesaplanmış, böyle bir hızın ancak büyük boyutlardaki bireylerin uzun adımlarıyla mümkün olacağı düşünülmüş, şu yeni etken akıl edilmemişti: *devrimci kitlelerin kinetik enerjisinin ölçüsüz gelişmesi*. Hücum'un, istilanın, hatta patlamanın yüksek hızlarına ulaşılmasını başta sokağın fethiyle simgelenen, sonra da yollarda "özgürleşen" bir devrimin "mekaniği"yle bir tutan söylem... Her totaliter mücadelenin bu yöntemi yeniden kullanması da çok anlamlıdır: Burjuvazi düşmanı olan ya da en azından "Hücum Kıtaları"nın dromomanlarını *seferber etmek* için böyle olduğunu iddia eden Alman Nasyonal-Sosyalistleri, liderlerin *dinamik nutuklarıyla* Alman kitlelerin "harekete geçirilmesi"nin artık önü alınamazmışçasına, komşu ülke topraklarındaki otoyollara yayılmadan önce, Alman devletini şehir şehir ya da daha doğrusu sokak sokak ele geçirirler. Sokağın fethinden ve Hücum Kıtaları'nın ortadan kaldırılmasından sonra Nasyonal-Sosyalist motor, olağan sürücülerine yeniden kavuşmayı başardı: küçük ve orta yönetim burjuvazisi, 20'li yıllardan başlayarak burjuvaziye önemli miktarda para yardımında bulunmuş olan büyük kapitalizm ve Reichswehr,* Rommel ve Guderian'ın cepheyi uzağa, "hücum tanklarının olduğu yere" taşıyan araçları. Nasyonal-Sosyalist yıldırım savaşıyla birlikte, zamanını doldurmuş eski duvar-sınır, yerini hızlı yolun almasıyla göz göre göre yok olur; artık Alman ulusu ordusunun simgesi olan meşhur pos-

* Almanca'da "İmparatorluk savunması". 1919'dan 1935'e kadar Alman ordusuna verilen ad. (ç.n.)

talların bastığı yerde değil, tanklarının paletleri altında, "çelik cephe"sinin harekete geçirici gücü içindedir. Tıpkı Ratzel'in 19. yüzyılın sonunda yazdığı gibi: "Savaş, sınırlarını başkasının topraklarına yaymaktan ibarettir." *Bundan böyle cephe, eski kuruluş ayinlerini yeniden canlandıran bir savaş izobarından başka bir şey değildir.* Ama topyekûn savaşın dromokratı için, bir zamanlar o kadar çok ele geçirilmek istenen kent artık kent içinde değildir; eskinin kuralları uyarınca "açık şehir" olarak ilan edilen Varşova, Eylül'de hava akınlarıyla yerle bir edilir.

2.
Yol Üzerinde Haktan Devlet Üzerinde Hakka

"Hücum, yıkım makinalarının icat edildiği
zamana göre farklılık gösterdi..."

ERRARD, nam-ı diğer de Bar-le-Duc

NAZİ HÜKÜMETİ iktidarı ele geçirir geçirmez Alman proletaryasına spor ve taşımacılık hizmetleri sunmuştur. Artık ayaklanma yoktur, fazla baskıya gerek kalmaz, herkese yolları vaat ederek sokağı boşaltmak yeterlidir: bu, Volkswagen'in "politik" hedefidir, gerçek bir halkoylamasıdır bu araç, çünkü ortada daha bir tek araç bile yokken Hitler 170 000 vatandaşı Volkswagen sahibi olmaya ikna etmiştir. "N.S.K.K." (National Socialistisches Kraftfahr Korps, Nasyonal-Sosyalist Otomobil Topluluğu) yerel olarak ve özel araba kategorilerine göre örgütlenmiştir. Kısa bir zaman içinde, her türlü arazide araba kullanmak, araba hareket halindeyken atış yapmak ve benzeri faaliyetlerde bulunmak üzere yetiştirdiği yarım milyon otomobilciyi bünyesinde toplar. Bu "spor" kulüplerinin her üyesi böylece Bonnot ya da Al Capone'nin otomobilli suçlarının habercisi olan teknikleri öğrenmeye başlıyordu; Brecht 1941'de "Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi"nde bir gangsteri Hitler'in tıpatıp benzeri olarak göstermişse de, benzerlikler basit parodinin sınırlarını aşmaktadır. Amerikan uygarlığı-

na göçen kişinin iktidara koşması da faşist trajedi ya da Bonnot' nun 1911'deki anarşist serüveni gibi, taşımacılıktaki devrimden ayrı ele alınamaz. Amerikan gangsterliğinin büyük adları da Mussolini ya da Hitler gibi hayata bir serseri, bir yabancı olarak dolaştıkları sokakta başlarlar – ünlü Jim Colosimo başta kaldırımları süpüren bir çöpçüdür ve hemşerilerinin çoğu gibi seçim görevlisi ve satış görevlisi olmakla siyaset dükkânının eşiğini kolaylıkla aşmıştır.

Belediyeler daha sonra da S.A.'larının "kahverengi birliği"nin nüfuzu altında kalmayı sürdüreceklerdir, çünkü burada da 20'li yıllarda adam kaçırmalar, kurşuna dizmeler, sokak çatışmaları ve zırhlı arabaların çığrından çıkmış kovalamacaları yoluyla otomobilin yükselişi, Avrupa ya da Asya'dan gelen göçmen kitlesi tarafından şehre ve şehrin zenginliklerine yapılan dromokratik hücumun teknik bir epizodundan başka bir şey değildir; bu saldırı daha sonra bizzat Amerikan devletine yapılan Hücum'a dönüşecektir. Ama Al Capone, Cumhuriyetçi Parti tarafından ulus çapında desteklenmemiş miydi ve kişisel "formasyon"unu ABD ordusuna gönüllü girmiş olmasına borçlu değil miydi? Gangsterliğin az bilinen birlikleri ise, son savaşta İtalya'nın özgürlüğe kavuşması sırasında zaten gün ışığına çıkacak ve bunun üzerine bu insanların "iyi Amerikan vatandaşları" oldukları belli olacaktır.

Bir başka düzeyde, ABD hükümetinin 30'lu yılların ekonomik bunalımını nasıl aşacağı ve Amerikan kitlelerini "sokağın çekiciliği"nden nasıl kurtaracağı daha iyi anlaşılmaktadır. Burada da gangsterliğin dromokratlarının deneyimi bir işe yaramamış değildir; ayaklanmanın doğrudan bastırılması ve bizzat siyasi söylem yerine, bu söylemin özünün ortaya çıkarılmasıyla dahice bir çözüme ulaşılmıştır: Seri halde otomobil üretimiyle (1914'ten başlayarak Ford'da) yaratılan taşımacılık kapasitesi toplumsal bir hücum gerçekleştirmeye; tüketicinin tüm ihtiyaçlarını değiştirmeye yetecek, yüzyıl başında yalnızca 400 kilometre yola sahip olan bir ülkeyi tümüyle yeniden biçimlendirerek vatandaşlarının hayat biçimini değiştirmeyi başaracak bir devrime dönüşecektir.

Doktor Helmut Klotz 1937'de, "Nasyonal-Sosyalist Otomobil

Topluluğu, belirli ölçüler içinde Alman ordusuna motorlu taşıt sağlamakta hemen yardımcı olabilecek bir örgüttür," diye belirtir. Motorlu taşıt kullanmanın uzun mesafeler için pek avantaj sağlamadığını düşünse de kısa mesafelerde *Hücum Kuvvetleri'ni olağanüstü bir biçimde artıracağını* kabul eder.

Atlantik'in karşı yakasında, seri üretilen Amerikan arabasının barbar estetiğinin aralıksız değişimi, kaportasındaki, aksesuarlarındaki baştan çıkarıcı ölçüsüzlük toplumsal devrimin sürekliliğini (*american way of life*'taki *progress*) gösterir. Ama aynı zamanda bu büyük otomobil topluluğu yozlaştırılmıştır, yol tutuşu kötüdür ve motorunun gücü sınırlıdır. Hız sınırlamasına ilişkin yasalar için olduğu gibi burada da söz konusu olan, hükümetin, diğer bir deyişle kitlelerin motorlu taşıtlara sahip olmasının geliştirdiği "olağanüstü hücum gücü"nü sınırlandırmayı amaçlayan siyasi yol tanzimi yönetiminin icraatıdır. Alkolün sarhoşluğu gibi yüksek hızların sarhoşluğundan da aniden mahrum edilen sürücünün uğradığı bu hüsran, bu taşıtsal yasak, ayrıca devlet tarafından yeni bir öte dünyanın da kuruluşudur.

V. Bush'un 1940'ta *Modern Arms and Free Men*'de (Modern Silahlar ve Özgür İnsanlar) belirttiği gibi, "Binlercesi araba süren, mekaniğin, radyonun (motor dayanıklılığının ya da trafiğin) bilgisini öğrenmeye yeni başlayan gençler, gerçek idman kamplarındadırlar... ve sınama günü geldiğinde bu idman, kolayca ve çok kısa bir süre içinde karmaşık savaş aygıtını kurma yatkınlığına dönüşebilir." Atlantik'in bir yakasından diğerine simetrik bir söylem gelişmektedir.

Gevşek bağlarla bir arada tutulan kitlenin harekete yatkınlığını sürekli bir şekilde *toplumsal çözüm* olarak kullanmanın bu biçimi, sanayileşmiş ülkelerin yarattığı bir olgu değildir; geçmişte araba sorunundan önce ordu tarafından sivil sanayiin gündemine ayakkabı sorunu getirilmişti. 1792'de levazım amirlikleri "yalınayak" birliklere 80 000 çift ayakkabı gerekliyken ancak 200 çift

1. Oysa o sırada, silahlanma sanayileri daha o zamandan 5 000 işçilik üretim gruplarına sahiptir.

sağlayabilecek kapasiteye sahipti.[1] Bununla birlikte, "yürüyüş, çarpışmanın dışında bile stratejik bir araç olduğu" içindir ki daha önce görmüş olduğumuz gibi bu tür Hücum öncelikle Zaman'a yapılmıştır ve yeterli maddi araç olmadığında teorik biçimde de gerçekleştirilebilir.

Günümüzde muhalefet partileri, emekçilerin "yolda geçirdikleri zaman" çevresinde gelişen mücadeleleri örgütlemektedirler. Burada söz konusu olan yine "kazanılacak zaman"dır. Böylece sosyal "başkalaşım"ın kökenlerine inmiş oluruz; burada 1848'e katılan insanların çok değer verdiği "üç sekiz devrimi" – sekiz saat çalışma, sekiz saat uyku, sekiz saat eğlence – düzeyindeyizdir. Daha da dikkat çeken bir olgu ise ortaya çıktığından beri bu talebin tüm taraflar arasında, ılımlısından aşırısına tüm devrimci hareketler içinde *birlik yaratma*'nın özel onuruna sahip olmasıdır; emekçiler tarafından sürdürülen bu "zaman savaşı" türü, "devrimci bir talebin tüm avantajlarına, böyle bir talebin içerebileceği sakıncaları taşımaksızın sahiptir."[2] Dolayısıyla Sovyet Cumhuriyeti 1917 sonbaharından, Alman Cumhuriyeti de 1918'den başlayarak bu talebin benimsenmesi kararına varırlar.

Fransız Cumhuriyeti ise savaştan hemen sonra kanlı bir 1 Mayıs'tan çekinmektedir. Gerçekten de 1919'un 1 Mayısı'nda bir kez daha büyük bir sokak yürüyüşü düzenlenir ve hükümet tek sloganın "8 saat" olacağını bilmektedir... Ama sosyalist liderler hükümete katılıp kendilerini göstermemişler miydi? Aralarından biri Silahlanma Bakanlığı'nın başında değil miydi zaten? O halde "8 saati" kabul etmek, "nihaî bir mührü elde tutmak, *savaşta kutsal birliği oluşturmuş olan şeyi, barış zamanında muhafaza etmek* "ti.

1 Mayıs 1919'da proletarya yeniden terhis edilmiştir, siperlerdeki çukurundan çıkıvermiş ve kent sokaklarında yeniden "ölümle yüz yüze" gelmiştir. İlk günlerin kucaklaşmalarından sonra "cephe gerisindekilerin" kendi hücum birliklerine karşı "nankörlüğü" olarak görülen şey, normale dönüşten, kentlilerin hareket özgürlü-

2. "La France et les huit heures". André-François Poncet et Emile Mireaux, Société d'études et d'informations économiques. 1922.

ne'da Khieu Samphan tarafından verilen bir tebliği, öyle görünüyor ki harfi harfine uygulamaktadırlar. Böylece bu talihsiz ülkeyi yıkıma sürükleyen virüsün nereden geldiğini biliyoruz; Kamboçya devriminin ütopik şeması, burjuva devrimininkinin antitezinden başka bir şey değildir: Büyük şehirler katledilen ya da köylere doğru sürülen sakinlerini aniden yitirmiş, bazı semtler yerle bir edilmiş, yerlerine çeltik tarlaları geçmiştir; artık şehirle köy arasında hiçbir trafik yoktur, dolaşım neredeyse ortadan kalkmış, ıssız kentte yalnızca birkaç piyade taburu, Khmer liderleri ve bazı diplomatik görevliler kalmıştır. Bu bir devrimden ziyade en sonunda saldırganlar tarafından istila edilen kuşatılmış komün kalesinin trajik sonudur.

"Kurtarılmış" Vietnam'da proleter seferberliğin diğer biçimleriyle de karşılaşılır: Saygon'un düşüşünden sonra devrimci orduların ilk işi, hiç kuşkusuz, Güney tarafını tutan büyük şehrin fahişeleri ya da kaçakçılık yapan aylakları kadar "iğrenç" insanları lojistik yeniden yapılanma işinde (stratejik yollar, demiryolları, köprüler, vb.) çalıştırmak oldu, ama bu ordular ayrıca yeni üniformalar giymiş gençliğine kurtarılmış olmanın sevincini "oynamayı" da öğretti; böylece bu gençliğe yalnızca bedenlerin baskı altında tutulmasına ve hayvan terbiye eder gibi eğitilmesine indirgenen bir gücün yalınlığını tanıtmış oldu. Proletarya diktatörlüğü, uçsuz bucaksız kinetik kalabalıklarıyla büyük totaliter şenliklerin, Doğu Avrupa ülkelerinde tıpkı faşizm zamanında olduğu gibi hep revaçta olan *spartakiade*'lerin* ve jimnastik şenliklerinin, eskiden askeri manevranın "kare düzeni"nin yaptığı gibi binlerce kişiyi geometrik kümeler içinde eriten eşzamanlılığın, çeşitli sloganları ya da Parti yöneticilerinin devleştirilmiş portrelerini çizerek devrimci militana bir an için Stalin ya da Mao'nun bedeninden bir parça haline gelme olanağı veren renk ve görünüm değişikliklerine dayalı dekorlar oluşturan kalabalıkların dinamiğinin açığa çıkardığı şu hareket (eylem) diktatörlüğünden başka bir şey değildir.

Ama kanlı bastırma ve acımasız cezaları sistemden eleyecek-

* Sparta oyunları. (ç.n.)

miş gibi göründüğü için Çinliler'den sonra Vietnamlılar'ın da övünç kaynağı olan yeniden eğitim (*reedükasyon*) kampları daha da ilgi çekicidir. İnsanların *yargısız* yollandıkları bu kampların ne olduklarını tamamen tıbbi adlandırmalarından yola çıkarak anlamış olmamız gerekirdi: Yeniden eğitim güçsüz ve sakat bedenlerin mekanik olarak programlanmasıyla ilgilidir, bunları *onardığını* iddia eder. Suçlu ya da ideolojik açıdan ayrı görüşte olanlar, burada artık siyasi muhalif olarak görülmezler; artık Ruslar ya da Amerikalılar'ın aydınlarına bahşettikleri psikiyatrik tedavi hakları da yoktur; burada karşıt bir düşünceye, farklı bir kavrama önem veren yalın varsayım tamamen tasfiye edildiğinden materyalist kesinlik mutlak biçimine ulaşır; düzenden ayrılan kişi bir beden, ayrılışı ise bedensel bir suçtur – örneğin uyuşukluk ya da aşırı şehvetlilik. Açıkçası artık düşünce suçu kadar davranışsal suç da yok edilmiştir; bu, itirafın aşılmasıdır.[3] Bedenler artık eşzamanlı

3. İtirafın aşılması. Ortaçağ'da sorgulama, "hakikati bilen" ve bu hakikati kendine rağmen ağzından kaçıracak olan bir bedene işkence edilerek yapılırdı. 19. yüzyılda işkence insanlık tarafından değil, her eylemin (her insan hareketinin) dışsal bir belirti, irade dışı maddi bir iz bıraktığının farkına varıldığı için yürürlükten kaldırıldı. O zamandan beri, kanıtlar bilimsel olarak *konuşturuluyor* ve maddi belirtiler tutarlı bir söyleme/güzergâha uygun olarak yerleştirilerek şüphelinin kendisi yerine bu kanıtlar "itiraf" ettiriliyor. Anglosaksonlar, tiyatrovari bir diyalog tarzında işleyen adalet mekanizmalarını çok erken bir dönemde yürürlüğe koydukları için, benzer maddi kanıtlardan yola çıkılarak, sebeplerin sırasının değiştirilmesiyle birbirini ortadan kaldıran farklı ve tutarlı söylemlere varılabileceğini çok çabuk saptadılar. Psikanaliz, dış belirtilerin maddiliğinin yerine suçun iç izlerini koyarak bir anlamda nöbeti devralmış oldu; psikiyatrik itiraf özneden, özneye rağmen alınır; zorla dudaklarından dökülen itiraf, psikanalitik bilimin şemalarına göre yeniden ele alınıp değerlendirilecek tutarsız izler ve sebepler biçimindedir. Psikiyatrik itirafın süregelen akışı yalnızca öznenin iradesinin işi olmamakla kalmaz; ayrıca artık suç işlediği anla, yalnızca öznenin bildiği suç koşullarıyla bile ilgili olmayıp sanığın çocukluğundan başlayıp son yargının yaptığı teşhise kadar giden bir bütünle bağlantılıdır. Testler aracılığıyla hâlâ bir itiraf dinlenmiş oluyorsa da, bunun artık suçun işleyen tarafından anlatılan öyküsü olmadığı açıktır. Bu itiraf biçimi, özellikle kentleşme sistemlerinde Suç Bölgeleri'nin çizelgesinin çıkarılması ve bunun da ötesinde günümüzde jandarma tarafından denenen kriminostatla tamamlandı. Böyle bir düzeyde, sebeplerin sıralanmasındaki boşluk ve raslantıların, suçlama söylemi bilgisayar yardımıyla hem özne hem de nesne adına işlenebildiği, tamamen tutarlı kılınabildiği ya da en azından tam bir tutarlılığa yaklaştırılabildiği için ortadan kalkabileceği düşünülebilir. Bundan böyle kendi suçu hakkında bilgisayardan daha az şey bilen, "hakikat"i elinde tutmadığı için itiraf edecek hiçbir şeyi olmayan bir sanığın itirafından tamamen vazgeçilebilir. Bu, Fransa'daki sosyal çalışma şemasının önemli bir kısmı olmuştur şimdiden.

olmamaktan suçludurlar; onları partinin *çizgisine* çekmek, klasik silah kullanımından sokakta, kamplarda, fabrikada gevşeme ve jimnastiğe, takım sporları ve dansa, arazi ve çevre nöbeti sırasına kadar her şeyi kamusal bir fiziksel egzersiz fırsatı olarak değerlendiren ve bütünüyle manevra halindeki bir halkın hızına çekmek gerekir. Çin kültür devrimi sırasında milyonlarca robot gibi ellerinde "küçük kırmızı kitabı" sallayan milyonlarca insan karşısında Mao ve Çu En-Lay'ın yüzlerinden sık sık sıkıntı okunurdu; şairin istediği uygarlık devrimi, tıpkı yüz yıl önce Paris Komünü (Cluseret, Paris Komünü için polis devleti der) ve "kang-Chhlop"larıyla Kamboçya devrimi gibi, Pekin duvarlarında kendini gösteren büyük bir kitle jurnalciliği kampanyasının eşlik ettiği bu beden eğitimi hareketleri toplamından mı ibaret olacaktı? Sosyalizm, casusluğun toplumsallaştırılmasından mı ibaret olacaktı? Sonuç olarak *siyasi* devrimin sonunun, polisiye işlevi (iktidarı) tüm militanlara yeniden bölüştürmeye varması normaldir; tıpkı *Ancien Régime*'den itibaren askeri yol tanzim memurları arasında toplumsal saydamlığın sağlanması ve toplumsal bünyeye olduğu gibi ülke toprakları bütününe de uymayan tavır ve hareketlerin gözlemlenmesi görevinin bölüştürülmesi gibi... Kentsel denetimi yenileyen ve iktidar için geleceğe yönelik bir çözüm gibi görünen bir tür ekolojik polis gibi...

Hırpani direnişçi giysisi yerine Pinochet tarzı bir üniforma geçiren Castro, mareşal kılığına giren Brejnev, dünyanın tüm sosyalist kürsülerinde nişanları göğüslerine sığmayan askeri liderlerin toplu olarak boy göstermesi bizim için yeterince aydınlatıcıdır: (üretici) eylemi nihai olarak sermayeye dönüştürenler, hareketin gerçek diktatörleri onlardır; *yürüyüş halindeki uluslara* ilişkin siyasi düşünce 1789'daki ne idüğü belirsiz filozof ya da ideologlardan değil, onlardan çıkmıştır; yeni askeri proletarya kitleleri, sınai topçuluğun zaferiyle ve aygıtlarla yapılan savaşın yayılmasıyla 19. yüzyılın ortasına doğru *mermiye* dönüşmüştür: Troçki 1914'te, "ağır toplar işçi sınıfının kafasına, engel aşılamadığında bile bu engeli kırmanın bir yolu olabileceği fikrini sokar, *o zaman bu sınıfın psikolojisinin statik evreleri yerlerini dinamik ev-*

relere bırakır," diye yazar.

Lenin'den sonra Mao, enerji kaynaklarını ele geçirmenin önemi ortaya çıktığında halkı "tarihin harekete geçirici gücü" olarak niteleyecektir. Siyasi eğretileme Tarih'e geçme iddiasında olduğu ölçüde lojistik alandaki ilerlemeleri yakından izler. Askeri bilim de Tarih gibi, yok olan bedenlerin kinetizminin ısrarlı biçimde kavranmasından başka bir şey değildir ve buna karşılık bedenler de tarihin taşıtları, dinamik vektörleri olarak ortaya çıkabilirler. 3. Napoléon, "savaş adamı için hatıra, bilimin ta kendisidir," diyordu.

İkinci Bölüm

DROMOLOJİK İLERLEME

Alman uçmayı öğrenmelidir... İnsan bedeni içinde kanatlar saklıdır." İlk füzelerin havalanmasından sonra askeri yenilginin yaklaştığını hisseden Hitler, Dornberger'e şunları söyleyebilmiştir: "Çalışmalarınıza inanmış olsaydım savaşa gerek kalmazdı..." *ya da en azından çarpışmaya gerek kalmazdı*!

Durmaksızın kara savaşı alanının mekânsal-zamansal sınırları içine doğru atılan ve bu alanda tükenen kıtalı bir düşmanı savaşmaksızın yenmek, bilindiği gibi sadece İngiltere'nin başaracağı bir şeydir. Napoléon gibi Hitler de, çarpışmadaki erişilmezlikleriyle ve uzaktan seçilen düşmana hemen saldırmayı, onunla kendileri arasındaki mesafeyi kısaltmayı öngören zararlı ilkeden vazgeçmeleriyle zafere ulaşan *fleet in being*'in[2] adamları tarafından yenilgiye uğratılacaktır. *Fleet in being* (varolma seyri), *stratejiyi tamamen görünmeyen bedenlerin hareketinin sanatı olarak gerçekleştiren lojistiktir*; artık asla tamamen emin olarak "karar alma", *irade gösterme,* yani yenme gücüne sahip olunamayacağı bir toplu güvensizlik kuşağı yaratıp düşmanın egemenlik iradesini yok ederek nerede ve ne zaman olursa olsun onu vurabilen görünmez bir donanmanın sürekli olarak denizde bulunmasıdır. Demek ki söz konusu olan artık doğrudan karşı karşıya gelmekten, kan dökmekten değil, bedenlerin eşitsiz özelliklerinden, seçilmiş bir unsur içinde bu bedenlere sağlanan hareket miktarının değerlendirilmesinden ve dinamik etkililiklerinin sürekli denetiminden doğan yeni bir şiddet fikridir. Napoléon bir ordunun gücünü mekanik açısından değerlendirebilmişse de, *şiddetin tek başına harekete indirgenebileceğini* anlayan kişi, bu konuda Kıta Avrupası'ndaki ilklerden biri olan Maurice de Saxe olmuştur: "Muharebeye pek yatkın değilim. Becerikli bir generalin *tüm hayatı boyunca savaşabileceğine*, ama yine de kimse tarafından savaşmaya *mecbur* edilmemeyi başaracağına inanıyorum," diye belirtir. Buna

2. "Amiral Herbert'in tasarladığı formül olan *fleet in being*, 17. yüzyılın sonundan başlayarak hasım üstünde kurulan baskının uygulanışı içinde gözle görünür varlıktan var olma haline geçişi göstermişti; bu, donanmanın ve yakın savaşın sonudur, savaş hattındaki gemilerin sayısı ve ateş gücü ikincil hale gelir." Paul Virilio, *Essai sur l'insécurité du territoire*, Stock, 1976.

karşılık Batı Avrupa'da, kısıtlı ve engebeli bir mekânda, giderek kalabalıklaşan askeri kitleler arasında günün birinde doğrudan karşılaşmaya zorlanmaksızın "düşmanın çökertilebileceği" iddia edilemez: Almanlar'ın çevrelerinin kuşatılmış olması, kanlı ve kısa bir savaşçılığın, Prusya teorisinin yaratıcısı olan bu tarihi karasal zorlamanın en iyi örneğidir. Buna karşılık uçsuz bucaksız deniz şevi üstünde *home fleet* muharebeden neredeyse sonsuza dek kaçabilir, düşman tarafından *hiçbir umutsuz çarpışmaya* zorlanamaz, yeter ki orada olmasına karşın erişilmez kalsın.

Umutsuz bir çarpışmaya zorlanmamak ama düşmanda uzayıp giden bir umutsuzluk yaratmak; düşmana sürekli olarak onu zayıflatan ve *çökerten* manevi ve maddi ıztıraplar yaşatmak... Dolaylı strateji bir halkı kan dökülmeksizin umutsuzluğa düşürebilir, şu eski sözün belirttiği gibi: "Korku canilerin en acımasız olanıdır, hiçbir zaman öldürmez ama yaşamaktan da alıkoyar." Ne de olsa mutluluğun icadı, Saint-Just'e göre Avrupa'da yeni olan bu fikir, kıtalılar için belki de denizden gelen bu manevi dayatmaya, özlerini yitirmeye direnmenin bir biçiminden ibaretti.

1914'te müttefiklerin ablukasının Alman sivil nüfus üstünde ilk etkilerini yaratması için iki yıl geçmesi gerekti, ama bu etkiler kara çarpışmalarının bitiminden çok sonra da hâlâ hissedilecek, ruhsal çöküntünün dolaysız bir etkeni olacaktı: Nazizm'in tutkulu siyasetinin, Alman halkının faşist uyruklar haline getirilişinin zeminini hazırlayan da uzayıp giden bu umutsuzluk oldu. Aynı şekilde günümüzde Batı Avrupa'da görülen hızlı maddi ve manevi çöküş de kıtamızda uzaktan yeni bir ekonomik-fizyolojik bunalım yaratan Amerikan jeostrateji değişikliğinin dolaylı bir sonucundan başka bir şey değildir.

Tüccar topluluklar tarafından yürütülen dolaylı strateji, eski komün kuşatma tekniğinin etkilerini başka bir bağlamda yeniden kullanır; eski "kuşatma durumu" gibi, ama artık "sivil" olmayıp "kıtasal" olan insan topluluklarının bütününe karşı "düşmanlıkları sonsuza kadar uzatmayı" mümkün hale getirir.

Bu strateji kapitalizmin yenilenmesini temsil eder çünkü tamtamına yeni devlet ordularının gücüyle yıkılan, modası geçen es-

ki müstahkem mevki tekniğinin aşılmasıdır; kıtasal askeri sınıfın ölçüsüz ekonomik isteklerine ve kara dolaşım yolları üstündeki egemenlik iddialarına karşı verilen bir cevaptır.

Son olarak da ekonomik liberalizm, Errard de Bar-le-Duc'ün tanımına tamamen uygun düşer: *hücum etme, yıkım makinalarının icat edildiği zamana göre farklılık gösterir.* Burjuvazinin kara savaşı anlayışına karşı gösterdiği bu ani direnç, o zamandan itibaren hem karada hem de suda varlığını sürdürmeye başlayarak denizde ve sömürgelerde topyekûn savaşa giren, kelimenin tam anlamıyla "hareketsiz büyük makina"dan "hareketli makina"ya atlayıp geçen, okyanusları "büyük bir lojistik ordugâh" haline getiren, deniz taşıtının işleyişine koşulan bir proletaryayı, gerçekten aygıtın motoru, çarpışma anındaki gaz pedalı gibi görünen kürekçiler proletaryasını ardından sürükleyen bir kapitalizmin ilkesi haline gelmiştir.

fleet in being

Fleet in being yeni bir dromokratik fikir yaratır. Artık söz konusu olan bir kıtanın, bir okyanusun bir şehirden diğerine, bir kıyıdan ötekine geçilerek aşılması değildir; *fleet in being* mekân ve zaman içinde belirli bir istikameti olmayan bir yer değiştirme kavramı icat eder ve artık kapışmanın riskleri içinde değil mesafe içinde yok olma fikrini kabul ettirir, sürekli olarak öte tarafa doğru bir koşu içindedir. Burada aygıtın kaderi, zorunlu olarak ve nasıl olduğuna bakılmaksızın bir dönüşsüzlük haline gelir; hiçbir iz bırakmadan sulara gömülen ya da peşine takılanlardan kurtulmak için sahte enkaz ve yakıt bırakıp batmış gibi yapan o denizaltıların, yüzer makinaların normal yazgısı haline gelir. Tıpkı eski savaş gemilerinin son bir kez denize çıkarılması ve son bir patlamanın ışıltısı içinde batırılması gibi... Dönüşsüzlüğe doğru yolculuğa çıkan, girdaplı akıntının hunisi tarafından emilen gemiler için düzenlenen o büyük deniz cenaze törenleri gibi...

Gordon Pym ya da Moby Dick nükleer gemi yolculuğunun habercisi olan metinlerden başka bir şey değildir; stratejik deni-

zaltının hiçbir yere gitmesi gerekmez, denizde batmadan durarak görünmez olmakla yetinir ama son saati daha o zamandan belirlenmiştir. Öte yandan *fleet in being* deniz üzerinde hakkın temel bir verisi haline gelir gelmez, her türden kâşif, araştırmacı ve serüvenci yeni topraklar aramayı sürdürse de, aynı zamanda geçitler yaratmaya çalışacak, diğer bir deyişle başlangıcı ve sonu olmadığı için mutlak, dairesel ve kesintisiz bir yolculuğu gerçekleştirmenin, Avrupa merkantilizminin dairesel ya da üçgensel deniz-yollarının habercisi olan dönüşsüzlük halkasını gerçekleştirmenin peşinde koşacaklardır.

Bu yolla okyanuslar üstünde yeni bir siyasi hukuk kategorisi yaratılmaktaydı: "Başlangıçta rasyonel olmaktan çok duygusal ve şiirsel bir şey olduğu" öne sürülen "deniz üzerinde hak". Bir deniz *demos*'u yaratma yoluyla "denizi toprak gibi işlemek" isteyen Akdeniz kıyısındaki şehirlerin, yoksul ve küçük yüzölçümlü, aşırı nüfuslu yarımada uluslarının eski kara yasalarından hiçbirine boyun eğmek istemedikleri doğrudur. *Özgür deniz* tüm toplumsal, dini, ahlaki zorlamaları, siyasi ve ekonomik tüm baskıları ve yerçekimine, kıtasal alan darlığına bağlı olan fizik yasalarının getirdiği sınırlamaları telafi etmeliydi. Ama gerçekte deniz üzerinde hak çok kısa zamanda suç hakkına, kendisi de tüm dizginlerinden kurtulmuş bir şiddete dönüşmüştü... Kısa zaman sonra "deniz imparatorluğu", özgür denizin yerini aldı; 17. yüzyıl tarihçisi, "yanlış fener işaretleriyle neden oldukları deniz kazalarından sağ kalanları kılıçtan geçiren ve yağmalayan deniz soyguncularının dehşet verici zanaatının..." kasıp kavurduğu kıyılar ile birlikte bunun ilk ürünlerini görmüştür. Açıklarda gördüğü şey "*denizciliğin benimsettiği* aşırılıklar"dır.

"Ticari tekeller adına okyanuslar üzerinde *tek başına hâkimiyet* kurmaya soyunan ürkütücü despotluk... Venedik, İspanya ya da Lizbon'un ardından Hollandalılar tarafından da kullanılan bir tür fetih hakkı." Daha sonra da: "Korkunç olan şey tüm bu güçlü deniz örgütlerinin devletlerin ortaya çıkardığı bir olgu değil bu ulusların merkantilist dehalarının kendiliğinden yarattığı bir ürün olmasıdır; devletin bu süreçteki tek rolü sonradan bu deniz örgüt-

lerini onaylamak, kendine mal etmek olmuştur." Marx'ın manifestosunun yayımlanmasını finanse eden kişinin tam da Laffitte gibi bir kaçakçı, bir korsan olması sonuçta o kadar da şaşırtıcı değil. Marx'ın, toplum içinden "toplumun evriminin belirli bir anındaki ürünü" olarak ortaya çıkıveren uluslararası devlet anlayışının; modern dünyanın ilk sanayi ulusunu doğuran "deniz taşımacıları"nın oluşturduğu, kendi kendine ortaya çıkan, her yerde bulunan ama hiçbir yerde bulunmayan, ticari ilişkilerden başka bir şey düşünmeyen, yalnızca ekonomik çıkarlara tabi olan, hasımlarını batırma ve can ve mallarını yok etme peşinde koşan imparatorlukla, Marx'ın sanayi proletaryası tanımına tamamen denk düşen ilk halk olan, "palamarı koparmış", toprağı terk etmiş bir nüfusa sahip totaliter diktatörlük devletiyle hayli benzerliği vardır: Marx, "işçilerin vatanı yoktur... emekçiyi toprağa bağlayan göbek bağını kesmek gerekir..." diye belirtir. İngiltere'de, 19. yüzyıla kadar, kralın emriyle limanların kapatılması ve denizle ilişkili işler yapanların toplanması yoluyla zorla tayfa alınıyordu. 17. yüzyılda Fransa'da, deniz savaşlarının sanayileşmesinin giderek daha kalabalık bir personel gerektirmesiyle "sırasıyla savaşta, ticarette, arazi düzenleme çalışmalarında hizmet veren tek ve büyük bir orduda kullanılmaya hazır olduğu ilan edilip askere alınan" tüm kıyı nüfusunun numaralandırılması ve kaydedilmesi sistemi yürürlüğe koyuldu; bu, sınıf sistemi denen şeydir. Devletin isteğiyle gerçekleştirilen bu ilk askeri proleterleştirme, Fransız Devrimi' nin hemen öncesinde yer alır ve kitlelerin ilk kez toplu taşımacılığa geçişi diye adlandırılabilir. Öte yandan o dönemde az rastlanan bir olgu olarak, yeni proletaryanın "tabiyeti" hakkında endişe duyulur; topyekûn savaşın hükümlüsü olan proletarya aslını kanıtlamalı, yabancı ise beş yıl içinde kendini yurttaşlığa aldırmalıdır; askerden kaçma ağır biçimde cezalandırılır ve devlet kendini, zorla çalıştırılan emekçilerin, "kadın ve çocukların koruyucusu" ilan ederek ailelerin toplumsal denetimini gerçekleştirir. Oysa savaş öylesine yayılmıştır ki proleterleştirme burada da adli ve polisiye baskıyla bir arada yürümüştür: İnsanlar rasgele askere alınır ve proleterler kendilerini hükümetin zorlaması altında mahkeme-

lerin "imal ettiği" çok sayıda kürek mahkûmunun ve sürgünün arasında bulur. 17. yüzyılda deniz proletaryası daha o zamandan kelimenin gerçek anlamıyla bir forsalar, "yeryüzünün lanetlileri" topluluğudur. Marx ve Engels'in Proudhon yanlılarına teorik karşı çıkışı, sonunda Fransızlar'ın her şeye kadir bir deniz imparatorluğu yaratmaktaki beceriksizliğine, sömürgecilikteki gecikmelerine yanan Colbert'in fikriyle çakışır: "Marsilyalılar gibi eğlenildiği sürece şirketler olmaz... Kır evindeki bir eğlenceyi kaçırmaktansa dünyanın en iyi işini bırakır giderler, üstelik büyük tekneleri değil, sırf kendi teknelerine sahip olabilmek için sadece küçük kayıkları tercih ederler..."[3] O zamanlar düşünüldüğü haliyle *deniz üzerinde hak*'kın yaratılması, Güney'deki yalınlık ve bağımsızlıktan oluşan o yeryüzü mutluluğuna yatkınlıkla pek bağdaşmaz. Aynı şekilde toplumsal ütopya, sınıfsal karşıtlıklardan ziyade Kara'ya duyulan nefretten doğacaktır ve bu ütopyanın toplumsal projesi ile Marx'ın mezarının bulunduğu yer olan denizler imparatorluğunun planları sonsuza dek karşılaştırılabilir. [4]

Ama şiddetini denizler üstündeki tabyanın görünmezliğine doğru kaydıran, Tarih'e, Zaman'ı yeniden kurma makinasına benzeyen yüzer ulusun, yani Britanya imparatorluğunun kronometrik veçhesini göz önünde bulundurmak daha da ilginç olabilir. Nitekim *fleet in being*'in işaret noktası ve engebesi olmayan dünyası içinde zafer (karar), eğer kara üstünde hiçbir yerde konumlanılmamışsa, en azından Zaman'ın, yani gezegenin mekaniğinin içinde konumlanmayı gerektirir. Bu basit nedenden ötürü İngilizler uzun bir süre dünyanın en iyi saatçileri olarak kalacaklardır; denize egemen olmak Zaman'a egemen olmayı, o dönemde dendiği gibi "aya nişan almayı" gerektirir.

Doğal olarak modern halk savaşı formülü de İngiliz itkisiyle adalılarda (15. Louis zamanında Korsika'da Paoli), gemici bir ulusta ortaya çıkacaktır: Fransız İmparatorluğu'na karşı İspanya'da. Gerçekte halk savaşı daha o zamandan artık ülke *içinde* değil-

3. 14. Louis zamanından idari yazışma.

4. "Materyalizm, Büyük Britanya'nın gerçek evladıdır." Marx, *Contribution à l'histoire du matérialisme français*.

dir, ordu bölüklerinin bizzat toplum içinde dağılmasını salık verir (yeni asker orada tıpkı "su içinde balık" gibi olacaktır, burada sıvı unsurunun anıştırılması hiç tesadüf değil); deniz üstündeki savaş gibi halk savaşı da dinamik toplulukların buluşmasının savaşıdır... Ayrıca "denizciliğin benimsettiği aşırılıklara", mutlak şiddete, ahlakın ve önceki yasaların ortadan kalkmasına atıfta bulunur; halk savaşı topyekûn savaştır.

Batı Tarihi'nde deniz unsurunun doğal dirimselciliğinden (denizin ağır araçları kaldırması, üstünde yer değiştirmelerine ve kaymalarına izin vermesi) kaçınılmaz bir teknik dirimselciliğe[5] geçişin gerçekleştiği ânı; teknik taşımacılığın bedeninin, tıpkı evrimciliğin tamamlanmamış canlı bedeninin yaptığı gibi doğduğu ortamı sürünerek terk edip hem karada hem suda yaşar hale gelerek denizden çıktığı tarihsel ânı gerektiği gibi algılayamadık. Saf ve içeriksiz bir fikir olarak hız, Afrodit gibi denizden doğar; Marinetti evrenin yeni bir güzellikle, hızın güzelliğiyle zenginleştiğini haykırdığı, Semendirek Zafer Heykeli'nin* karşısına yarış arabasını koyduğu zaman gerçekte aynı estetiğin, taşıma aracı estetiğinin söz konusu olduğunu unutmuştur. Kanatlı kadın ile antik savaş gemisinin eşleşmesi gibi, faşist Marinetti'nin "toprağı delip geçen ideal sapından", direksiyonundan tuttuğu hızlı arabasıyla eşleşmesi de, gerçekleşmesi canlı dünyanın gerçekleşmesinden daha kesin olan bu teknolojik evrimcilikten doğar. Deniz üzerinde hak modern devletlerin yol üzerinde hakkını yaratır, böylece totaliter devletler haline gelirler.

Norman Angell *The Great Illusion*'da (Büyük Yanılsama), savaşın artık *"dışarıdaki grup"tan çalmaya* yani *taşınabilir zenginliğe* değil, daha ziyade ticari kredi ve sözleşmeye dayandığı için *ekonomik olarak işe yaramaz* hale geldiğini saptar. Ancak bunun "fatihi" radikal bir biçimde yok edeceğini düşünmekle yanılmıştır, söylemi de kesinlikten bir hayli yoksundur; nitekim

* I. Demetrios Poliorketes'in, kazandığı Semendirek zaferi için yaptırdığı, gemi pruvasına konan mermer, kanatlı kadın heykeli. (ç.n.)

5. Bkz. *Manifeste du futurisme, Navigation Tactile* ve Giovanni Lista'nın yorumları, *Marinetti*, Seghers.

zenginliğin nitelik değiştirmesiyle açığa çıkan şey, yalnızca dünya ekonomisinin hızının değişmesidir; taşınır birimden saatsel birime geçiş, yani *Zaman savaşıdır*.

İngiltere, *fleet in being* ile çabalarını taşımacılıktaki teknik yenilikler alanında ve daha kesin olarak söylersek, hızlı araçların yapımı üstünde yoğunlaştırır. İngiltere'ye ekonomik üstünlüğünü veren ve özellikle bu ülkeyi ilk büyük sanayi ulusu, tüm diğer ulusların modeli haline getiren, "genel bir üstünlük duygusuyla karışmış o çok önemli teknik üstünlük duygusunu" yaratan yönelimi kazandıran alan burasıdır. Aslında "sanayi devrimi" değil "dromokratik devrim" vardır, demokrasi değil dromokrasi vardır, artık strateji değil dromoloji vardır. Zenginliğin özünün çökmeye başlaması, en güçlü ulusların ve halkların yıkımının başlaması, tam da Batılı teknolojik evrimciliğin genel yapısının denizden çıktığı zamana rastlar. Bu konuda yakın zamanlarda Carter'ın Amerikan yaşamı idealinin sonu üstüne verdiği demeçler biliniyor. İlerlemeyi yıkan, bizatihi dromolojik ilerlemenin doğası olan hızdır; topyekûn barışı, *zafiyet barışı*'nı[6] yaratan, Zaman savaşının sürekliliğidir. Süpersonik S.S.T. ve onu izleyen Concorde olayı, bu yıkım sistemini çok iyi göstermektedir (Bu sistem öylesine yıkıcıdır ki olaya karışan devletler yalnızca hız yasasına tabi olan bu araçların üretiminde diretmek için birleşmek zorunda kaldılar). Tekelin sürdürülmesi, *fleet in being*'in başlangıcında olduğu gibi, her yeni aracın karşısına hemen daha hızlı bir aracın çıkarılmasını zorunlu kılar; ama hız eşiğinin durmaksızın daralmasıyla hızlı araç tasarımı giderek karmaşıklaşır. Araç çoğunlukla kendisinden tam olarak yararlanılmadan önce zaman aşımına uğrar; ürün kullanılmadan önce gerçek anlamıyla eskimiş, böylece sınai zaman aşımına dayalı tüm kâr sisteminden de daha "hızlı" çıkmıştır.

6. Savaş barışı, zafiyet barışı (Briand) "... bugün hiç kimsenin artık 1939'un uluslararası rejiminin yeniden doğuşunu görmek istemesi mümkün değildir, çünkü gerçekte bu tarihte ortada zaten bir sistemin yıkıntılarından başka bir şey yoktu." Mayıs 1943'te savaş ekonomisinden barış ekonomisine geçiş hakkında Milletler Cemiyeti'nin çalışmaları.

Demek ki zenginliklerin, sermayeleştirmelerin, üretim biçimlerinin içinde bulundukları yalıtılmışlığın ortadan kalkması mübadelelere, serbest mübadeleye, hatta mübadelelerin toplumsallaştırılmasına değil, bunların *kendi taşıtsal güçleri*'ne, dinamik etkililiklerinin en yüksek düzeyine erişmek içindi; dromolojik ilerlemenin özü içinde yok olan bir zenginliğin "boşunalığı" işte budur.

Batı insanı, kalabalık olmayan nüfusuna rağmen, *daha hızlı* göründüğü için üstün ve baskın olarak kabul edildi. Sömürgelerdeki soykırımlarda ya da etnik bir grubun yok edilmesi gibi olaylarda, diğerleri *öldükten sonra hayatta kalandır** Batılı; çünkü gerçekten de başkalarından daha canlıdır, üst-canlıdır (*sur-vif*)** – *Vif* (canlı), Fransızca'da en azından üç anlama gelir: çabukluk; *şiddetle* bir tutulan *hız* (*de vive force:* zorla, zor kullanarak; *arête vive:* keskin, sivri köşe) ve *hayatla* özdeşleştirilen *hız* (canlı olmak, hayatta olmaktır!).

Dromokratik tipteki bir ilerlemenin gerçekleşmesiyle insanlık artık çeşitlilik göstermeyecek, yalnızca *umut eden halklar* biçiminde ayrılmaya yönelerek fiilî duruma varacaktır (geleceğe, gelecek zamana erişmeyi umut etmelerine izin verilenler... sermayeleştirdikleri hız onlara mümkün olana, yani projeye, karara, sonsuza erişme yolunu açar; *hız, Batı'nın umududur*).

Umutsuz halklar ise, teknik taşıtlarının aşağı konumuyla hareketi engellenenler, sonlu bir dünyada oturan ve geçinip gidenlerdir.

Böylece karşılaştırmalı bilgi/iktidar mantığı, iktidar/hareket'in yani eğilimlerin, akışların incelenmesinin lehine dışarıda bırakılır. Bu durum o kadar açıktır ki beş yıldan beri Fransa'daki Askeri Okul'da artık coğrafya okutulmamaktadır ve günümüzde jandarma kuvvetleri "kriminostat" [7] denetlemelerine girişmektedirler.

* Fransızca'da hayatta kalan, *survivant* kelime anlamıyla "üst-yaşayan", başkalarının ölümünden sonra yaşayandır. (ç.n.)

** Fransızca'da "sur-vif" diye bir kelime olmamasına rağmen iki kelime yan yana geldiklerinde "üst-canlı" anlamı taşırlar. (ç.n.)

7. İtirafın aşılması, yerel jandarma birliklerinden, Rosny-sous-Bois ulusal jandarma komutanlığının merkezi bilgisayarına ulaşan tüm bilgiler: KRİMİNOSTAT (istatistiksel tehlike belirtilerinin görselleştirilmesi).

Çin gibi çok geniş topraklara sahip imparatorluklar "modernleştirme" girişimlerine rağmen sızmanın karşısına çıkarabilecek hiçbir şey bulamayarak 19. yüzyıldan itibaren saf ve içeriksiz olan bu yeni düzene boyun eğmek zorunda kaldılar; bugün de Çin ve Vietnam halk orduları, teknik (hızlı) bir ordu ve "hayvani değer" (yavaş), böylece de özellikle nükleer felaket durumunda "hayatta kalma değeri" olarak gösterilen bir halk ordusu olmak üzere ikiye bölünerek zor bir revizyondan geçmektedir. Konuyla ilgili olarak Şangay bölgesindeki Çinli toplulukların bu rolü daha önce oynamış olduklarını hatırlatabiliriz: Bu topluluklar, Japonlar'ın kent merkezlerinin tümüyle yok edilmesini amaçlayan yoğun hava saldırılarına maruz kalan ilk halklar arasında yer almışlardır. Alman kurmayları, kendi "güvenlik planları"nı hazırlamak üzere, hemen bu akınların toplumsal sonuçları üstüne eğildiler: Alman vatandaşlarına siyasi yöneticilerin düşünceleri doğrultusunda psikolojik formasyon verilmesine büyük katkı sağlayabilecek alarm simülasyonları, alıştırmalar, şehirlerde sığınma programları, vb. Olayların birdenbire tersine dönmesiyle, şimdi bu Nasyonal-Sosyalist seferberlikten geniş ölçüde esinlenenler, Çinliler olmuştur...

Zaman savaşında insan topluluklarının toplumsal öte dünyası, devrimin nihai umudu olarak sıfır saatinin öte dünyası haline gelir!

Demek ki silahlı halktan tamamen teknik bir askeri unsur çıkarmak Çinli yöneticiler için temel bir siyasi karardı, çünkü üretim aracı da dahil olmak üzere hiçbir yerde ordularla insan toplulukları biyolojik olarak bu denli birleşmemişlerdi. Bu devrimci birlik, bir diğer açık gerçeğin belirmesiyle aniden bozuldu; sınıf mücadelesinin yerini, *dinamik etkililiklerine göre orduların teknik birliklerinin* mücadelesi almıştı; deniz kuvvetlerine karşı hava kuvvetleri, polis/siyasete karşı kara ordusu, vb.; Latin Amerika'da uzun zamandır karikatürize edilmiş şekliyle yavaş yavaş biçimlenen durum budur.

2.
Pratik Savaş

"Yaşasın! Artık tiksindirici toprakla temas yok!"

MARINETTI, 1905.

1914'TE Avrupa kurmayları hâlâ Clausewitz ya da Napoléon yanlısıydılar; onlar için söz konusu olan, hızlı sızmaya dayanan bir kara savaşı içinde, belirleyici ve kısa muharebeler içinde iradelerini ortaya koymaktı. Bu türden çarpışmaların avantajı, gereken lojistik çaba o kadar önemli, özellikle de o kadar sürekli olmayacağı için, arazinin askeri olarak düzenlenmesinin ortaya çıkardığı sorunları bertaraf etmekti: Bir tür alansız savaş ya da en azından, alanı olsa olsa sıyırıp geçen bir savaş!

Burada hâlâ Viyana Kongresi'nin düşünme biçimi geçerlidir, öldürücü darbenin yaklaştığını hisseden Avrupa monarşik güçleri silkinmek için son bir çaba gösterirler. *Vom Kriege* (Savaş Üzerine) adlı kitabında Clausewitz'in yaptığı gibi, umutsuzca, mutlak savaş ile topyekûn savaş arasına perde çekmeye uğraşırlar. Topyekûn savaş aynı anda her yerdedir; önce denizde gerçekleşir çünkü deniz tabyası doğal olarak dünya çapındaki bir araç hareketine hiçbir sürekli engel oluşturmaz. Oysa bu türden topyekûn çarpışmanın karada gerçekleşmesi için aynı anda her yerde bulunabilen dayanıklı altyapıların kurulması gereklidir. Vauban'ın be-

lirttiği gibi savaş, evrenin yaşanabilir her köşesine doğrudan yerleştirilebilir nitelikte olmalıdır.

"Ubique quo fas et gloria ducunt": İngiliz dehası sonunda sloganını hayli anlamlı bir biçimde AYNI ANDA HER YERDE'ye indirgemiştir... HER YERDE. Bu, askeri deha tarafından yeniden düzenlenen bir evren, gelecekteki bir savaş alanının altyapısı olarak tek ve eşsiz bir tabya gibi "geçiş sağlayan" bir yeryüzü demektir.[1] Lukács'ın Alman sosyalizmi hakkında saptadığı gibi, "atölye peyzajından planlı peyzaja, imparatorluk mekânına dönüşen..." o dünya işte budur. Renan, Lesseps'i Akademi'ye kabul ettiğinde Süveyş Kanalı'nı yeni bir İstanbul Boğazı haline getirerek "barış ararken savaş bulduğu" için onu eleştirmişti. Renan'ın kehanetini yalanlamayan bir yüzyıl akıp geçmiştir. Süveyş kanalının açılması, Saint-Simon yanlısı birçok mühendisin uğrunda can verdiği eski bir teknik üniversiteli rüyasıdır; o dönemde bunun gerçekleşmesi askeri uzmanlar tarafından uluslararası iletişimin bütününde yeni bir güvenilirlik göstergesi, dünya stratejisine ait çıkarsamaların dokusu üstünde önemli bir ivme noktası olarak değerlendirilmekteydi; "dünya haritası yeniden yapılarak", Doğu'ya, "savaş taşımacılığı"na, aynı zamanda da yeni dikey tröstlere yol açılmış oluyordu. 19. yüzyılın büyük jeostratejik devrimiyle birlikte, ekonomik ve toplumsal örgütlenme, aktarmanın yapıldığı yer olarak faaliyet mekânına tamamen bağımlı kalmaya başlıyordu; savaş olgusu da kendi çatışmalarının kaynaklarını yaratarak ve çoğaltarak kendini beslemeye girişiyordu; bugün hâlâ Süveyş ya da Panama uğruna can verilmektedir.

Oysa 1914'te kırsal ve yalıtılmış Fransa hâlâ askeri taşımacılığın aynı anda her yerdeliğinin gelişmesi için pek elverişli değildi; ağır, hareketli araçların taşıdığı çatışma, onlarla birlikte batağa saplanmakta gecikmedi; savaş artık kısa ve hoş bir yürüyüş, turistik bir eğlence olmaktan çıktı; hasımlar kazdıkları siperlere gömülüp Şubat 1916'dan Aralık 1916'ya kadar Verdun'de olduğu gi-

1. Denizci mühendisin ve liberal kapitalizmin totaliter imparatorluklarına İstihkâm'ın verdiği teknik cevap.

bi bir yıl süren, önceden görülmemiş muharebelerle karşılaşır oldular... *Artık ordular gidip gelemiyordu*.

O sırada Fransa'nın gösterdiği tepki anlamlıdır. Başta siyasi mesafenin korunması istenir ve iç düzenin güvencesi olan komünal şema bir kez daha yeniden çizilir, ülke bir sınır çekilerek ikiye bölünür: savaş alanından uzak, demokratik hükümeti, ekonomik ve sınai etkinlikleri, azık ve gereç sağlayan kadınlarının (feminist mücadelelere o belirsiz niteliğini verecek olan) yeni anaerkilliğiyle "sivil" bir Fransa ve orduların bölgesi olan askeri bir Fransa. Ferry'nin[2] hakkında şunları söylediği müstahkem tabya: "Başkomutan artık bir savaş lideri değil, *bir egemenlik alanının idarecisidir*"; sivil iktidarın muharebeyi belirginleştirmek ve askeri proletaryasını "şiddet kullanımında sınır tanımayan" ama yayılmayacak, ülke içine taşınamayacak mutlak bir savaşın içine hapsetmek istediği yer olan bir egemenlik alanının idarecisi. Bu, yıpratma savaşıdır. Kurmaylar düzeyinde, toplu kırımın modern biçimi olarak askeri birliklerin ve gereçlerin iyice yıpratılması, savaşın başlangıcında bir generalin kariyeri için hâlâ olumlu bir puandı! Savaş okullarının jargonunda ise askeri liderin başarısının, kişiliğinin, hatta becerisindeki ortodoksluğunun işareti olarak görülmekteydi – Clausewitz'e göre dökülen kan karşısında geri çekilmemeyi sağlayan "iyi yüreklilikten yoksunluk", "sınırsız güç kullanımı". Ama burada da, çağdaşlarının birçoğu gibi uygarlaşmış devletlerin sosyal koşullarının sonunda bu devletlerin savaşlarını diğer uluslarınkine göre daha az acımasız ve daha az yıkıcı hale getireceğini düşünen Prusyalı generalin fikirleri de zamanın gerisinde kalmaktadır: Çatışmaların başlamasından yalnızca birkaç ay sonra Ferry, *orduların geçersizleşmesinin akılcı değerlendirilmesi* işinin lojistik göreve getirilen personel için en yeni iş-

2. Abel Ferry, *La guerre vue d'en bas et d'en haut*, Mektuplar, notlar, konuşmalar ve raporlar, Grasset, 1920. 15 Eylül 1918'de Fransa için şehit düşen Vosges milletvekili, bu eserin, "Fransız ordusu topyekûn terhis olur olmaz ve konuyla ilgili itirazları hesaba katmaksızın..." yayımlanması işini karısına bırakıyordu; eserde "hem savaş alanının hem de savaşın ilk aylarından beri parlamenter denetimin gerekliliğini savunan Bakanlar Konseyi'nin verdiği ikili ders" bulunuyordu. Burada yorumlanan birçok pasaj, bu çok önemli eserden alınmıştır.

lerden biri olması nedeniyle, iki tarafın savaş alanında düpedüz yok olmasını telafi etmek için yeni sınai savaşın vereceği hasarın gereken çabuklukla hesaplanması işinin ne kadar zor olduğunu göstermiştir. Gerçekten de bugüne kadar gerekli telafi tedbirlerinin alındığına hiç rastlanmadı. İsteyerek yıpratma savaşı, hem ilk yok olma hem de ilk tüketim savaşıydı; insanların, gereçlerin, şehirlerin, peyzajların oldukları yerde yok olması ve cephanenin, gereçlerin, el emeğinin ölçüsüz tüketimi. Zarif çatışma planları ya da saldırı emirleri yerlerini yavaş yavaş yeni fikirlere bıraktılar: Örneğin 1917'deki bir saldırı sırasında Fransız tarafında mevcut stokların %28'ine karşılık gelen 6 947 000 adet 75'lik top mermisi tüketilirken, siperin bir metresi başına tüketilen top mermisi, üretim programı, stokların bilançosu ve değerlendirilmesinden... aynı zamanda "günlük top tüketimi"nden söz edilmeye başlanıyordu. Böylelikle, artık "pratik savaş" olarak adlandırılan şey içinde kurmay teorisi ortadan kalkar ve bu da savaşı rahat, yani *kullanımı daha kolay* bir hale getirir, savaşın kendi olanaksızlıkları içinde boğulmasını engeller. Bush ya da Speer gibi topyekûn savaş teknokratlarının habercisi olan ünlü Loucheur'ün başında bulunduğu Savaş ve Silahlanma Bakanlıkları birbirinden ayrılır. Yıpratma savaşı bir eşiği gösterir: Burjuva toplumu mutlak şiddeti ordu bölgesinin gettosu içine hapsetmiş olduğunu sanmıştı ama mekândan yoksun kalan savaş yayılmıştı ve yıpratma savaşı insani Zaman içine yayıldığı için aynı zamanda bir Zaman savaşıydı. Yıl 2'nin askeri birlikleri gibi 1914'ün gezgin kitlesi de "ultreïa!"* atılmıştı ama sonuçta muharebe bir bireysel eylemler dizisine, bir astsubaylar savaşına, günden güne, aydan aya, aynı yerde ölüme doğru art arda birbirini izleyen kısa koşular dizisine ya da oldukları yerde sonu bekleyen, bombardımanların gücüyle toprağa çakılmış hareketsiz kişiler için "uzun dinlenmelere" indirgenmişti. "Orduların bölgesi"ndeki proleter konutlar "kentsel bölge"deki çirkefin yerini aldı, *no man's land* bir banliyö, hareket vaadinin artık yerine getirilmediği etkisizleştirici bir mekân haline geldi ve

* İleri! (ç.n.)

hareketin kaybolması ulusal kalenin kısa vadede *sağlığını kaybetmesi* sonra da ölmesi anlamına geldi. Saldırmayı reddeden askerlerin başkaldırıları ve ayaklanmaları, Engels'in Lassalle'e önceden haber verdiği gibi, bozgun içinde "düpedüz iç savaşa", "proletaryanın enerji seli"nin (Troçki) içeri doğru yön değiştirmesine dönüşmeden önce kentsel isyanın düzensizliğinin, kitlelerin şehirde durmasının yerini alacaktır. 1917'de Fransa'da ulusal savaş, kitleler nezdinde eski devrimci prestijini kaybediyordu; çünkü çok basit olarak, artık "ilerleme"yi başaramıyor, artık Hücum'un en üst hızına erişemiyor, ölüme karşı, savaş aracına karşı yarışı kazanamıyordu.

Kitlenin yolculuğu hâlâ sokaktan –şarkı söylenerek ve korkunç silahlı âsileri başlangıçta alkışlayan kentli nüfusun ortasında ağır ağır yürünerek geçit yapılan yer olan sokaktan– demiryoluna doğru yapılıyordu. Daha sonra askeri sürü, hayvan taşıyan vagonların samanları üstüne aceleyle tırmanıyor, ama yüzbaşı De Poix'nın belirttiği gibi her şey çok çabuk sona eriyordu: "... coşkunluğuyla göz kamaştıran piyadelerimizin hücuma gidişlerini, sonra aniden, beklenmedik bir makinalı tüfek ateşiyle yere yıkılışlarını ve savaş alanının birkaç dakika içinde cesetlerle kaplanışını kaç kez görmüştüm."

Bu cesur yüzbaşının askeri birliklerin *durması*'na çare bulmak için dâhice bir fikri oldu. "Her arazide giden zırhlı arabalar" tasarlamış ve 25 Kasım 1915'ten başlayarak bu yeni araçtan çok sayıda imal edilmesini salık vermişti. 31 Ocak 1916'da 400 zırhlı savaş arabasının yapımına başlanıyordu ve bu arabalar savaş alanında kendilerini gösterir göstermez büyük bir psikolojik etki yarattılar. Kısa bir zaman içinde generaller bu "kendinden hareketli (*automobile*) küçük "kale"lerden, Büyük Friedrich'in sabit fikri olan "yenmek, ilerlemektir!" şiarını saplantı haline getirmiş stratejik düşünceyi çok iyi gerçekleştiren bu yeni teknik nesneden binlercesini Silahlanma Bakanlığı'ndan talep ettiler. Kısa bir zaman sonra Ferry, Vauxaillon saldırısında öldürülmeden önce şunları yazabilecektir: "Fransızlar'ın morali, şimdiye dek görülmemiş bir şekilde yükseldi, geçen ay Parnay'deki izinliler izin süre-

sini çok uzun buldu, mutluluğa koşar gibi cepheye döndüler... insan kendini daha şimdiden Meuse'de, Ren'de görüyor! *Tüm hayallerimi serbest bıraktım...*"

Hız, Batı'nın umududur; orduların moralini yüksek tutan, "savaşa kullanım kolaylığı getiren" hızdır, taşımacılıktır. Her arazide giden zırhlı araba engelleri ortadan kaldırır. Bu arabayla birlikte artık toprak yoktur; her-arazinin-arabası yerine *arazisiz* araba diye adlandırılması uygun olan bu araç bayırlara tırmanır, korulukları aşar, çamura bata çıka ilerler, geçerken çalıları, duvarları söker atar, kapıları yarar; karayolunun, demiryolunun eski çizgisel güzergâhından kurtulur, hıza ve şiddete yepyeni bir geometri armağan eder. Daha şimdiden artık yalnızca oto-mobil değil, aynı zamanda mermi ve füzedir, ileride radyo vericisi de olacaktır, hem fırlatır hem de kendini ileriye doğru atar; korkunç Alman makinalı tüfeğine muzafferane bir biçimde karşı koyduğu için onunla birlikte Ölüm, Ölüm'ü yeniden öldürebilmiştir. Yüzbaşı de Poix'nın bu kendinden hareketli küçük kaleler kitlesiyle gerçekten örtülmüş bir savaş alanı öngören kâhince bir vizyonu vardı. Sokağı terk ettikten sonra askeri proletarya yolla temasını kaybeder; bundan böyle her şey Hücum'unun muhtemel yörüngesi haline gelebilecektir; savaş alanı deniz tabyası gibi engellerden kurtulmuş, hızlı araçlar ve "kara zırhlıları" tarafından tümüyle kullanılabilir hale gelmiştir.

Yıpratma savaşı, mekân yokluğu yüzünden Zaman'a yayılmıştı; hayatta kalma, süreydi. Her arazide hücum ya da daha doğrusu arazisiz hücum, savaşı muhtemel yörüngelerin sonsuzluğuyla ezilerek yok olan bir toprağa yaymış, böylece birdenbire yeni bir "toprak üstünde hak" ile karşı karşıya gelinmiştir. Deniz hukuku gibi kapsayıcı olan bu hak, kitleler için başka bir oluş fenomenolojisi anlamına gelmiştir. Zırhlı hücum otomobillerinin saldırısı, doğruca Marne'a, "savaşın arkaik kısmının son bulduğu yer olan son romantik muharebe"ye (Jean de Pierrefeu) hızla dalmak

* Eylül 1914'te takviye kuvvetlerini taşımaları için General Gallieni tarafından el koyulan Paris taksileri. (ç.n.)

için 1914'te Paris yollarını terk eden taksilerin* çılgın yarışının uzantısıdır. Askeri taşımacılığın hızı artık yalnızca "varoluşsal zamanın baş döndürücü akışının bir metaforu" değildir; hücum aracının hız göstergesi, yolcuları için gerçek anlamıyla "varoluşsal bir niceleyici", canlı kalmanın ölçüsüdür!

Dromolojik ilerlemenin bu çok önemli ânında İngiliz kurmaylarının tavırlarını incelemek ilginç olabilir: Kıtada ilk hücumlar başlar başlamaz deniz halkı bir kez daha, sıkı bir kıta muharebesine hapsedilmeyi hiç istemeyerek denize açılır. Bu halkın "göğüs göğüse savaş yerine makinaların savaşmasını yeğlediği söylenebilir"; makina yerine savaş araçları demek daha doğru olurdu. 500 000 kişi denizde, 3 000 000 kişi ise tersanelerde ve fabrikalardadır. Farklı yerlerden gelen komutların oluşturduğu tuhaf karmaşaya apaçık bir isteksizlikle katılsalar da, Somme'un kuzeyinde, bir savaş alanına arazisiz hücum araçlarını, "kara zırhlıları"nı sürmeyi ilk isteyenler, onlar olacaklardır; İngilizler'in bu zırhlılara duydukları ilginin sürdüğü, 1942'de çölde yeniden görülecektir...

Üçüncü Bölüm

DROMOKRATİK TOPLUM

Askeri iktidarın kötü yönetimi
hareket Meclisleri

1.
Güçsüz bedenler

"Risk, ama konfor içinde risk!"
Mareşal GOERING

HERMAN GOERING 1914 Savaşı'nda havacı olmuştu, çünkü romatizması vardı ve zorunlu, uzun piyade yürüyüşleri ona acı veriyordu.

Özellikle 17. yüzyıldan başlayarak, çeşitli çatışmalar sırasında askeri sakatlıkların getirdiği sorunların ağırlaştığının farkına varılmıştı. Parlak bir sanayi gelişmişti: ortopedi. Sağ kalan bedenlerin mekaniğinde savaş makinalarının yol açtığı hasarın diğer makinalarla, protezlerle telafi edilebileceği keşfedilmişti. Fransa'da özürlüler, askeri yükümlülükten muaf tutularak çürüğe çıkartılmaktaysa da Almanya'da durum farklıydı: 1914'te Alman ordusu çok az kişi dışında hiç kimsenin işe yaramaz durumda olduğunu kabul etmemekteydi, çünkü herkesi azalan çalışma yetisine uygun biçimde kullanarak *fiziksel özürleri işlevselleştirme* kararı almıştı: sağır-dilsizler ağır topçulukta, kamburlar otomobilde, vb. kullanılacaktı. Askeri iktidarın kitle üstünde uyguladığı hareket diktatörlüğü, paradoksal olarak güçsüz bedenlerin toplumda yer edinmesiyle sonuçlanıyordu; o dönemde teknik araçların kullanımı cerrahi protez kullanımıyla öylesine özdeşleşmişti

ki Fransız kurmayının zırhlı araçları, "dörtte biri hasta, sıtmalı ve geri kalanı da hayatında silah görmemiş toplama genç insanlar..." (Renaudel Raporu) dışında kalan yeni bir personele teslim etmesi için belli bir zamanın geçmesi gerekecekti.

1921'de Marinetti zırhlı araba üstüne çeşitli metaforlar geliştirir: üst-insan, bedeni üstten takviye edilmiş bir insandır; güdücü ve dolayısıyla karar alıcı bir ilkeye indirgenmiş *insan dışı bir tiptir*; dinamik edimleriyle zaman ve mekânı yok etmeye muktedir metalik bedenin üstün gücü içinde silinen hayvan bedeni... Marinetti'nin yapıtları beyhude bir çabayla binlerce sanatsal ya da siyasal ölçüte göre değerlendirilmek istendi; oysa fütürizm tek bir sanatla, savaş sanatıyla ve onun özü olan hızla ilişkilidir. Fütürizm, zamanının dromolojik evrimciliğinin en eksiksiz görüntüsünü, 20'li yılların üst-canlılık ölçütlerini sergiler!

Ama gerçekte, "çelik bir yuva" içine yerleşen insan bedeni, savaşın az bulunur heyecanlarının ardına düşen savaşçı Dandy' nin bedeni değil, oldum olası iradeden yoksun proleter-erin iki kat zayıf düşmüş bedenidir; bundan böyle tarihsel görevini, yani Hücum'u yerine getirebilmek için fiziki olarak taşıtsal bir protezin yardımına muhtaçtır. Dromomanın kinetik üst gücü aniden değer kaybeder; yıpratma savaşı, eylemsizliğe mahkûm edilmiş bir hareketli kitlenin nasıl horgörüldüğünü ve nasıl bir muameleye uğradığını daha önceden göstermişti; pratik savaş ise bu kitlenin harekete geçirici ve kıta üstünde hız üreticisi dromokratik etken olarak güçsüzlüğünü açığa çıkarıyordu. Bu arada dünya çapındaki çatışma, kurmay teorilerinin iflasını ve sınai savaşın zaferini kabul ettirmiş, ancak iki taraf da doyurulamayan bir el emeği ihtiyacı hissetmişti; kendilerine rağmen bizzat kendileri "arazi tanzimcileri" haline gelen generaller için askeri proleterleştirme usullerinin sınai proleterleştirme usullerinden ayrılmaz olduğu daha önce hiç görülmedik ölçüde ortaya çıkıyordu.

Ferry, "*Artık herkes bir savaş alanının yapısının var olduğunu biliyor*... Bütün arazinin teknik olarak tanzim edilmesi gerekiyor; bunu gerçekleştirmek için 200 000 adam lazımsa, hükümet müttefikleriyle anlaşacaktır..." demektedir. Ekim 1916'da da bir

görevli, "İtalya ya da Portekiz gibi hayranlık verici insan rezervleri bulunan ülkeler var... Bu ülkelerde savaşın gerektirdiği insanlar konusunda hiç eksiklik hissedilmeyecektir..." diye yazar. Hükümetler zaman kaybetmeksizin işçi sürülerini, "soğuğa dayanma güçlerini, kanaatkârlıklarını ve çalışmadaki dayanıklılıklarını" överek mübadele etmeye başlarlar. Sömürgelerden çok sayıda adam alınır: Kreoller ve Senegal asıllı Siyahlar, Fas'tan gelen işçiler, özellikle de Hindiçin'in on binlerce yorulmak bilmez toprak emekçisi. Malgaşlar gibi diğer yerlilerin ise çarpışmalarda kullanılmaları tercih edilmiştir. Denizde savaş, sürekli ve topyekûn hale gelerek ilk kitlesel seferberliklerin öncüsü olmuşsa da, kıta üstündeki topyekûn savaşın geleceği 1914'ten başlayarak açıkça yeni bir toplumsal projeyi, proleterleştirmenin hiç görülmemiş bir türünü gerektirmiştir.

Pratik savaş, Hücum'u iki safhaya böler; bunlardan birincisi, gelecek savaş alanlarının özgün çatısını kurmaktır. Bu çatı yeni yollar, yeni garlar, kara ve demiryollarının genişletilmesi, telefon, paralel hareket hatları, tahliye hatları, sığınaklar, vb.'dir. Peyzaj ve toprak bundan böyle, kozmopolit bir emekçi kitlesi, tüm dilleri konuşan bir işçi ordusu, levazımın emrine girmiş bu Babil Kulesi tarafından kesin olarak savaşa ayrılmış, savaşa adanmıştır[1]... Savaş personeli gibi savaş araçları da barışçı ya da daha doğrusu siyasi bir görünüm kazanarak yol tanzimine dönüşür... İleride caydırmaya, iktidarın en iyi yörüngeyi seçmeye, yaşamanın da hayatta kalmaya indirgenmesine dönüşecek olan şeyin habercisi olan işaretler daha o zamandan ortaya çıkar. Statüko, toprağın aşırı kullanımıdır. 1924'te keşiş-asker Teilhard de Chardin *Mon univers*'de şunları yazar: "*Dünyaya karşı saldırımızı* hayata geçirmek için giderek daha güçlü toplara, daha büyük zırhlılara ihtiyacımız var."

Dromokratik zekâ şu ya da bu ölçüde belirli bir hasma karşı kullanılmaz, dünyaya yapılan sürekli bir hücum ve dünya aracılığıyla insanın doğasına yapılan bir hücum olarak ortaya çıkar.

1. Pierre Nord, *Double Crime sur la Ligne Maginot.*

Hayvan ve bitki türlerinin yok edilmesi, doğal ekonomilerin ortadan kaldırılması yavaş yavaş daha hoyrat yıkımların hazırlandığının işaretidir. Bunlar, daha kapsamlı bir ekonominin, ablukanın, kuşatmanın, yani aç bırakarak zayıf düşürme stratejisinin parçalarıdır. Günümüzde yeryüzünü kasıp kavuran ekonomik savaş, ilan edilen savaşın, gelecek olan hızlı ve kısa hücumun henüz *yavaş ilerlemekte olan bir safhasından* başka bir şey değildir; çünkü savaşın olmadığı durumda sınıfsal iktidar olarak askeri gücü pekiştiren de bizzat bu ekonomik savaştır. Avcı/çapulcu zümresi kendi grubunun besinini sağlamakla birlikte hiçbir zaman üretken olmadı; silah bilgisinin yanı sıra hep, günümüzde *food power* (gıda gücü) olarak adlandırılan aç bırakarak zayıf düşürme yöntemleri geliştirdi. Bu yüzdendir ki Venedik, o yüzer ulus, hiçbir zaman "ayağın yere basmadığı" o ülke, Amerika'nın keşfi ve Avrupa'nın yeni Atlantik politikası nedeniyle dünyanın bir numaralı ekonomik ve denizci gücü olmaktan çıkınca derhal ileriyi görerek ülke içine, tarımsal güce ve toprak mülkiyetine döner; çünkü *sea power*'ı (deniz gücü) kaybetmenin kendisi için doğrudan gıda gücüne, Yunan-Latin uygarlıklarının her zaman yasası olagelmiş bu yasaya maruz kalma tehdidi olduğunu bilir. Aynı şekilde ABD, 30'lu yıllarda yoğunlaştırılmış fetih hareketlerinin ilk başarısızlığından sonra ("dünyaya barış ilan etmek"), bugün Yeşil Avrupa'ya karşı acımasız bir savaş (köylülere karşı kampanya, gıda sanayilerini ele geçirme, kolza savaşı, vb.) yürütmektedir. Fethin temelindeki şey tam da "zenginliğin beyhudeliği"dir. Amerikan dolar politikası yalnızca, Vietnam yenilgisiyle ve nükleer statükoyla *yaygın büyümesi* bir süre için elinden alınan Amerikan askeri iktidarının *yoğun artışı*'nın işaretlerinden biridir; ama burada yine, ABD'nin, Kuzey Vietnam'daki jeostratejik bombardımanların (hayvan ve bitki türlerinin ve kırsal kesimin sistematik olarak yok edilmesi...) yerini, tam savaş alanından çekilmeye başladığı anda büyük bir teknolojik malzeme yığınını orada bırakarak doldurmayı başarmaktaki çabukluğuna hayran kalmak gerekir; Gi-

2. Ağustos 1977. Amerikalı parlamenterler Dünya Bankası'nın Vietnam'a kredi vermesini onaylar, Kamboçya ve Angola için de aynı onayı verirler.

ap'ın son açıklamalarından[2] anlaşılabileceği gibi, bu yolla hasımlarını en iyi müşterileri haline getirmişlerdir. Bu, çok eski dromolojik yöntemlerden biridir: 17. yüzyılda Colbert, bir "ulusal zenginliğin", "bir ulusal hasılanın" yaratılmasını teşvik etme fikrine dayanan kendi ekonomi politikasını başlattığı zaman, "ihtiyaçlar yaratmaya çalışarak", Sir William Temple'ın sözleriyle, komşularında "çok sayıdaki ürününün olağanüstü tüketimi"ne yol açarak, Louvois'nın savaş hazırlıklarını destekler.

Louvois, savaş hazırlıkları için doğrudan Roma proleterleştirmesinden esinlenmiştir; Colbert ise sonunda Lakedaimon gücünü çökertmiş olan Atina ekonomik sistemini örnek alır: Lyautey'in 1901'de yazdığı gibi, "ekonomik sızma taktiği, Askeri Okul'da öğretilen tüm diğer tekniklerle eşdeğerdedir..." Yunanistan'ın dromokratik yayılması da her tarafını sarmış askeri statükolarla engellenmişti: Yerli barbarlar Batı'da askeri olarak örgütlenmeyi öğrenmişlerdi; diğer sömürge uydulara gelince, onlar da Yunan politikasıyla işbirliği yapıyorlardı. Atina'nın yoğunlaştırılmış (yavaş) bir sızma sistemini benimsemek üzere yaygın (hızlı) sızma sistemini bırakması da o zamana rastlar; dışa yönelik askeri yatırımların yerini içeride doğal ekonomilerin ortadan kaldırılması (toprak reformu, kentleşme, atölye ve fabrikaların kurulması, vb.) alır. Akdeniz havzasının tümüne yayılan *Atina baykuşları** büyük kentlerin ekonomileri üstüne üşüşerek mübadelelerde öyle bir enflasyon yaratmışlardır ki bu, özellikle, kendi adına karşıt çözümü tercih etmiş olan Sparta'nın kurduğu denge (askeri/parasal hareketin ortadan kaldırılması yoluyla devlet aygıtının korunması)[3] için öldürücü nitelikte olmuştur. Aristoteles şu sözlerle Lykurgos sisteminin ölümünü ilan etmiştir: "Her toplumsal

* Atina paralarının üzerindeki baykuş kabartması, bu büyük devletin ekonomik gücünün simgesi haline gelmişti. (ç.n.)

3. Sparta, güç gösterisini başarmak için hazırlanmıştır: "Bu uyum sağlama düzeni içinde otomatik bir evrimden başka bir şey bulmak çok zor. Her şeyin tek bir amaca yöneldiği bu yöntemli ve inatçı tarz, bizi burada bilinçli bir düzenleyicinin müdahalesini aramaya zorluyor; aynı yönde çalışan ve ilkel kurumları onlardan bir taşıma eylemi ve Kozmos yaratmak için değiştirmiş olan *bir ya da iki adamın varlığı*, gerekli bir varsayımdır." M.P. Nilsson, "Die grundlagen des spartanischen Lebens", *Klio* içinde, cilt 12.

sistemin temel amacı, askerlik kurumunu *diğer tüm kurumlar gibi* örgütlemek olmalıdır." Sparta'da olup bitenler ise bunun tam tersidir. İlk Helen demokrasisinde Batı'nın belli başlı tüm ilkeleri daha o zamandan bir araya gelmişken, bu ilkelerin en önemlisi olan hareketlilik dışarıda bırakılmıştır. Devleti yekpare bir savaş makinası haline getirmek için her şey gözden çıkarılmışken devletin gerçek bir çatışmayla harekete geçirilmesi olasılığı Lakedaimonlular'a korkunç bir şey olarak görünür,[4] çünkü savaşın rastlantı ve belirsizlikleri Sparta'nın fazla kesinlikli askeri mekaniğini bozacakmış gibidir.

Spartalılar için tarihsiz bir halk oldukları söylenmiştir; aslında bu halk, yapısal dönüşümün tüm biçimlerine düşman olmasıyla, varoluşunun kinetik referansı olarak Tarih'i reddetmişti. Öncelikle denize ve denizin farklı toplulukları birleştirici imparatorluklarına sırt çevirerek Yunanistan'ın tam içine yerleşmek ve kendileri gibi Yunanlı olan Messinialılar'ı sömürgeleştirmek için Helen kentlerinin oluşturduğu bütünden ayrılarak, sonra da Lykurgos deneyiminden hareketle yaklaşık iki yüzyıl boyunca kendi askeri güçlerinin sonuçlarını bertaraf ederek, zaferlerinin sonuçlarından da kaçarak... Sparta askeri devletinin yetkinliğini yıkan şey sonuçta Atina'ya karşı kazandığı zafer olacaktır: "Lakedaimon'un kendi toplumsal hastalığının ilk olumsuz etkilerine maruz kaldığı tarih, Atina İmparatorluğu'nu devirdiği ve bu imparatorluğun değerli madenleriyle dolup taştığı anla çakışır..." (Plutarkhos, "Agis'in Hayatı".)

Silahların yapamamış olduğunu ekonomik savaş başarmıştı; statükonun, askeri çarpışma yokluğunun yarattığı ikilem hem Akdeniz dünyası hem de gelecekteki Batı dünyası için nihai olarak çözülmüştü.

Lykurgos'un hareketsiz makinasının çöküşünden sonra 3.

4. Sparta, İ.Ö. 8. yüzyılda yolların ayrılmasıyla sapmış olduğu inatçı istikametin bedelini 6. yüzyılda kendini hareketsizliğe mahkûm ederek, diğer Helenler tarihlerinin en önemli *ilerleme hareketleri*'nden biri için yeniden yola koyulmakta iken geçit törenindeki bir asker gibi hazırolda yürüyerek ödemiştir. Arnold J. Toynbee, *War and Civilization*, Oxford University Press.

yüzyılın ortasında devlet topraklarına sahip olan yalnızca yüz kadar Spartalı kalmış ve Plutarkhos'un dediğine göre, nüfusun geri kalanı hiçbir yasal statüsü olmayan sefil bir kalabalığa, askeri devletin yalnızca hiç başlamaması gereken bir savaş için yaşamayı öğrettiği ve artık hayatta ne yapacaklarını bilmeyen bir toplumsal kitleye dönüşmüştür. Bizzat devletin kendisi artık yalnızca geçmişin hayaliyle, bazı sadist alışkanlıkların kalıntısıyla yaşarken, Sparta dünyası doğal ya da meşru örgütlenme yokluğu içinde tümüyle yok olur gider.

İşte Batı, hiç durmaksızın Plutarkhos'un bu dersini yineler, "ne olduğunu bile bilmediği ama rüyasında ezbere okuyabileceği bir yasaya itaat eder": *Durmak ölümdür* yasası bu yüzden gerçekten *Dünya'nın genel yasası* gibi görünür; Lykurgos'un... Mao'nun asıl devrimlerindeki demokrat, yerini hep dromokrata bırakır. Koca düşünür Mao'nun, Batı'nın (ortodoks Marksizm ya da liberalizm tarafından fark gözetmeksizin uygulanan) ürkütücü yoğunlaştırılmış büyüme sisteminin Çin'de de kurulmasını ancak bir parça geciktirebilmiş olduğunu görmek için, Çin'in yeni yöneticilerinin "tüketim malları"ndan söz eden söylevlerini dinlemek yeterlidir. Tıpkı Hitler'in yıldırım savaşına ancak doktor Schacht'ın ekonomik sistemi ile, Roosevelt'in topyekûn savaşa ancak New Deal ile başlayabilmiş olmalarına benzer bu.

Dünyanın genel yasası olarak, durmak ölümdür; kale-devlet, bu devletin iktidarı ve yasaları, dolaşımın en yoğun olduğu yerlerde bulunur. Yakın zamanda çıkan bir kitapta[5] Georges Huppert tarihin *genel ve somut anlamının* 18. yüzyılda ortaya çıktığını ve ancak 19. yüzyıldan başlayarak önemli eserler doğurduğunu savunan yaygın fikri eleştirmekte ve eleştirisine dayanak olarak 16. yüzyılın ortasında, aralarından biri olan La Popelinière'in ifadesine göre bir "yetkin tarih fikri" öneren, çoğunluğu hukukçu bir uzmanlar grubunu örnek göstermektedir. Aynı anda yeni Avrupa devletleri kendi aralarında meşru, hatta meşruiyetçi (Roma usulünde, Titus Livius, I, 32, 5-15) savaş kavramını yeniden kurmaya

5. Georges Huppert, *L'idée de l'histoire parfaite*, Flammarion, 1973.

çalışıyorlardı. Devletin tarihsel idealliği, savaşın kendisinin ideal biçimler altında yeniden doğduğu ve merkeziyetçilik sayesinde basit cezalandırma seferinden teknik olarak ayrıldığı, katı bir ilksel kavrama yaklaşmak üzere yerel gizli anlaşmalardan koptuğu anda ortaya çıkar. Gerçekte tarih, silah sisteminin hızında ilerlemektedir. 15. yüzyılın sonunda Commynes için tarih hâlâ istikrarlı bir hatıra, kopya edilecek bir modeldir; her yıl ilkbahar sonu ve yaz başı yeniden patlak veren savaş gibi, tarih yıllıkları da mevsimlik olarak tutulur; çizgisel zaman, "düşman-zaman"ın yapı malzemesinin statik direnciyle, süreyle yenilgiye uğratıldığı yer olan Antikçağ kalesinde nasıl dışarıda bırakılmışsa burada da öylece dışarıda bırakılır. Tarih yapıtı da, mancınık ve fırlatma rampalarının icadından (405'e doğru, Motza kuşatmasında) sonra bile yıkıcı hareketlerini olay yerinde gerçekleştiren eski savaş makinaları tarzında işlemeye başlar. Hegel, "Titus Livius'u okumaktan, Volsklar'a karşı yapılan savaşların öykülerinin yüzlerce kez tekrarlandığını, bazen 'bu yıl Volsklar'a karşı zaferle sonuçlanan bir savaş oldu' demekle yetinilmesini en azından yüz kere tekrarlanırken görmekten, bu tasvirin 'soyut karakteri'nden yakınarak sıkılıyor" ise, bunun nedeni, tarihsel içeriğin tam anlamıyla bir bildiri içeriği ile aynı olmasıdır. (19. yüzyılda toplumların günlüğünü tutmaya başlayan, kitleye yayılan sosyoloji için gizli polis raporlarının tekdüze ayrıntıları neyse, söz konusu dönem için tarih odur.) Söz konusu olan bu yapıtların Hegel'in düşündüğünden farklı bir pratiklik taşımalarıdır; Titus Livius'un yorumlarında o uzun ve bıktırıcı sözlere bıkıp usanmadan yeniden başlamasının[6] nedeni, o dönemde tekrarlamanın, daha kapsamlı alanlara ulaş-

6. Tarih-şiir ya da destan-şarkıdan önce trans halinin mekaniği, tam bir birlik yaratmaya yarayan kısa yakarılarının sürekliliğiyle karşılaşırız. "Savaşçı değiliz ama birdenbire öyle olduğumuza inanırız ve savaş başlar" (Leiris). Özel timlerin, siyasi mitinglerin, askeri merasimlerin... psikolojik bir biçime sokulmasının ardındaki amaç da budur. Tersine, Spartalı yetkililer kendi uyruklarının şarkı söylemeye –Toynbee'nin belirttiği gibi, "askerin sanatıyla modern Batı dünyasında askeri formasyona hazırlanmanın en iyi yöntemi olarak görülecek kadar çok benzerliğe sahip olan bu sanata" – duydukları hevesi kırıyorlardı. Ayrıca Spartalılar'a panhelenik atletik sporlarda rekor peşinde koşmak da yasaklanmıştı – sonuçta kinetik bir ilerlemeye dair herhangi bir anıştırma, anayasadan çıkarılmıştı.

manın olağan yöntemi ve süregelen bir proje olmasındandır; anlatıyı oluşturan malzeme ancak yüz kez tekrarlanırsa işe yarar, çünkü tekrarlama sayesinde rastlantıyı dışarıda bırakır ve tarih kitaplarında Akıl'ı, figürlerini tarih içinde çoğaltarak ortaya koyan bir savaş makinası haline getirir. Aynı şekilde, topçuluk ve askeri yol tanzimi özellikle Sully ile birlikte devlet sisteminin bir parçası haline geldiği zaman, tarih dilinin gerçek anlamda *karşılaştırmalı*'dan *olumlu*'ya, yani *yoğunluk karşılaştırması olmayan* bir hale geçmesi de normaldi! Tarihe geçme, "tehlikeli olmaktan çıkmış uçurumlarının kıyılarında maddi kaygılardan uzak yaşayan şu sınır aylaklarının, Kıyamet serserilerinin" (J. Gracq), Roma İmparatorluğu'nun sınırlarında bir görünüp bir yok olan, "savaşa nanik yapan" ve Titus Livius'un eklediği gibi *savaşın bir türlü kesin olarak kabul ettirilemediği* o halkların iktidara geçmesinin dolaylı sonucu olarak, harekete geçme haline gelir. Çağımızın başında Germanya'dan, Tuna kıyılarından ya da başka yerlerden gelen bu dromokratik seçkinler sonunda Batı Avrupa'ya dalga dalga yayılır. Birdenbire, artık hukuku yaratan şey güç değil istila, muktedir olma/istila etme haline gelir. Avcı/çapulcu sürüsünün dizginsiz göçünün yolu üstünde doğan akının hiyerarşisini, mola verme ve paylaşmanın protokolü izler. Sonunda bu dromokratik iktidar Avrupa topraklarına ölçüsüzce yerleştiğinde de yapısal şemasının niteliğini değiştirmez; dağınık görünümü altında feodal toplumun örgütlenmesi, yürüyüş halindeki bir ordunun örgütlenmesi olarak kalır. "Çeşitli senyörler arasındaki ilişkiler kesin olarak tanımlanmıştı ve pazarlık ve anlaşmazlıklara karşın önemli bir savaş ya da bir haçlı seferi sürekli silahlı olan bu kişileri bir araya getirdiğinde, her süvari nerede yer alması gerektiğini tam olarak biliyordu." Hiyerarşik dağılım daha o zamandan bir yol düzenidir, egemenlik altındaki toprakların belirli faaliyetlere göre düzenlenişi ise bir harekât alanının düzenlenişidir. Komutanlık evlerinin mimarisi, Pelasglar'ın çok büyük taş bloklardan yaptığı harçsız duvarların ya da Cezayir burçlarının mimarisiyle aynı rolü üstlenmiştir; feodalizmin işlevi yarı-sömürgecidir, çünkü *toprağın* askeri işgalci tarafından *zaptını, arazinin mülkiyetinin* yerlilerin elinde olma-

sından tamamen ayrı tutar. *Dromokrat devlet için toprağın zaptı daha o zamandan toprağın boyutlarının zaptıdır.*

Fossatum Africae'de Albay Barrader'in yazdığı gibi antik kadastro hukukunun kalıcı hale getirdiği de yalnızca bu durumdur: "Yüz kişilik bölüklere ayırma, kitlelerin eğitiminin ve uygarlıklarının temelidir. ... *hükmetmek için bölen* bir ele geçirme yönteminin silinemez işaretidir..." Bu silinemez dikotomi, istilacının muktedir olma/hareket etme niteliği ile arazi sahibinin ya da küçük toprağına bağlı yerleşik emekçi-üreticinin yer değiştirmekteki, bir yerden başka bir yere gitmekteki göreli güçsüzlüğü arasında, bir yerin sakininin coğrafyası ile oradan geçen kişinin geometrisi arasında var olan dikotomidir. Roma yolu, çoğunlukla yüz kişilik bölüklere ayırma biçimindeki şemanın, sürekliliği sağlanmış ve koruma altına alınmış bir hattından başka bir şey değildir. Demek ki her şey çok basittir: Askeri devlet yol üstündedir; kadastro vergisinin ödenmesi, katedilebilir ve dolayısıyla ordu, süvari birliği, yani "fazladan nüfus" tarafından savunulabilir metre başına hesaplanır. Yarı-sömürgeciliğin işlevi her zaman üretici kitlenin güvenliğinin haraçla, ülke toprağının etkili bir teknik denetimi karşılığında ücret ödenmesiyle sağlandığı himaye sistemine yönelik bir haraç çetesi olmak oldu. Aynı şekilde Karolenj idaresi de, babadan oğula geçen toprak vergileri koymaktan, hatta tüm kitle iletişim araçlarına, dini ideoloji, para, bilgi, dış ticaret, nakil ve bilgi araçlarına el koymaya çalışarak morfolojisinin "doğal olarak" yer aldığı önemli vektörler (örneğin Meuse nehri boyları) dışında kraliyet malikânelerini büyütmekten çekinmeyen, bunların sonucunda iç yapısının bozulacağını pek düşünmeyen bir dromokratik devlet hesabına "dolu dizgin ilerleyen bir idare" olacaktır.

Karolenj fermanları, kullanıldıkça yavaş yavaş komutanlık evlerine dönüşen eski Roma villalarına yerleşmiş "toprak sahipleri"ne, tarla açmayı sınırlandırmayı, küçük ve orta yerli toprak sahipleriyle ittifak kurmayı, hatta onlara bulundukları yerde belli bir askeri savunma hakkı tanımalarını önerirler. Kale burcunu (Fransızca'da *donjon*, kale burcu, Latince "sahip" anlamına gelen *domi-*

nus'tan gelir) elinde tutan kişinin arazinin bütününü egemenlik altına alması, dağınık ve yabancı durumda bulunan, dolayısıyla mekânı ve toplulukları ancak sınırlı olarak denetleyebilen, yerli toplumdan katkı istemek zorunda kalan bir askeri azınlığın maddi imkânlarının azlığı nedeniyle tam olarak başarılamamıştır. Frank soyluları, yine güvenliğe dair nedenler yüzünden, başta geniş çaplı tarla açma işleriyle, sonra da yakın çevrelerinin bakımıyla uğraşan az çok bağımsız emekçilerin yerleştikleri ve kısa bir zamanda da aşırı kalabalıklaştıkları bir kırsal alanın saydamlığını ilksel kentin nüfuz edilemez karmaşıklığına tercih etmişlerdir. Ama bunun ötesinde *tarla açmanın saydamlığı*, istilacının yerleştiğini öne sürdüğü ülke toprağı üstündeki özgül hakkının, nüfuz etme iktidarının sürdürülmesidir. Tabyanın, sonra da kale burcunun inşa edilmesi de yine boyutlara hâkim olmaya karşılık gelir; bu hâkimiyet bir perspektif halini alır, artık eskisi gibi süvarilerin bütünü bir bakışta gösteren güzergâhından hareketle değil, aynı anda her yerde bulunan sabit noktadan hareketle bakışın geometrisi haline gelir. O sırada tarımın yeni açılan parsellerin yoğun olarak işletilmesiyle sınırlı tutulduğunu, izcilerin yeni bir atılımı sayesinde kolaylıkla keşfedilebilecek çevre topraklara yayılmadığını görmek çok şeyi açıklayabilir.[7] Bu *ihtiyat olgusu* tarımsal tekniklerin yetersizliğiyle açıklanageldi, ama öyle görünüyor ki burada açık maddi ihtiyaçların –av, toplayıcılık, inşaatlık ahşabın yakın bir ormandan temin edilmesi, vb.– yanı sıra, tehlikeli durumlarda senyörün yardım ve rahatlık sağlamakla yükümlü olduğu bahçıvanın ya da tarla açan kişinin yetersizliklerinden ziyade, *askeri himaye sağlayan kişinin teknik yetersizlikleri*'nden doğan kaçınılmaz stratejik zorunlulukları görmek gerekir. Yakın dönemde düzenlenen çizelgeler, tarla açmanın sınırları ile yüksek bir yerden bakan insan gözünün sınırı arasındaki ilişkileri gösterdi. Yol açan kişi, Anglo-Saksonlar tarafından daha açık bir biçimde *pathfinder* (izci/iz bulucu) diye adlandırılır. Tarla açma, parsellerin sebze yetiştirmek için düzenlenmesi, orman karanlığının uzaklaştırılması

7. Georges Duby, *Guerriers et paysans*, Gallimard.

gibi olgular gerçekte görüş alanı olarak bir askeri tabyanın, Julius Sezar'ın deyimiyle, sınırlardaki o boş arazilerden birinin oluşturulması işidir. Sezar'a göre bu yerler imparatorluğun zaferini temsil eder, çünkü bir anlamda toprağın dromokratın bakışıyla ve ideal bir şekilde engellerden arındırılmış görüşün *uzaklığı yakınlaştıran* hızıyla sürekli istila edilmesi gibidirler... Tanınmış bir fotoğrafçı bir anı kitabında ilk karanlık odasının çocukluk odası olduğunu, ilk objektifinin, kapalı pancurların ışık sızdıran aralığı olduğunu anlatıyor. Bu anlamda başlangıçtaki kale burcu, Marey'in krono-fotoğrafının* rolünü oynamış, askeri gözetleme istilacıya sosyal ortamın süregiden bir görünümünü, ortama ilişkin bir ilk bilgiyi sunmuştur.

Toplumsal ayrıcalık, zenginlik ya da doğuştan gelen ayrıcalıklara bağlanmadan önce, bakış açısının ayrıcalığına, kişinin hâkim bir mekânda aldığı göreli konuma, bu mekânda hareketin yörüngelerini, ulaşımın kilit noktalarını, nehri, denizi, karayolunu, köprüyü düzenleyebilmesine dayanılarak yaratılmıştır; Ortaçağ'daki o olağanüstü toplumsal davranış çeşitliliği, 19. yüzyıla dek metinlerde biçimsel bir ülke bütünlüğü olarak geçmeyen bir "krallığa" yönelen coğrafi bakışların farklılığını sade bir şekilde yansıtan o çeşitlilik, buradan kaynaklanmaktadır. 877'de Kel Charles tarafından istemeye istemeye verilen miras hakkı (Kiersy Fermanı), hâkim yere sahip olmayı daimi bir toplumsal hâkimiyet biçimine dönüştürecektir. Bu konuda iyi bilinen bir örnek Monako'lu Grimaldiler'dir: Denize hâkim olan burun, tarihöncesinden beri ayrıcalıklı bir yerdir; hile yoluyla Grimaldiler'in eline geçmeden önce Antikçağ'da birçok kez el değiştirmiştir. 10. yüzyıldan başlayarak bu aile, çevreye hâkim bir bakış noktasına başlangıçtan beri sahip olmasından ötürü saygınlık ve ayrıcalık sağlamayı sürdürecektir. O dönemde sınıflı toplumdan söz edilebilirse de bu ancak, daha önce kısaca belirttiğimiz gibi, sınıfları yerlerine göre tanımlayarak yapılabilir. Sınıf mücadeleleri gelişse de, asıl olarak çevreye hâkim bir yeri fethetmek amacıyla arazi üzerinde ortaya

* Tekrarlanan fotoğraflarla hareketin çözümlenmesi. (ç.n.)

çıkarlar; kale ya da hisar kuşatıldığında, bu yalnızca askeri hatta siyasi bir olay değil, toplumsal bir olaydır da... Örneğin himaye misyonuna, askeri haraç çetesinin sınırlarına feodaller tarafından karşı çıkıldığında, "toprağın efendileri" toprağın sahibi olduklarını öne sürdüklerinde, yani yerlileri soyup onların soyundan gelenleri parselin kiracısı olan köleler, askeri savunma hakkından yoksun bırakılmış emekçiler, *servi casati* (malikâne köleleri) düzeyine indirmeye çalıştıklarında, yani böylece mekânsal olarak sahiplenmeye ilişkin iki şemayı da tamamen kendi ellerinde tuttuklarını öne sürdüklerinde, önemli çatışmalar patlak verir.

2.
Metabolizma-Taşıtların Denetlenmesi

" Akıl yürütmeyin!"
2. Friedrich'in askerlerine söylediği söz.

HÜCUM'UN yaygın evresi hızlı ölümleri zorunlu kılmış, daha yoğun olan hazırlanma evresi ise beraberinde yavaş ölümleri getirmiştir. 30'lu yıllarda Tümgeneral von Metsch'in *Wie würde ein neuer krieg aussehen*'de (Yeni Bir Savaş Neye Benzeyecek?) yazdığı gibi, "Topyekûn savaşta her yer, her şey cephedir! Ama yeni topyekûn cephe denildiğinde bundan *ulusun manevi cephesi*'ni anlamak gerekir... Gerek yeniden silahlanmanın hazırlanmasına ilişkin pratik sorunlarda gerek teorik askeri tartışmalarda manevi sorun ilk planda yer alır."

Denizlerde doğan topyekûn savaş Amiral Friedrich Ruge'ye göre, "hasmın şerefini, kimliğini, bizzat ruhunu yok etmeyi" amaçlar. Ekolojik savaşın nihai biçimleri halkların yerleşim yerlerini yıkıp onları yavaş ölüme mahkûm ederek,"ruh"u ilkel, "etnolojik" tanımları içinde garip bir biçimde yeniden oluştururlar: Bu ruh, "*mana*"*, ortamdan farklılaşmamıştır; bireysel değil çokbirimli, çok-biçimli ve akışkan-biçimlidir; toplumsal, hayvani,

* Kişisel olmayan doğaüstü güç. (ç.n.)

araziye/yöreye özgü, vs. bedenlerde az ya da çok toplaşan potansiyel bir özdür.

Mekân içindeki konumlarına bağımlı olan iki tür beden fikrini dayatan dromolojik ilerleme ayrıca, biri yerleşim yerine bağımlı olduğu için zayıf, kararsız ve kırılgan, diğeriyse araziden bağımsızlaşması, ekonomisinin ve bakış açısının gelişmiş karmaşıklığı sayesinde "*mana*"sını, iradesini erişilmez hale getirdiği için güçlü olan iki tür ruh fikri ortaya koyar. Clausewitz, "savaş nedir?" sorusunu, "savaş, hasmı irademizi yerine getirmeye zorlamaya yönelik bir şiddet eylemidir," diye cevaplarken tam da bunu söylemektedir. Clausewitz'in tanımını hemen değiştirmesi ve devlet ile yasa kavramları dışında manevi şiddet olmadığını kabul etmekte sabırsızlık göstererek tanımına muğlaklık getirmesine karşın, irade meselesi savaşın dışında tutulamaz. Aslında Clausewitz'in tanımı daha o zamandan siyasi ve zekâ ürünü savaş hedeflerinden, toplumsal ya da ulusal rekabetlerden ziyade, *iradesi olmayan bedenlerin yaratılmasını, onlara "dünya üzerinde bir mevcudiyet" yaratılmasını* salık vermektedir; burada bir savaş sanatından ziyade "hayvani bedenlerin tekniği", istilacının muktedir olması/hareket etmesi ile hareketlerini emekçi sürüsünden bağımsızlaştırmaktaki göreli güçsüzlüğü arasında her zaman var olagelmiş o silinmez dikotomi akla gelmektedir. Çağlara, iklimlere göre değişen düzeylerde olsa da bütün tarih ruhsuz bedenler, yaşayan ölüler, zombiler, cinliler, vb. yığınıyla doludur; muhalifin, hasmın, tutsağın, kölenin yavaşça yok edilmesi, insan sürüsünü avcı/çapulcunun eski çalınmış sürüsüyle bir tutan askeri şiddetin ekonomisi, askerileşen, modernleşen Avrupalı toplumlarda çocukların, kadınların, başka renklerden erkeklerin, proleterlerin ruhu olmayan bedenleri söz konusudur burada. Topyekûn savaşta Nazi iktidarı, Yahudiler'in, Çingeneler'in, Slavlar'ın yabancı bedenlerine karşı toplumsal bir iç cephe yaratarak aynı şeyi yapacaktır. Toplama kampları, sürünün sınai olarak işlendiği deney alanlarından başka bir şey değildir. Maden ocaklarında, lojistik şantiyelerde çalıştırılma, tıbbi ve sosyal deneylere maruz bırakılma, yağların, kemiklerin, saçların yeniden kullanılmak üzere toplanması...

ya da nihai çözüm olarak, tarafsız ülkeler aracılığıyla diğer enerji kaynakları, yakıt, kamyon ve askeri taşıtlar karşılığında mübadele değeri olarak kullanılmaları, dromokratik şiddetin ayrıcalıklı biçimleri olan rehin almanın, kaçırmanın, yer değiştirmenin ekonomisi olan tüm bir klasik ekonominin simgeleridir.

Kampların ve gulagların verdiği değerli ders, yalnızca yanlış biçimde ideolojik bir olgu olarak sunulduğu için değil, aynı zamanda statik bir olgu, bir kapatılma olarak sunulduğu için de algılanamadı. Bu dersin mutlak "insanlıkdışılığı", ilksel hayvan öykülerinin, evcil bedenlerden, tanınmayan ve tanınamaz haldeki bedenlerden oluşan devasa kitlenin tarihe açıkça yeniden dahil edilmesinden başka bir şey değildi. Antikçağ'dan bu yana proletarya tamamen evcilleştirilmiş bir bedenler kategorisi, hem çabuk üreyen hem de hayvan yerine tekerlekli taşıtlara koşulan bir sınıf, lojistiğin gereklerinin yerine getirilmesine bağlı değişken bir nüfusun tarihsel anlatısındaki belirsiz, hayaletvari bir mevcudiyet değil midir zaten?

Batı Avrupa'da, 9. yüzyıldaki poliptiklerde* betimlenen çeşitli malikânelerde, toplamı sayımı yapılan nüfusun %16'sının altına hiçbir zaman düşmeyen *forens*'lerin varlığından söz edilir; bunlar, Germanya ve belki Champagne dışında, tarla açma ve bu tarlaları işleme hakkı kendilerine tanınmaksızın bir yerleşim merkezinden diğerine giden göçmen emekçilerdir. Böylece, günümüzün kent merkezinden uzaktaki banliyölerinin "alt-proletaryası"na çok benzeyen bu toplumsal artıklar, doğrudan doğruya daha önce söz konusu ettiğimiz stratejik ihtiyat olgusundan, feodal ve komünal toplumsal denetimden doğmuşlardır.

Gerçekte, kalenin organik işleyişi yalnızca sınırları üzerine, topluluklara ve yayılma alanlarına ilişkin rakamların sınırları üzerine düşünülmesiyle sağlanabilirdi. Burada stratejik hesap istatistiksel hesapla özdeşleşir; girişleri ve çıkışlarıyla kale stratejik hesap makinasının ilk şemasıdır. Ortaçağ'ın silahlı toplumunun

*Birçok yapraktan oluşan ve üzerine yazı yazmaya yarayan levha. Doğu Roma İmparatorluğu'nda ve Ortaçağ'da tımar arazisi toprakları işletenlerin ödemeleri gereken borçların niteliğini ve vadesini yazdıkları toprak sicilleri. (ç.n.)

yerleşikleşmesi, demek ki, o zamana dek ortak olarak algılanan bir yerleşimin ortadan kalkması, *sivil mekânın*, yani insanların mekân üstündeki, mekânın nitelenmesi üstündeki olağan hakkının *ortadan kalkmasıdır*. Bundan böyle Ortaçağ toplumunun kent kuşatma sanatı şemasını, eski *dike*'ye* dönüşü sorgulamadan, "sınıflı toplumlar"dan söz edilemez; Aristoteles'in düşüncesinde olduğu gibi seçici Akıl, medeni hukukun yerine siyasi hukuku geçirir: "Akropoller oligarşik rejimlere, düz yerler ise demokratlara uygun düştüğünden, aristokratlar tahkim edilmiş mevzilerin sayıca çok olmasını isterler." Siyaset bir arazi sorunu olduğu için, insani zaman ve mekânın, *iç barış* ulusuna son veren gerçek bir parçalanışına tanık olunur. Onları aile ya da grup olarak belirleyen ve dolayısıyla ani ölüm de dahil olmak üzere her türlü fedakârlığı hak eden yer olarak bir ekosisteme yerleşenler ve onu koruyanlar arasındaki rekabetten toplumsal çatışmalar doğar; çünkü eğer "var olmak bir yerde oturmak (eski Germen dilinde *buan*)" demekse bir yerde oturmamak artık var olmamak demektir; artık kabul edilmeyenin, dışlananın, yani özgül bir mekândan ve *dolayısıyla kimlikten* yoksun adamın yavaş yavaş ölümü yerine ani ölüm tercih edilecektir.

Sonuç olarak kalelerin Ortaçağı, ilkel karşılama tarzının, eski kutsal konukseverliğin yerine savaş makinasının işleyişinin zorunlu ilk koşulu olarak daimi bir dışlamayı getirdi. Kendi içine kapanan bu toplum için yasal baskı, gitmeye, göç etmeye, yani kimlik kaybı olarak topraksızlaşmaya zorlanmaktan başka bir şey olamaz.

Artıklar yolculuğun zorunlu hareketi içinde yok olur; kent kuşatma düzeninin dışladığı, giderek kalabalıklaşan bu kişiler, hiçbir yerde, görülmeyen bölgelerde, stratejik şemanın ölçülemeyen zaman aralıklarında hareket halinde bulunan fiziksel güçlere dönüşürler; tehlikeli hac yolculuklarının ve komünal kale içinde yirmi dört saatten fazla kalmaları yasak olan, diğer şehirlerden kırbaçlanarak kovulan, para cezası uygulamalarıyla bizzat kentli-

* Yunanca'da hukuk, yasa. (ç.n.)

lerin barınak sağlayarak yardım etmeleri yasaklanmış olan çocukların, yoksul insanların, "serseri ve işsiz insanların, yani hepsi de eli ayağı tutan dilencilerin" yaptıkları seferlere göz yumulur. Bu büyük göçlere Yüz Yıl Savaşları son verecektir. Nitekim topçu sınıfı, savaş alanının verilerini radikal bir biçimde değiştirmektedir.

Ama 12. yüzyıldan itibaren parasal araçların etkisi, aynı zamanda Ortaçağ statükosunun, siyasi ve askeri örgütlerin çok övülen dengesinin sonunu ilan ederek kayda değer bir artış göstermişti. Geleneksel *ost** sistemiyle birlikte hizmetin karşılığının ödenmesi geldi, şövalyeler ücret almaya başladı. Uzun bir süre daha askeri personelin soylu kişilerden, gönüllü asker ihtiyacının paralı askerlerin kökenlerine verilen önemi ortadan kaldırmasına kadar *particulares* olarak hizmet veren ve hayli yüksek aylık alan soylu çocuklarından seçilmesi tercih edilecekti. Çapulcu asker sonra da sahte yiğit (*matamoros*),** Plautus'un anti-kahramanlarının soyundan gelen Escarbonlardon ve Rinocéronte, Isocrates'in "tüm insanlığın ortak düşmanları" diye söz ettiği fazlalık kol emekçileri gibi, pazar ve fuarların gezici nesneleri olan kişiler de asker olarak alınacaktır. Bu kişilerin Antikçağ'dan beri içinde bulundukları durum, ancak savaş zamanında özgürlüğüne kavuşabilen ve özellikle, kara savaşının hâlâ "özgür insanlar"ın işi olarak görüldüğü bir zamanda, sadece çok sayıda eşgüdümlü mekanik manevra gerektiren deniz savaşında asker olarak kullanılabilen kölenin durumundan pek farklı değildir. Askeri proleter kendini hareketli kitlenin sürekli göçüne katılmış bulur; 19. yüzyılın göçmen emekçisi ya da 20. yüzyılın kaçak emekçisi gibi o da bu göçten doğmuştur. Çapulcu asker gidip gelir, yoldadır, yol onun *sınıfsal mekânıdır.* Mevsimlik, belirsiz çarpışmaların ardından koşarak yolculuk eder, tıpkı Callot'nun daha sonra resmini yapacağı, *savaş acılarının* sonu gelmeyen tören alayında hâlâ sorguç

* Derebeylik döneminde "ordu" anlamına gelen terim. Bir *ost*, şövalyelerden ve birkaç süvariden oluşur, her şövalye grubu bir soylunun sancağı altında bulunurdu. (ç.n.)

** İspanyolca'da Mağripli öldüren. (ç.n.)

takan ve bayrak taşıyan korkutucu ve gülünç, övüngen, hırpani ve sakatlanmış "capitano de baroni" gibi.

Yol kenarlarındaki hanlarda ya da karantinalarda olduğu gibi, bu savaşçı *gyrovagie*'nin* de barınma sorunu vardı. Askeri keşişlik bu soruna, düzenli keşişliğin mistik *gyrovagie*'nin yerleşikleştirilmesi sorununa manastırlarda din adamı olmayanlara yasak kapalı bölümlerin kurulmasıyla çözüm bulmuş olması gibi çok kesin bir çözüm bulacaktır. Devlet, toplumsal artıkların emek gücünün zorla verimli hale getirilmesi en açık çözüm haline gelmeden önce kamusal yardımseverlik ve "*franc salé*" gibi yerel vergiler yerine rant sistemini getirerek işin içine karışacaktır. En azından Fransa'da fabrikada çalışma zorunluluğunun hemen ardından askeri çalışma zorunluluğu getirilir; bu, bağımsız fabrika sahiplerinin ayrıcalıklarına zarar getirmemesi gerektiği için çok özel bir zorunluluktur. Fabrikada çalışma, hareket diktatörlüğünün elinden kaçıp kurtulmamalıdır; çalışma, kaçınılmaz ve saçma bir kinetik çevrim içine kapatılmayı, dışarıda bırakılanın yavaş ölümünü tekrarlar. Yaklaşık otuz yıl önce Loire kıyısında yerel bir psikiyatri hastanesinin yakınlarında konaklamış olduğumu hatırlıyorum. Çocuktum; nehrin kurumuş yatağında el arabasını iten, gardiyanları tarafından bu arabaları kumla doldurmaya, sonra da bunları suya boşaltmak için daha ileriye sürmeye ve yakıcı bir güneş altında, sonu gelmez bir biçimde bu akıldışı hareket dizisine yeniden başlamaya zorlanan akıl hastalarını görmenin –arada sırada bu zavallılardan biri çığlık atarak kendini Loire'a atıyordu– beni çok şaşırtmış olduğunu hatırlıyorum...

Aynı şekilde, örneğin 17. yüzyılda Tours Hastanesi'ndeki düşkünlerevi, şehirdeki imalatçıların tehditleri karşısında, diğer birçok düşkünlerevi gibi, ipek atölyelerinden kısmen vazgeçmek ve yoksulların çalışmasını ipek ipliğinin eğirilmesi ve çile haline getirilmesiyle sınırlamak zorunda kalacaktır...

Aynı dönemde köylülere zorla kabul ettirilen angarya, dilencilerin düşkünlerevine ya da bundan böyle benzer kaderi paylaşa-

* Serserice dönüp dolaşma. (ç.n.)

cak olan savaş adamları ve forsaların yanına nakline kadar devlet tarafından anlamlı bir biçimde yaygınlaştırılır. Aynı şekilde, feodal yarı-sömürgeleştirme paktından doğan bu angarya daha o zamandan bir proleterleştirme, lojistik görev için bir emekçi köylü seferberliğiydi; ama burada da yine işçilikten daha aşağı bir konum söz konusuydu. 14. Louis bir gün Colbert'e şunları söyler: "Ekonominin ne olduğunu bilmek istiyorsanız Flandre'a gidin; fethedilen yerlerin tahkimatının ne kadar ucuza getirildiğini göreceksiniz." Kral, Louvois tarafından başlatılan büyük taraçalama ve duvarcılık işlerinden söz ediyordu; Louvois bu konuda Roma örneğini izleyerek istihkâm işlerinin yürütülmesini çok düşük bir ücret karşılığında doğrudan askeri disipline tabi olan askerlere vermişti. Göçmenin yörüngesinin yanında, askeri proleterleştirme göçünün yörüngesi vardır ve bu ikisi Antikçağ'dan beri sık sık birbirine karıştırılır; Garlan, büyük aileleri ve kabileleri ile uzmanlaşmış el emeğinin toplandığı yerler olan bu yol ve pazarları, örnek olarak da Peloponisios'un güneyinde, Tainaron burnunda bulunanı hatırlatmaktadır. Daha sonra ise ticari aracılar ya da *condottiere*'ler tarafından ulusal olmayan emek güçlerinin eskisinden daha fazla işe alınmasının zorunlu kıldığı özgün bir lojistik yol yaratılacaktır – Parker'a göre Ho Şi Minh yoluyla* karşılaştırılabilecek ünlü İspanyol yolu. Bu yörüngeler üstünde geçici barakalar inşa edilir, yataklar belediyeler tarafından sağlanır, yeniden asker olmak üzere çalıştırma yurdundan ya da hapishaneden kaçan bu yoksulların eğreti varoluş koşullarının gerektirdiği düşkünlerevini andıran sağlık servisleri kurulur. 19. yüzyıla kadar kışla, zührevi hastalıkların ve tifüs gibi salgın hastalıkların çarpışmalara ve savaş yaralarına göre askerlerde daha büyük tahribata yol açtığı hastanevari bir yer olacaktır. Kitlesel ve hareket dayanan çatışmalarla birlikte piyade erlerinin bitkinlikten ölmeleri Chambray'e göre dehşet verici oranlara ulaşır. Buna paralel olarak düşkünlerevi gibi yerlerde kaçınılmaz bir gelişme gözle

* Laos ve Kamboçya topraklarında bulunan, Vietkonglar'a insan ve malzeme yardımını kolaylaştıran yola verilen ad. (ç.n.)

nir; bu gelişme Doktor Wasserthur'un askeri hastaların, savaşta yaralananların tifüslüler, kanserliler ve yoksullarla birlikte karmakarışık yattıkları bir yer olan Sélestat Hastanesi'nin durumu üstüne 10 Haziran 1884 tarihli raporunda belirttiği gibi seyyar proletaryanın birliğini yèniden sağlayacaktır.

Askeri proletaryanın toplumsal talepleri uzun zaman yalnızca kendi geçimine ilişkin hayati talepler olarak kalacaktır. Bunlar ücretler, iş güvenliği, malûl ve yaralılara (iş kazaları) yardımla ilgilidir. İsyanlar ve ayaklanmalar çok sayıda greve dönüşür, ancak bu grevler çok büyük bir önem taşımaz ve genellikle ücretlerin ödenmesindeki gecikmeleri hedef alırlar... Bu gecikmeler zaman zaman on yılı bulur. O dönemde âsiler çoğunlukla özerk mücadele grupları olarak yeniden toplanır, demokratik bir konseyin eşlik ettiği bir şef seçerler (İspanya'da *electo*, Almanya'da *ambosat*, vb.). Ve bu proleter birlikler hemen ilk taleplerine geri döner, bir müstahkem mevkii ele geçirmeye ve bunu korumaya çalışırlar; öyle ki işverenler sonuç olarak boyun eğmeye, tekrar yola koyulsunlar diye borçlarını ödemeye zorlanırlar. Bununla birlikte askerlerin sınırlı amaçlar taşıyan bu başkaldırıları siyasi evrim içinde önemli bir rol oynayacaktır, çünkü taleplerinin karşılanması, devletin oluşturduğu bütün içinde emekçi ve üretici toplulukların eski eyalet yöneticilerinin yerine geçen bu "fazladan lüks nüfusa" karşı maddi yükümlülüklerinin gelişiminin hızlanmasına katkıda bulunur: Vergi, kimi zaman doğrudan doğruya askerler tarafından toplanan bu ekonomik vasallık, "vergi toplayıcılarına (o dönemde adlandırıldığı gibi korkunç hayvanlar) şiddeti yalnızca en uç durumlarda kullanmayı emreden Colbert tarafından onaylanmayan bu hızlı araç" ortaya çıkar. Böylece devlet hazinesi daimi orduların ihtiyaçlarını daha iyi karşılamaya, düzenli aylıkları garantileyerek çok sayıdaki firarı engellemeye muktedir hale gelir. Clausewitz'in gösterdiği gibi, bu gevşek dönemde, hazinede biriken para, geçmişleri ya da kökenleri pek dikkate alınmaksızın kendi ülkesinden ya da komşu ülkelerden rasgele toplanıp silah altına alınan serseri sürüleri, askerlik kurumunun ayakta kalmasını sağlayamamaktadır; üstelik o günlerde maceracı hatta haydut

olarak yaşamaktan başka çıkar yolu olmayan çok sayıda sağlam adam da kırları mesken tutmuştur; "önden gider posta eri, kırlarda bir şey ödemesinin yoktur gereği..."

Babeuf ya da Engels'ten bu yana proleter/asker topluluklarının mekaniğinden, savaş makinasına hizmete, değişmeksizin tekrarlanan birtakım eşgüdümlü hareketlere (örneğin 18. yüzyılda her top atışı için yaklaşık on hareket) zorunlu tutulmaktan yeteri kadar söz edildi. Daha sonra da işçi proletaryanın var olma koşulları üstüne bilgiler toplandı ama yine de, Engels'in yaptığı gibi, iradesi olmayan bedenlerin hareketli kitlesinin etrafını çok eski zamanlardan beri saran küçümseme ve tiksintiden vazgeçilmedi: Bu iradesiz beden, 1789 devrimi sırasında Chapelier yasasıyla denetlenen bir özgürlüğe kavuşturulan emekçi, manastıra kapatılan, hareme ya da geneleve* konulan kadının bedeni, satılan ya da kiralanan, hatta kilit altına alınan cinsellik, geçici sahip için bir kâr kaynağıydı... "Kayıp çocuklar"ın bedeni, ideal terbiye nesnesiydi; "yeniçeri" (yeni asker), askeri olarak proleterleştirilmeden önce Hıristiyan köle ailelerinden çok küçük yaşta çekilip alınıyordu. 15. yüzyılda Grandson ve Morat muharebeleri İsviçre ordusunda hasmı yanıltmak için birliğin önüne sürülen kayıp çocuklara verilen önemi gösterir. Bu çocuklar banliyölerden toplanmış çete üyesi serserilerdir, öleceklerine kesin gözüyle bakılan zavallı posta neferleridir. 18. yüzyılda Vauban, bir teftişten dönerken, "evlerinden zorla *alınıp götürülen* ya da bin bir türlü yolla *aşırılan* zavallı yoksul küçüklerden, çocuk bölüklerinden oluşan garnizonlarca korunan şu müstahkem mevkilerin" krallığı tehlikeye düşürdüğünü belirtir. Dromokratın klasik usulleri adam kaldırma, çocuk kaçırmaydı, bu yüzden 1789 askeri devriminin çocuk proletaryayı yasal olarak işe koşması da normaldi.

1846'da *Revue des deux mondes* bir yıl içinde Fransa'da 32 000 çocuğun terk edilmiş olduğunu belirtir, bu da otuz çocuktan birinin nüfus kâğıdından yani *kimlikten* yoksun olması demektir. Bu durum karşısında yüreği sızlayan George Sand, *François le*

* Fransızca genelev kelime olarak "kapalı ev" demektir. (ç.n.)

Champi'de çocukları terk etme yöntemine dikkat çeker: Çocuk posta arabasına bindirilip bir yolcuya emanet edilir; bu yolcu çocuğu ıssız bir yerde terk eder. Böylece kimlik kaybı, coğrafi bir gruptan dışlanmayla, "henüz akıl çağına varmamış" çocuğun yörünge üstünde, yol üstünde harekete geçirilmesiyle bir tutulmaya devam eder.

"Liberal" ile salt harekete geçirmeye dayanan, makina gibi olana bağlı bulunan, dolayısıyla cahiller ya da hayvanlar tarafından fark gözetilmeksizin uygulanabilen "mekanik" arasındaki ayrılık hep sürer (Equicola 95): Antony Blunt'un *Artistic Theory in Italy 1450-1600*'de (İtalya'da Sanatsal Kuram, 1450-1600) belirttiği gibi, "Ortaçağ toplumu için olduğu gibi, Rönesans'ın insanmerkezci toplumu için de elle yapılan şey, iğrenç bir şeydir". Gerçekte emekçinin bedeni insan modeliyle bir tutulamaz, çünkü insan modeli ideal biçimde oluşmuş akılcı ve uyumlu bir bedendir; insan modeli istilacının, hâkim olanın yörüngesinin geometrisi olduğu için onun toplumsal üstünlüğünün simgesi haline de gelmiş olan Öklid geometrisinin çemberleri ve çizgileri içinde yer alır.

Günümüzde hayvanlara yapılan muamele, hayvanların terk edilmesi, öldürülmeleri, diri diri kesilip biçilmeleri, vb. üzerine bir tartışmanın ve aynı zamanda çok sayıda hayvanın kurban edildiği büyük gösteri sinemasının ortaya çıktığını görmek ilginçtir. Bu konuda *France-Soir*'ın okuyucu mektupları köşesinde 16 Ağustos 1977'de yayımlanan "hayvanların çilesi" sütununda söz konusu edilen bir tehlikeli film sahneleri cambazının, bir "dublör" olan Dominique Zardi'nin cevabını aktarmak ilginç olacaktır: "Önemsiz oyuncular (hayvanlarla) aynı düzeye konulur, onlar da aşağılanan, hırpalanan, tefe konulan, görüntüsü kesilen kardeşlerimizdir... sert, katı, gözüpek biri olduğum doğru... ama *benim yaptığımı hiçbir hayvan yapmazdı, ama ben hiçbir zaman bir hayvana, bir çocuğa ya da bir kadına kötülük yapmadım, çünkü bu herkesin bildiği gibi aşağı yukarı aynı şeydir.*" Dublörün akıldan yoksun bedeni evcil hayvanlarınkiyle bir tutulur, *aynı düzeye koyulur*; işteki performansı da bir hareket diktatörü olan yönetmen tarafından yine tamamen hayvanınkiyle kıyaslanır. Eski top-

lumlarda "her işe koşulan kadın"ın evlenmesi çevresinde gelişen ve taraflar arasında hayvan mübadelesine dayanan gizli pazarlıkların ve tören türlerinin var olduğunu biliyoruz. Orduda ve polis-te, modern örneği yakın zamanlarda deniz memelilerinin kullanılması olan hayvan proletaryaları vardır; piyade çarpışmaları için eğitilen köpek alaylarının varlık sürdürmesi ve Malraux'nun Azincourt muharebesini anlatırken söz ettiği şu "kedi avı komutanlıkları"nca yerine getirilen sağlık hizmetleri de örnek gösterilebilir. Ortaçağ'da mermiyle bir tutulan atların beden-taşıtları, zırhlı araba, buldozer ve traktör olarak kullanılan fil bedenleri, ayrıca tüm arazilere uygun taşıt türleri olan öküz, deve ya da katır bedenleri... Güvercinler, şu asalak hayvanlar ise, mülkiyeti kendisi de bizzat asalak olan bir toplumsal elitin elinde bulunan araçlar/aracılardır: Jacques Cœur'ün ekonomik pazarda, özellikle de deniz pazarında daha çok zenginleşmesine imkân sağlayan, yolculuk edebilen güvercinlerin getirdiği hızlı bilgilerdir. Ama Cœur'ün Bourges'daki konağında, varlık süren beden/hayvan olarak "emekçi/üretici" sürüsüne gereken tuz miktarına göre tuz vergisini saptamak için yemlik benzeri ölçeklerin kullanıldığını görmek yine de şaşırtıcıdır. Bu tuz vergisi tam anlamıyla onların terinin fiyatıdır, çünkü fiziksel hareket içinde olan bir beden dinlenen bedenden beş kat fazla tuz harcar. Gandhi, Hindistan'da, *Batılı istilacı tarafından sömürgeleştirilen halka kabul ettirilen şiddet ve yavaş ölüm ekonomisi olarak* tuzun vergilendirilmesi konusunda İngilizler'e karşı büyük çaplı bir eylem yürütmek durumunda kalmıştı. Kimliklerinden yoksun bırakılan *gyrovague* bedenler, yaşayan ölüler hakkında bugün de hâlâ en yaygın kanı, kendilerinkinden başka iradeler tarafından işgal edildikleri, yaşandıkları, sahip olunduklarıdır; 2. Friedrich'in "akıl yürütmeyin" sözü de tam bu anlama gelir. Bazı cinsel, toplumsal ya da ırksal kategorilerde iradenin bu şekilde dışlanmasıyla ilgili olarak ABD'de siyah kölelerin soyundan gelenlere reva görülen toplumsal duruma ve onların *medeni haklar* için, oy hakkı için mücadelelerine başvurmak açıklayıcı olacaktır; "özgür insan"ın *iradesini kullanma hakkından başka bir şey olmayan* bu hak, ruhu olmayan

bedenlere verilmemektedir. 27 Ağustos 1791 tarihli yasayla seçmenin *toprak sahibi* olmasını zorunlu kılarak bu eğilimi daha da güçlendiren Fransa'da da durum farklı değildir; her zaman *gyrovague* topluluğunun karar vermekteki yetersizliği öne sürülmektedir, aynı şekilde oy hakkını elde etmekte, tuhaf cumhuriyetçi evrenselciliğe dahil olmakta bu kadar zorlanmış kadınlarınki de!

Burada "liberalin (özgür adam) aklı"nın (özgür denizden özgür savaşa) siyasi ve toplumsal önemi, bir akılsızlığa göre değil, cahiller topluluğunun düpedüz akıl yokluğuna oranla ortaya çıkar... Bu bağıntı, Marksist örgütlenme şemasında olduğu kadar, daha alt bir düzeyde ve bir süreliğine kapitalist örgütlenme şemasında da sadık bir şekilde kopya edilir. Dromokratik iktidarın gelişiyle birlikte ilkel ruh göçünde bir tür sapmaya tanık olunur: Bu sapmayla bireyselleşen ruh Akıl haline gelir, yani eylemlerimize, hareketlerimize, hatta yazgılarımızın oluşturduğu bütüne ilişkin öngörüde bulunan bir kuralın merkezi haline gelir; öte yandan bu, Moreau de Jonnès'in *Etat économique et social de la France de 1589 à 1715*'inde (1589-1715 Arasında Fransa'nın Ekonomik ve Toplumsal Durumu) belirttiği gibi, Turenne ve Vauban gibi askerlerin, Colbert gibi burjuvaların kafaları olan *üstün kafaların* geometrik varsayımlarının sağduyu ile eşit sayılmasına karşı çıkmayı da beraberinde getirir – istatistik uzun zamandır süren alışkanlıklarımıza antipatik gelir, 1 ilâ 25 000 arası sonuçlar çıkaran Vauban istatistiği mutlak onayımızı alamayacaktır, ama kadastroyla ilgili hiçbir araştırmanın olmadığı bir durumda, dağılımın nasıl gerçekleştiğini yaklaşık da olsa hesaplayabilmek için tümevarım yöntemlerine başvurmamız gerekmiştir. Ardından Arthur Young, Chaptal ve Lavoisier, Vauban'ın tablolarının tümevarımsal modelinden yola çıkarak kendi istatistiksel tablolarını hazırladılar, ama bu tabloların üçte ikisinde tahmin hatası çıktı. Daha sonra Moreau, Vauban'ın sayılarının *metrik ölçülere dönüştürülmek suretiyle* kolayca anlaşılabileceğini belirtti... Ruh artık varlığını sürdüremez ve taşıt-bedeninin ya da makinasının yok olmasından önce var olamaz; ama potansiyel Akıl ve özellikle bilimsel Akıl olarak, zaman ve mekân içinde uzaklaşmış yabancı beden-

ler, hayvani, toprağa ait, bitkisel bedenler, iradesiz bedenler, teknik bedenler ya da tekniklerin nesneleri haline gelen *henüz doğmamış bedenler* üstünde etkide bulunabilir. Gerçek sosyal hâkimiyet, aygıtların birer hayvana dönüşmesidir. Yarış atı artık harekete geçmez, dizginin kayış kolu, mahmuzlar sayesinde binicisi tarafından harekete geçirilir ya da gemi azıya alır, denetimden çıkar, vahşileşir... Kendini ifade eder!

Akıl (Kitabı Mukaddes'te olduğu gibi) burada bedenler için gerçekten kendi ölümlerinin bir biçimidir. Çok anlamlı olarak, Klasik Çağ'ın başında deliler ya da cinliler tarafından sergilenen gösteriler, günümüzde uyuşturucu kullananlarınki gibi moda haline gelmişti. Bu kişilerin açıklanamayan davranışları ve söylemlerinin kinetik kargaşası dikkatle izlenir; cinlinin, tıpkı hayvan gibi, bağırdığı, konuştuğu ya da yakındığında bile acı çekmediği varsayılır, öyleyse ona acıma duyulamaz. Buradan da, ruhu olmayan bu bedenlere, sahipler, cellatlar, hâkimler ya da doktorlar tarafından günden güne yapılan muamelelere ait hukuki sonra da "tıbbi" silahlara, elektroşoktan önce kullanılan yakma, iğne yapma, tırnakları ve saçları sökme gibi yöntemlere ulaşılır. Beden, dikkat edilmezse kaygı verici kiracıların birbiri ardına sökün edecekleri boş bir ev, rahatsızlık verici bir hale getirilmesi uygun düşen bir evdir; bugün de psikanaliz, *bilinçdışını* aklı başında bir bilincin *dışavurumuna* tahvil etme iddiasıyla hâlâ bu inançları uygulamaktadır. Ama bu bedenler, evlerden ziyade *metabolizma-taşıtlardır* ve oradan sökülüp atılmaya çalışılan sahte-şeytanlar, öncelikle, atını gemleyerek bu atın "emrine amade motoru" olduğunu iddia eden binici gibi, bu taşıtların "sürücü koltuğu"nu haksız yere işgal eden, kendileri de geçiş halindeki zekâlardır. Yabancı "zekâlar", boş bedenleri birbirine benzeyen hareketlere zorlayarak onlara alışılmamış bir dinamizm verirler. Ruhların göç etmesi hareketinin özellikle herhangi bir bedende doğum ve ölümle doğal olarak gerçekleştiğini, böylece toplumsal örgütlerin ötesinde bir tür fiziksel eşitlik yarattığını varsayan, ruhların birçok bedende dolaştığına ilişkin eski inanç, farklılaşmamış maddeyi bulmaya çalışan kalabalık bir zekâlar toplamının var olduğu-

nu tahayyül ediyordu. Bir başka saptama: Tarla açan kişi fetihçi haline gelince, nüfusun bu şiirsel potansiyeli askeri potansiyel yararına, şiirsel ruh göçü ruhların fethi yararına, yani bedenlerin yolculuğu ve dolayısıyla topraksızlaştırılmaları, eşitsizlikleri yararına yok olur. Akılcı sahip olmayla birlikte metabolizma-taşıtın *denetlenmesi*, kelimenin tam anlamıyla bir korsanlık haline gelir. Doktor Olivenstein psikanalizden "ruhsal hayatın en güçlü, en önemli *nüfuz etme aracı*" diye söz eder; şiddete, "muktedir olma/ istila etme" hakkına ve tekniklerine yapılan bilinçdışı atıf burada da söz konusudur. Hem, bu yıl bir kongrede toplanan meslektaşları tarafından siyasi şiddetle suçlanan Rus psikiyatrlarının meslek etiğine ters düşüp düşmedikleri de pek kesin değildir! Ayrıca Skinner usulü cezalandırma ve eğitme yöntemleri, uyuşturucu kullananlar için Sakol'un tedavileri de vardır: Yine Olivenstein'ın belirttiğine göre, "artık uyuşturucu kullanmaz ama *gölge gibi gezinirler*"... Tuhaf ziyaretçileri kabul etmeye her zaman hazır olan yaşayan-ölülerdir onlar. İnsan sevgisinin toplumsal olarak sahneye konuşu belki de orada burada insan biçiminde ortaya çıkan akışkan-biçimli ruhun son şiirsel girişimlerinden biriydi; teknik ifşa olarak cinsel eylemin, cinsel eğitimin ya da pornografinin üstündeki perdenin aniden kalkışı, "cahiller"in bedenlerinin denetlenmesinin bir diğer biçimi olarak beden eğitiminin mantıksal bir devamıydı. Ünlü "İsveç usulü" kültür fiziğin yerine yol ve cinselliğin modern alaşımı geçti: raslantıların rasgeleliğinde üst üste binen bedenler, çabucak unutulan cinsel çarpışmalar, çalınan, tecavüz edilen, terk edilen otomobiller, motosikletler.[1]

"İyi hal ve gidiş" artık okulda öğretilen *ahlak* değil, ilkokul sınıflarında öğretilmesi zorunlu hale gelen trafik kurallarıdır. Ama bu, İsa'nın mistik bedenini bir ordu birliğine, bir yürüyüş dü-

1. "Erkek, yalnızca doğduğu anda değil cinsel ilişkileri içinde de kadının yolcusudur... Samuel Butler'ın söylediklerini açımlarsak, dişi, erkeğin üremek yani dünyaya *gelmek* için bulduğu bir araçtır, diyebiliriz. Bu anlamda kadın, insan türünün ilk taşıma aracı, ilk taşıtıdır; ikinci taşıt ise göç ve ortak yolculuk gibi amaçlar uğruna birbirine benzemeyen bedenlerin çiftleşmesiyle ortaya çıkan binek hayvanı olacaktır." Paul Virilio, *Métempsycose du passager*, Editions de Minuit, Mayıs 1977.

zenine dönüştüren askeri keşişliğin macerası değil midir zaten?

Korsanlardan, hücum kıtalarından, çeteci gençlerden çok daha önce ölüm ve terörün silahlarından zevk alan kişi, askeri keşiştir; gerçekten de toplumların askerileştirilmesi bundan böyle her yurttaşı *bir savaş makinası* haline getiriyor ise keşiş asker bu alanda bir model ve öncüdür. Askeri *gyrovagie*'yi ortadan kaldırmayı amaçlayan büyük tarikatların reformu çok önemli bir devrimdir, çünkü keşişin "yalnızlığı" büyük ve ulusal olmayan silahlı gruplara yayılmıştır; doğa, zaman, mekân, keşişin yadsıdığı toplumsal ve insani örgütler gibi alanlarda keşişin içe kapanışının benzerinin yaratılması, kişisel zevklerden, kimlikten vazgeçme, Heidegger'in sözünü ettiği tekniklerin devrimindeki nihilizmin habercisidirler. Sessizlik, iffet ve özellikle itaat yemini ederek kendi kendisinden isteyerek uzaklaşan keşiş, bir tür üstün ve evrensel "Akıl" olan "tarikat"ın motor kayışının, kendi vicdanının "yöneticisi"nin taşıtı haline gelir. Biliyoruz ki dünyanın her köşesinde karşımıza çıkan keşişlik, dini olmaktan çok askeri bir icattır. Antikçağ'dan bu yana, devlet kavramı gelişir gelişmez askeri mezhepler çoğalır. Hegel'in modern devlet anlayışının, Töton tarikatının 1525'te laikleştirilen eski toprağı Prusya'da doğmuş olması doğaldır. "Hücre" örgütlenmeleriyle diğer devrimci gruplaşmalar için model oluşturanlar da yine Carbonariler'dir*; bu yasadışı hareketler Rusya'da sistemli bir terörist savaşın, süreklilik gösteren bir nihilizmin, büyük tarikatlar tarafından başta Müslümanlar'a, sonra Amerika'da Slavlar'a, ya da İspanya'da gerilla savaşı şeklinde Napoléon'a karşı sürdürülen sürekli savaşa hayli benzeyen sürekli bir nihilizmin temel direkleri haline gelir. Askeri Mabed'in gizli efendisi Dugesclin de bu konuda son derece başarılıydı.[2] Aynı şekilde Anglosakson ülkelerde püritenlik ve sanayileşme bir arada gelişir. Sanayideki yatılı kurumlarla birlikte çocukların ve kadınların ruhları olmayan bedenlerinin fabrikada çalıştı-

* Ulusal özgürlük için savaşan gizli bir İtalyan derneğinin üyesi. (ç.n.)

2. Özellikle bakınız: Morimond (Haute-Marne) arşivleri. Clairvaux, Besançon ve Carpentras Kütüphaneleri. Ayrıca Francis Gutton, *L'ordre de Calatrava*, Lethielleux, 1955, vb.

rılması kurtarıcı bir nitelik taşır, çünkü bu bedenler akıllı ruhlar tarafından, bu bedenlerin tutumlarını, davranışlarını tanımlamakla yükümlü mühendis ruhlar tarafından harekete geçirilmektedir. *Arbeit macht frei* (Çalışmak özgür kılar). Nazi Almanyası ya da Çin'deki yeniden eğitim kampları bu eski kinetik inanışı yeniden uygulamaya koyarlar.

Bu farklı örneklerde fatih ve savaşçı, rahibin işlevinin saptırılmışı gibi görünen bir işleve sahip olurlar. Yahudi-Hıristiyanlar için, Kitabı Mukaddes'te daha ilk sayfalardan başlayarak her şey söylenmiştir: *Savaşçı, yolundan sapmış rahiptir.* Aslında ilk cinayet de verimli toprağın işgal edilme biçimi, işletilmesi ve özellikle Tanrı'nın bunun karşılığında aldığı kira etrafında döner. Tanrı, çoban Habil tarafından takdim edilen kurbanı memnuniyetle kabul ederken çiftçi Kabil'inkini reddeder. İlk insan katili imajının ortaya çıkması, doğrudan *toprak kirası etrafında* gerçekleşir ve burada da her şey birkaç satırda söylenmiştir: "ağzını açan" ve insan kanını ilk kez içerek ulumaya başlayan toprağın *ıztırabı*, karşılık vermekten kaçabilen toprak bedeni. (O sana artık meyvesini vermeyecek, der Tanrı... yeryüzünü kateden ve istila eden *başıboş* bir *serseri* olacaksın.) Aniden topraksızlaştırılan çiftçi, ilk insan katili, hemen *şehir kurucusu* (soylu olmayan kişi) olarak görevlendirilir.

Rahibin (büyücünün), kavmin atasının önemi, tanrılarla/doğayla bu mübadele ticaretini kurma ve sürdürme, onların kapris-lerini, kaba güçlerini yumuşatma yeteneğine bağlıdır; bilimsel deneyciliği sayesinde kurbanın, toprak kirasının kabul edilmesini sağlayan rahiptir (vergiyi saptar ve tahsil eder; öşür ya da günümüzde Katolikler'in kiliseye hâlâ her yıl ödedikleri para hâlâ bunun kalıntısıdır). Akdeniz kıyısında "yabancı" ile devredilebilir mal ticareti kurulduğu zaman mübadelenin benzer bir şekilde cereyan ettiğini görmek şaşırtıcıdır (günümüzde bazı göçebeler bu biçimi hâlâ korumaktadır). İki taraf arasında fiziksel, hatta görsel temas yoktur; mal kumsala, yol kenarına bırakılır; yabancı malı geçerken alacak ve yerine kararlaştırılan değeri bırakacak, sonra da gidecektir. Böylece ötekinin toprağı üzerinden bir gölge gibi

geçmiş, en fazla oraya şöyle bir ayak basmış olacaktır; tıpkı evrenin görülmeyen ya da yaşanmayan yerlerinde oturan ruhlar, iradeler gibi. Sömürgelerdeki ticaret acenteleri de serbest limanlar ve askeri uzlaşımlar dışında kalan bu mübadele usulünü kendi tarzlarında yeniden üretirler. Savaşçı, dromokrat katil ve kavşakşehirlerin imarını yapan kişi tüm tarih boyunca, görmüş olduğumuz gibi, çabasını ve bilgisini bu toprak kirası kavramı üstünde yoğunlaştırır; silahlı güç her zaman bir askeri işgal gücüdür ve savaşçının yoldan çıkmış rahip olarak ortaya çıkması da bu düzeyde gerçekleşir. Topyekûn savaş, daha sonra da nükleer statüko tuhaf bir biçimde savaşçıyı başlangıçtaki bu rolüne yaklaştırmaya çalışmaktadırlar. Aslında caydırma ilkesi yalnızca stratejik bir formül değil, aynı zamanda toprak kirasının, daha doğrusu üç aylık toprak kirasının* toprağın sakinleri tarafından ödenme süresinin sonudur; dünya çapında nükleer sur duvarları kuran vatansız savaşçı, yeni tekniklerle katedilen, korunan alanın her metresi karşılığında duvarların ardındaki nüfuslardan çok ölçüsüz bir kira isteyebilecek güce ulaşmıştır. Kahramanın, askeri koruyucunun ve vergi toplayıcının işlevi demek ki, örneğin Clausewitz'in düşündüğü gibi, hiçbir şekilde "insani ticaret"le sınırlanabilir, hatta özdeşleştirilebilir nitelikte değildir. Yeryüzünün (tanrısal) konukseverliğine savaşçı ya da keşiş asker tarafından tecavüz edilmesi, onun ele geçirilmesi, toprağının ve zenginliklerinin, aleti (Saint-Just'ün dediği gibi kaldıracı!) olduğu bir devlet adına sermayeleştirilmesi değildir; tecavüzün sınırsız bir şekilde yayılması bakımından bunların hepsidir. Zaten bu olgunun *büyük* fatihler tarafından açıkça taklit edildiğini görüyoruz: Yalnızca *bir sınırla karşılaşmaktan* ve dolayısıyla sızma gücünün son bulmasından endişe duyan İskender, saldırmakla yetinir; 2. Friedrich, "yenmek ilerlemektir" derse de, 1. Napoléon, *sahip olmak değil kurmak istediğini* söyler. Fetih arayışa indirgenir, davranış hareket olur. Napoléon tıpkı bir keşiş asker gibi, savaş alanında kendisini kur-

* Fransızca'da üç aylık kira, "vade", "son" anlamına da gelen bir kelimeyle *(terme)* karşılanır, dolayısıyla bu kelimeyle aynı zamanda sınıra ve sona atıfta bulunulabilmektedir. (ç.n.)

maylarından, gösterişli giyinen ve paralı askerlik yapan generallerinden ayıran, böylece kendi askerlik sanatına vermek istediği "bütünden ayrılmışlık" özelliğinin göstergesi olan basit gri üniforması içinde yoksul ölecektir. Cehennem'in yanı sıra savaş silahlarını da geliştiren, yoksulluğu "dünyadan nefret" ile, insanların kaçırılması ve fidye sistemi çevresinde icra edilen banka politikası ile karıştıran yoldan çıkmış müslüman, hıristiyan ya da başka dinlere mensup ruhbanlar; yardımseverliğin bedenlerin sigorta edilmesi, yoksulluğun ise para gücü olarak saptırılmasına varan toplumsal himaye... Öyle ki bu büyük mekanizmalar onun lehine işlerliklerini yitirdiklerinde, askeri sigorta sisteminin yanı sıra sosyal sigorta sistemi ve dünyevi gücüyle Engizisyon da dahil olmak üzere, keşişlerden oluşan Roma papalığı çökecektir. *Büyük* fatihlerin durumu da aynıdır. Uluslara tecavüzden vazgeçmek zorunda kaldıkları zaman hepsi mahvolmuştur; bütün büyüklük Hücum'da, mesafeden ödünç alınan boyuttadır. Savaş hücumdur. Çünkü savaş, toprağın konukseverliğine devamlı bir tecavüzdür, onun içine sızmak, girmektir. Burada, savaşçının varlığının varoluşsal ölçüsü olarak, savaş arabasının, yarış arabasının hız göstergesi üstündeki bakış kendini yeniden dayatır; zamanın baş döndürücü akışı, toprak sakininin varını yoğunu yitirmesine yol açtığı kadar o toprağın fatihinin de özünü çökerten ve hayatta kalanın elinde tuttuğu saatleri ölçen, katedilen metre başına konulmuş bir sürat vergisidir. Sonuç olarak topolojik halkanın birden yer değiştirmesinde olduğu gibi, hayatta kalanın yok olması mekân ve zaman içinde Büyük İskender'in sorusuna, sınırlarına ilişkin probleme vermeyi bileceği cevaba bağlıdır.[3] İstilacının performansı sporcu muadilinin performansına, rekorları önce kazanılan saatlerle, sonra dakikalar, saniyeler, saniyenin kesirleriyle ölçülen, performansları arttıkça ve hızlandıkça giderek daha küçük, yalnızca hassas elektronik aletlerle algılanabilecek bir ilerleme elde eden olimpiyat şampiyonlarının performansına benzer. Şam-

3. Burada belki de Sparta'nın, Lykurgos sistemini korumak için tüm hareketlilik biçimlerine karşı çıkışının derin nedenleri yeniden karşımıza çıkıyor.

piyon, kendi üstünde denenen, şu tıbbın can çekişenlere uyguladığı suni sağ kalma yöntemlerine benzeyen biyolojik manipülasyonun daha şimdiden haber verdiği gibi, bir gün kendi rekorunun sınırlarında yok olacaktır. Makina dromoman için hayatta kalmayı sağlayan bir protezdir aynı zamanda. Kendi kendine hareket eden ilk arabaların, örneğin Joseph Cugnot'nun 1771 tarihli askeri yük arabasının buharla çalışmaları, daha o zamandan hayvan bedeninin ruh göçünün sınırına, tarihsel evrimin taşıyıcıları olarak metabolizma-taşıttan teknolojik taşıta geçişin tam değişme noktasına yerleşmiş olmaları, son bir soluk, yaşayan bedenlerin harekete geçirici gücünün son simgesel gösterisi olarak duman saçmaları dikkat çekicidir.

3.
Proletaryanın Sonu

"Proleter bir başkaldırıyı, ancak ötekilerin ateş etmeme emri vermesi koşuluyla gerçekleştirebilirsiniz, karşınıza iki tank taburu çıkarttıklarında ise proleter devrim bir hiçtir..."

André MALRAUX, Söyleşiler.

HİÇ KUŞKU yok ki dromolojik ilerleme ile insani ve toplumsal ilerleme diye adlandırılması uygun düşen şey arasında bir çakışma vardır, ama amaç birliği yoktur. Olayın seyri şu şekilde özetlenebilir:

1. Teknolojik taşıtın olmadığı, kadının lojistik eş, savaşın ve yük arabasının anası rolünü oynadığı bir toplum.

2. Ruhu olmayan bedenlerin metabolizma-taşıtlar olarak belli belirsiz bir şekilde denetlenmesi.

3. Hızın ve teknolojik taşıtların üstünlüğü.

4. Metabolizma-taşıtın teknolojik kara taşıtı karşısında rekabeti ve sonra yenilgisi.

Mantıksal olarak şu son nokta belirtilebilir:

5. Proletarya diktatörlüğünün sonu ve Zaman savaşı içinde Tarih'in sonu.

Goebbels'in tanımına, Engels'inkine geri dönersek, militanın yaratılması (devrimci-işçi ya da bir başkası), daha o zamandan

proleter-asker imajında değer kaybına yol açmıştır. İşçinin proleterleştirilmesi bir askerileştirme biçiminden, geçici bir biçimden başka bir şey değildir.

1914'ten beri proletaryanın harekete geçirici ve dolayısıyla da siyasi gücü konusunda Avrupa savaş alanlarında kimse hayal kurmuyordu, buna karşılık bu güç kıta savaşının şantiyeleri için hâlâ vazgeçilmezdi. Dolayısıyla bu gücü elinde tutmaya çok önem veren askeri sınıf, proletaryaya burjuva kalesine hâkim olabileceği, orayı istila edebileceği yanılsamasını verecektir. Halbuki bu kale çoktan yıkılmış, otoyol denen iletişim araçları, radyo, telefon, televizyon tarafından dört bir yandan yarılıp geçilmiş, topyekûn savaşın anti-kent stratejisi sayesinde eski savunucuları tarafından ani yıkımlara adanmış durumdadır. Buna karşılık daha sonra Prag'da, Varşova'da, Beyrut'ta... ayrıca Paris'te Mayıs 68' de Odéon'un alınmasından sonra bu *askeri izin*'in sınırlarının olduğu ortaya çıkacaktır: İktidar, halk isyanına karşı her an zırhlıların müdahalesini öngörür.

20'li yıllar boyunca Fransız hükümeti yeni bir sosyal yardım politikası başlatırken "Bolşevik tehdit"in Münih'ten Hindistan kapılarına kadar yayıldığını görmek normaldir. Tüm bunlar askeri-sınai ulusların Avrupa'da ve dünyada lojistik açıdan yeniden yayılmasıyla zorunlu hale gelmiştir. Yine de herkes Versailles Barış Antlaşması'nın girişinin 13. bölümünde "işçi sınıfı için dünya barışıyla bağdaşmayan yaşama koşullarının olduğu"nun söylendiğini görünce şaşırır; "dünyadaki askeri güçlerin dengesi için" deseler, daha uygun bir formül olabilirdi!

Jünger'in kısa bir zaman sonra, 1932'de, *Der Arbeiter* (Emekçi) adlı denemesinde kısmen açığa çıkardığı şey bu yeni alaşımdır (asker ve sanayiciyi kapsayan emekçi figürü). Eser geniş bir okur kitlesine sahip olacak ve kısa süre içinde Almanlar için gerçek bir siyasi program haline gelecektir...

Aynı şekilde Sol İttifak, General Cluşeret'nin ifadesiyle, "toplumsal denklem içinde ordunun bir bilinmeyen olarak kalması" konusunda bugüne kadar yaptığı gibi ayak diretseydi, bir aldatmacadan ibaret olacaktı yalnızca. Sonuç olarak İttifak'ın gücü, yal-

nızca askeri sorun hakkında konuşmamasına dayanıyordu; oldum olası Marksist askeri proleterleştirme modelinden yana olan komünistlerle, Mayıs 68'den beri "insani görünüme" sahip bir sosyalizme yatırım yapan, yeni ve biraz depolitize olmuş bir seçmen topluluğunu toplamayı becerebilen radikallerin ve sosyalistlerin Ulusal Savunma meselesinde karşı karşıya gelmesi ve sonuçta İttifak'ın çözülmesi kaçınılmazdı. Güney Avrupa'da "proletarya diktatörlüğünün sonu"nun geldiğinin ilan edilişi, M.F.A.'nın* Portekizli generallerinin himayesinde gerçekleşti. Georges Marchais'nin daha sonra iddia edeceği gibi, "faşist tecrübeden bu yana diktatörlük kelimesinin kulağa hoş gelmeyen bir tınısı olduğundan", bunu iyi bir haber, ideolojik iradede bir yumuşama olarak görmemek gerekir. Aslında uzun ve kanlı bir sömürgeci bastırma kampanyasından sonra ülkeye geri dönen Portekizli askeri liderler abartılmış bir hümanizmayla suçlanamaz. Gerçekte Cunhal'in yaranmaya çalıştığı bu Marksist generaller sayesinde proletarya diktatörlüğü başlangıçtaki askeri anlamına yeniden kavuşmuştur; bu generaller, savaş teknisyenleri olarak, proletaryanın kinetik enerjisinin savaş alanına ve daha sonra siyasi hayata hâkim olduğu zamanların, Lenin'e göre işçi sınıfına bizzat kapitalistler tarafından aniden ilgi ve dikkat gösterildiği zamanların sona erdiğini görürler. Bundan böyle proleterin hayvani bedeni, kendisinden önceki diğer evcil türlerin bedenleri gibi değer kaybetmiştir. Proletarya diktatörlüğünün sona erdirilmesi askerden muaf tutma işlerini yürüten komisyonu kapatan (9 Temmuz 1970 tarihli yasa) Fransız ordusunun yaptıklarının komünist versiyonundan ibarettir. Keza liberaller de, 1975 yılında demokrasinin krizini tartışmak için düzenlenen "Üçlü Komisyon" toplantısından şöyle bir karar çıkarmışlardır: "Ekonomik büyüme için potansiyel olarak arzulanan sınırlar varsa, demokrasinin sınırsızca yayılması konusunda potansiyel olarak arzulanan sınırların da olduğunu kabul etmeye başladık." Liberal demokrasilerin krizi, yurttaş seferberliğinin belli bir modelinin sonudur. Üretici-egemene ait merkezi, tarihi

* Silahlı Kuvvetler Hareketi. (ç.n.)

figür, iki büyük ideolojik blok tarafından eşzamanlı olarak dışarıda bırakılır; proleter/işçiyle kapitalist dünyanın tüketici/üreticisinin kullanılamaz olduğu aynı zamanda ilan edilir. M.F.A.'nın devrimci tecrübesi bu konuda bir örnekti, çünkü Portekiz solunun güçlerinin tümünü başka bir düzeye, "ordunun sivilleşmesi" düzeyine aktardığını öne sürüyordu. Böylece 1975'te, "sosyal iletişim bakanı" deniz yüzbaşısı Correia Jesuino (burada 14. Louis zamanında eski kadırga kaptanı M. de Valbelle tarafından denizcilerin proleterleştirilmesi akla geliyor), "sol yanlısı" subayları, "ilkel bir halkı inceleyen etnologlar" olarak betimler çünkü ona göre Portekiz halkının tümü azgelişmiştir. 14 Nisan 1975 tarihli *Express*'te bu sözleri aktaran J.-F. Revel, bir Portekizli'nin ortalama gelirinin Bröton'unkiyle ya da Galli'ninkiyle karşılaştırılabilir büyüklükte olduğunu belirterek ortada bir azgelişmişlik göremediğini söylüyordu. Nitekim ekonomik referanslardan yola çıkıldığında, herkesin devletin bütününe katılımını tehlikeye düşüren, bu katılımı bir sorunsal haline getirmekte olan dromolojik bir askeri fikir ön plana sürülmediğinde, bütün bunlar açıklanamaz. Aynı şekilde 1977'de nükleer sorun Sol İttifak'ı darmadağınık edecek gibi olduysa, bu bir megaton sorunu olmaktan ziyade, *yeni* nükleer *iktidarın politik vektörleri* sorunundan kaynaklanmıştır. Biz farkına bile varmadık ama *nükleer silah dünyadaki devletlerin siyasi oluşumunu mantıksal olarak değiştirdi.* Bir hukukçunun saptamış olduğu gibi, "nükleer silahın yürürlükteki anayasamızı değiştirip bir anayasa hukuku kaynağı olarak ortaya çıktığını kabul etmek gerekir." Burada da yine, caydırıcılığın temel meselesi nihai bir patlama değil, Fransız Anayasası'nın, Orduları ve Devlet Başkanı'nı tek karar verici olarak saptayan ve ülke topraklarının bütünlüğünün kefilliğini tek başına Cumhurbaşkanı'na veren 5. ve 15. maddelerinin yol açtığı sorunlardır. Siyasi karar alma hızı, vektörlerin karmaşık bir gelişmişlik düzeyinde olup olmamalarına bağlıdır: Bomba nasıl taşınmalı? Hangi hızda? Bomba siyasidir, diye tekrarlamaktan çok hoşlanılır. Bu siyasilik gerçekleşmemesi gereken bir patlamadan ileri gelmez, bombanın askeri yol tanziminin nihai biçimi olmasından kaynaklanır.

Gerek siyasi burjuvazi, gerek uzun bir birlikte var olma döneminin, tam gün işin, sürekli bir büyümenin mutluluğunun etkisiyle uyuşmuş "devrimci" partiler, Avrupa'da "süngüyle, insanın bir yerini kesmesi dışında her şeyin yapılabileceğini" doğrulamakla meşguller. Bundan böyle proleter devrim, *zorunlu olarak* devletin oluşumsal aygıtı içindeki askeri kurumda yapılacak devrimlerden geçiyor; nitekim son yıllarda inisiyatifi ele alan başlıca aktörler artık büyük siyasi partiler değil, ordu, sendikalar ve hatta ordu içindeki sendikalardır. Bu olguların ulusal olmadığını dikkate almak yararlı olacaktır, çünkü C.F.D.T.* "askerin États-Généraux'su"nu** kurmayı önererek askeri sendikacılığa destek vermeye başlarken, ABD'deki ünlü A.F.L.-C.I.O. sendika grubu*** da asker sendikalarını kanatları altına almaya hazır olduğunu bildirmiştir. Burada hiç kimsenin açıkça ortaya koymadığı temel bir şey olmaktadır: Dünyada emek güçleri ile askeri sınıf arasında yansızlaştırıcı bir diyalog ve kısa vadede Avrupa'nın, Güney Amerika kıtasına hayli benzer bir şekilde "latinleştirilmesi" söz konusudur. "Peru ordusunun en yetenekli ve en ilerici liderlerinden biri olarak kabul edilen" (*Le Monde*, 4 Kasım 1975) General Vargas Prieto yeni yapılan bir söyleşide, "Peru devriminin asıl öncüsü, *halkın içinden doğduğu için halkın* kökü ve *kurumsal özü olan* silahlı kuvvetlerdir," diye belirtir. Burada söz konusu olanın, siyasi Marksizm'den çok önce de var olan bir duruma, devrimci proleter güçlerin kent devletini yadsımasına bir dönüş oldu-

* C.F.D.T.: Confédération française démocratique du travail (Fransız Demokratik Emek Federasyonu). (ç.n.)

** États-Généraux: Fransa'da devrim öncesi dönemde toplumsal zümrelerin temsilcilerinden oluşan ve kralın çağrısıyla toplanan genel meclis. Yasama yetkisi olmayan États-Généraux, soyluların, ruhban sınıfının ve bunlar dışındaki halk katmanlarının bütün vilayetlerden gelen temsilcilerini kapsıyordu. (ç.n.)

*** A.F.L.-C.I.O.: American Federation of Labor-Congress of Industrial Organizations. ABD'nin, A.F.L. ve C.I.O.'nun birleşmesiyle 1955'te kurulmuş en güçlü sendika grubu. (ç.n.)

ğunu anlamamız gerekir. 1977'nin Ağustos ayında *Le Monde*, General Pinochet'nin siyasi polis örgütü DINA'yı askeri polis örgütü yararına ortadan kaldırdığını haber veriyordu. Olup bitenleri anlamak kolaylaşıyor... Gerçekten de bu, birbirine en uymayan, en az "toplumsallaşmış" sendikalar ve grupların en önemli rolü oynamaya çağrıldığı bir yansızlaştırma süreci içinde başlatılan, akılcı demokrasi devletinin sonudur. Örneğin ABD'de var olduğu biçimiyle sendikal tekleşmeye ve ulusal üretim sistemlerinin parçalanmasına doğru gidilmektedir. İnsan emeği verimlilikten ziyade el emeği pazarı üstündeki çıkar oyunlarına bağlı kalmakta, bu durum ise siyasi eylem birliğinin bozulmasıyla birlikte, yaşlı siyasi devletlerin ayakta kalmaları için düşünülebilen en dağınık, en vahşi manevraların düzenlenmesine imkân sağlamaktadır. Şili'deki demokrasinin sonu, C.I.A. ve taşımacılık sendikalarının telekomünikasyon araçlarının karayolları sistemi üzerindeki etkileri tarafından öngörülmüş ve parlak bir biçimde düzenlenmişti. Ama eski şehir kalelerinin, New York ya da Montréal müstahkem mevkilerinin iflası hakkında ne düşünmek gerekir? Sendikal düzenlerin yerine geçen suç örgütleri buralarda tamamen idarenin ve eski burjuva işverenin yerini almaya yönelmektedirler; Bronx'ta düzen, kendisi de uluslararası bir nitelik kazanan Mafya sayesinde sürüyor; bu kez Mafya, İsrailli generaller ile uluslararası gangsterler arasındaki ilişkileri açığa vuran yakın zamandaki bir skandalın açığa çıkardığı gibi, askeri sınıfla doğrudan bir işbirliği amaçlıyor. Belli bir toprağa kalıcı olarak yerleşmenin ulusal ya da diğer hiçbir biçimiyle ilgilenmeyen, yersiz yurtsuzlaşan bir siyasi-askeri oyunun uzağında kalan büyük suç örgütleri gibi küçük suç grupları da, kendi yerel marifetlerinin yeniden çok değer kazandığını görmektedirler; burjuva ortağından giderek daha çok ayrı düşen askeri sınıf, sokağı ve yolu, bu modası geçmiş vektörleri, para karşılığında şahısları korumak ve haraç toplamak gibi faaliyetleri olan küçük ve orta boy çete işletmelerine bırakır. New York'ta belediye sendikaları yöneticilik ve bankacılık yaparak üyelerinin üretici faaliyetlerinin yerini sadece kriz yönetimiyle doldurmaya çalışmaktadır. İtalya'da cinayetler, adam kaçırmalar

ve suçlar çoğalmakta, mali çıkarlar devrimci denen bir yığın küçük grubun çıkarlarıyla karışmaktadır; adalet krizdedir; halkların özgürleştirilmesinden söz edilirken milyarlar iç edilmektedir. Kamuoyu bu alaşımdan tiksinmektedir ama kitleden yükselen bu suç dalgası aslında yeniden denetimden çıkan bir *siyasi talep*'ten başka bir şey değildir, çünkü eski ulusal etoloji –toplumsal ideal-ler– değerden düşmüştür ve artık harekete geçirici değildir.

Demek ki Marchais ya da Chevènement gibi siyasi liderlerin işyerlerindeki ya da fabrikalardaki emekçilere yaptıkları beklenmedik ziyaretler, işverenlere ya da iktidara yönelik bir provokasyon olarak değil, değer kaybetmiş devrimci ideolojilerin temsilcileri tarafından tabanın yeniden ele geçirilmesine yönelik itiraf edilmeyen girişimler olarak açıklanabilir. Portekiz'de Komünist Parti, askeri efendiler nezdindeki oportünist girişimlerinde tamamen başarısızlığa uğrarken, Fransız Komünist Partisi bir anlık tereddütten sonra Berlinguer'in İtalya için oluşturduğu cesur çözümlere yaklaşmış gibi görünür. Berlinguer'in ünlü "tarihi uzlaşması", gerçekte, içten olduğu kadar dıştan da üzerlerine çöken düpedüz yok olma tehdidi karşısında geleneksel partilerin bir nihai birlik kurmalarına ilişkin umutsuz düşünceden başka bir anlam taşımaz.

Kitleler geçerliliği kalmamış stratejik ve toplumsal inanışlar içinde tutulmaya çalışılırken Fransa'da ordu, personelini daha şimdiden sivil faaliyetlerin kilit noktalarına dağıtmakta ve karayollarında görevli polise eşlik etmektedir. Proleter/askerin işi bundan böyle karayollarında ya da havaalanlarında polislik, (New York'un "küçük" belediye başkanı demokrat Abraham Beame gibi siyaset adamlarının gülünç duruma düştüğü yerler olan) kamuya açık yollardaki çöplerin toplanması, ayrıca telekomünikasyon ve kurtarma çalışmaları, çevre kirliliğine karşı mücadele, arkeolojik sitlerin korunmasına ilişkin kampanyalar ya da kanser üstüne araştırmalar gibi bazı saygı uyandıran operasyonlar, çok sayıda sportif ve kültürel gösterinin (Tuileries Şenliği, Ordu Salon de l'Enfance'ta, gibi), önemli uluslararası girişimlerin düzenlenmesi, Biafra'daki çocukların kurtarılması, doğal afetlerden za-

rar gören bölgelerde askeri sağlık hizmeti birimleri... hatta Entebbe'de bir rehine grubunun "kurtarılması"dır. Güvensiz bir toplumsal ortamda, bol bol suçlu olarak betimlenen ve gösterilen insan toplumlarında ordu, bir koruyucu güç, bozguncu girişimlerin ortaya saçılması karşısında bir sığınak olarak görünür. Ordu, "anti-militaristler"in bilgi ve tahlil eksikliğiyle açıkça dalga geçmeyi sürdürür; ordunun dinamik gücü karşısında statik bir tahlil olarak kalmaktadır onlarınki.

Larzac'taki* çevreci şenliklere, Malville'deki trajediye** verilen karşılık, "toprağı simgeleyen Yunan tanrıçasının adından mülhem", *Demeter Operasyonu*'dur. Neden bu operasyonu Demeter olarak adlandırmaları, kendilerini Dünya gezegeninin işgalcileri ve egemenleri olarak tanıtmaları, gezegenin tarlalarına tecavüz etmeleri ve zarar vermeleri gerekti peki? Çünkü Larzac operasyonu, tamamen bilinçsiz bir şekilde, onları temel işlevlerinden, muktedir olma/istila etme özelliğinden yoksun bırakma niyeti güdüyordu da ondan. Neden bu anda "toprağın dostları" toprakla teması kaybettiler ve direniş göstermediler? Her ne olursa olsun 9 Eylül 1977 tarihli *Le Monde*'da Jacques Isnard'ın kullandığı terminoloji insanı hayretler içinde bırakıyor: "Hasat sonu ile av mevsiminin başlangıcı arasında *kara* ordusu Beauce ile Perche'in sınırındaki *serbest arazide*, yani *karayollarının ve toprak yolların dışında*, tarım toprakları ve çayırlardan oluşan 2000 kilometrekarelik bölgede ilk gerçek manevrasını yaptı." Beauce'ta, *ordunun sivil nüfusla iyi komşuluk ilişkileri* geliştirmesi için bir "gösteri manevrası" gerçekleştirdiler. Geçen yıl büyük kuraklık sırasında ordunun yaptığı yardımı unutmayan çiftçiler, öyle görünüyor ki fazla söylenmeden Demeter operasyonunu kabul ettiler... İkinci motorize tugaya komutanlık eden Albay de Rochegonde, "Tanrıça Demeter bizimle birlikte," dedi. Diğer bir albay ise şunları be-

* Larzac yöresinde bulunan bir askeri yerleşim alanının genişletilmesine, yöredeki toprakların istimlak edilmesine engel olmak isteyen köylüler, çeşitli çevreci hareketlerin de desteğiyle kır şenlikleri düzenliyordu. (ç.n.)

** Yeşiller'in Malville'de nükleer santral inşa edilmesini protesto etmek için düzenledikleri gösteri, kanlı bir şekilde sona ermişti. (ç.n.)

lirtti: "Bizler yalnızca Ulusal Güvenlik'in *işletmecileriyiz* ve bu sıfatla hesap vermek zorundayız." Ordu, serbest arazideki bu manevralarda bir tugayın hareket üssünden 50 kilometre uzaktayken hücuma yönelik keşif faaliyetlerinde bulunmanın talimini yapar; bu keşif faaliyeti Eure-et-Loir vilayetindeki *halkla ilişkiler* çalışmalarıyla birlikte yürür... Dromokratlar gulaglara ya da kamplara kapatılmaz, Larzac'ın dromokratları da dahildir buna.

Ulusal Savunma Yüksek Araştırmalar Enstitüsü, halkı savunma ve koruma kavramına duyarlı hale getirmeye yönelik (60 milyon frank tutarında) üç yıllık bir kampanyayı reklam uzmanlarıyla birlikte düzenlemek için altı ay harcamıştır; ordunun imajını değiştirmek amacıyla bütün haber araçlarına başvurulmuştur (*Le Monde*, 9 Mayıs 1975).

Öyleyse Mali İşler Komisyonu'nun özel raportörü, U.D.R. milletvekili Joël le Theule, "1977/1982 için askeri programlama" üstüne yazdığı bilgi notunda "kredilerin kullanımı hakkında rakam veren bilgilerin yokluğu"ndan haklı olarak endişe duyabilir; *bu kapalılık* savunma politikamızdaki yön değişikliklerini değerlendirmemize imkân vermemektedir... Ordu, eylem özerkliğine yeniden kavuşmak, kendisini sivil ve askeri savunma görevlerinin büyük bir çoğunluğunu, hatta tümünü *düzen ve güvenlik içinde yürütmeye muktedir bir kamu hizmeti olarak* yeniden tanımlamak istemektedir; burada da yine, belediyeye ve sanayiye ait girişimlere, bunlara koşut düşen kendi girişimlerini ekler. Komünist Birlik, P.S.U.* ya da C.F.D.T. tarafından gülünç talepler adına övülen askeri sendikacılığın sonuç olarak ordunun toplum tasarısına ne ölçüde girdiği açığa çıkar. Zaten ilk sendika şubesinin 19. İstihkâm Alayı'nda kurulduğunu görmek hayli açıklayıcıdır; böylece istihkâm sınıfının her zaman askeri devrimci düşüncenin öncüsü olmayı sürdürdüğü gösterilmiş olur!

1830'dan sonra *sosyal görüşünü genişletmek amacıyla* Wagram savaş alanına giden Balzac, daha o zamandan *tarihselliğin gerçek zemini sorusunu* ortaya atıyordu. İletişim araçlarının iler-

* P.S.U.: Parti socialiste unifié (Birleşik Sosyalist Parti). (ç.n.)

lemesi (örneğin telgrafın kullanılması) sayesinde bu stratejik meydan aniden küresel hale gelmişti, iç ve dış olaylar bundan böyle birbirleri üstünde neredeyse anında etkide bulunabilirdi. Savaş alanının getirdiği bu zamansal zorlamaya cevap olarak, Balzac'ın, kendi zamanının en önemli toplumsal devrimi olarak gördüğü yeni "gizli polis örgütü" kurulmuştu; Devrim'in "iç ordusu" tarafından sivil nüfusa uygulanan uzun süreli, gözlerden gizlenmeyen ve kanlı baskı döneminden sonra, askeri şiddet uzaktan mutlak surette fark edilebilir olmaktan, tekbiçimlilikten çıkıp incelmiş denetim ve jurnalcilik sistemlerine dayanır olmuştu. Toplumsal kitlenin içine sızılmasına, gizlice "istila edilmesi"ne yönelik bu ilk çalışmalar, daha önce gördüğümüz gibi, belirli bir amaca sahipti: Ulusun brüt potansiyelinin (sınai, ekonomik, demografik, kültürel, bilimsel, siyasi, ahlaki kapasitelerinin) silahlı kuvvetler tarafından işletilmesi. O zamandan beri toplumsal sızma, askeri sızma tekniklerinin şaşırtıcı gelişmesine bağlıdır; taşıtlardaki her ilerleme, orduyla uygarlık arasındaki bir farkı daha yürürlükten kaldırır.

Almanya'da kendini *Ostkolonisation*, yani Avrupa kıtası üstünde bir sömürge durumunun yaratılması olarak tanımlayan, orada var olan sosyopolitik oluşumları devirmeyi amaçlayan faşizm, bize gerçekte dromokratik totalitarizmin metropoller ve sömürgeler arasındaki büyük gidip gelme hareketini gösterir; Birinci Dünya Savaşı'nın benzersiz lojistik çabası sırasında ortaya çıkan bu hareket, 20'li yıllar civarında Batı uygarlığının eşsiz birliğini, 1921'de Fransız Sömürgeler Bakanı Albert Sarraut'nun belirttiği gibi, "insanlığın gelişmesinin gelecekte dünyaya getireceği ağır sorunlara çözüm olarak sömürgeci eylemin ulusal hayata dahil edilmesi"ni gerçekleştirecektir. Dromokratik toplumu ve bunun nasıl kurulduğunu anlamak için sömürge paktının *siyah yasası*'nı yeniden okumak, sosyolojik iddia taşıyan tüm diğer yapıtları okumaktan kuşkusuz daha yararlıdır. Colbert, "sömürgelerde *sürekli* bir uygarlığın kurulmaması gerekir..." diye yazar. Sömürgelerimizde 1848'e kadar varlığını sürdürecek olan eski mevzuat, zenciyi *menkul* ilan eder; siyah köle her şeyden önce

yer değiştirmeye elverişli bir maldır, yasal varoluşu yalnızca taşınabilirlik niteliğine, nesnesi olduğu taşımacıya bağlıdır. 1914'ten sonra Zenci-Amerikan cazı modası, beyaz bir kadın yıldızın yüzünü boyayan ve onu menkul kölenin ritmine tabi tutan ilk sesli Amerikan filminin açığa çıkardığı bu çılgın el kol hareketleri, bu ülkenin bugün baskın olan kültürü hakkında akla Baldwin'in derin düşüncelerini getiriyor: "Yarın, hepiniz zenci olacaksınız!" Aslında başından beri Amerikan sistemi içinde, verilen mesajların değeriyle bunların iletilmesi için gerekli olan çaba arasında ortak bir ölçü yoktur. ABD'de, başta metropoliten Avrupa ve el emeği sağlayan Afrika'yla deniz yoluyla girilen ilişki içinde, sonra da yönetmek için önce sızmanın, ardından da iletişim kurmanın gerekli olduğu türden bir yer olan uçsuz bucaksız bir toprak üstünde belli bir devlet merkeziyetçiliği kurmak için, mesajın içeriğinden çok onu medyalaştırma yolları en önemli araçlar olarak görünmektedir. Medya, Birlik'in ayrıcalıklı aracıdır; Amerikan panhümanizminin (tüm-insanlıkçılığının) toplumsal kaosunu denetim altına alabilecek tek yoldur ve belli bir sivil birlikteliğin, dolayısıyla bizzat sivil güvenliğin teminatıdır. Bunun tersine Amerikan demokrasisi, eski sömürge modelinde olduğu gibi, etnik grupların, hiziplerin sürekli bir uygarlıkla, gerçekten cemaatçi bir toplumsal yaşam biçimiyle bütünleştirilmesi için gerçek bir çaba göstermeyecektir; çünkü Amerikan devletinin otoritesinin doğasının dayandığı medya sisteminin hegemonyasını gerekçelendiren şey ırk ayrımıdır. Bu durum, kökenleri eskiye dayanan ırkçılığın ve bunun özgür Amerika'nın *iyi vatandaşlarında* süregelmesinin nedenlerinden biridir; ayrıca ABD'nin iç ve dış büyük sarsıntılarının doğrudan dromolojik olaylara, Pearl-Harbour'un geciken telsiz mesajından Watergate mikrofonları olayına ya da Kennedy'nin öldürülmesine kadar tam da sızma ve iletme tekniklerine bağlı kalacağı gözlemlenecektir. Bu konuda geniş bir örnekler listesi çıkarılabilir. Amerikan sivil kültürünün (sonradan pop kültür olarak adlandırılan!) en yetkin örneği olan *Yurttaş Kane*, Orson Welles'e modellik eden basın kralı William Randolph Hearst'ten ziyade, görünmez yurttaş Howard Hughes'tur. Hearst hâlâ bir bil-

gi veriyordu, Hughes ise fark gözetmeksizin bilgi veren her şey hakkında spekülasyon yapmakla yetindi. Fuller ya da Mac Luhan'ın dünyasallaşma teorilerinin en radikal eleştirisini yapan yalnızca odur. Tamamen toplumdan uzak kalan ve insani temasın sağlığa zarar vereceği korkusunu körükleyen bir dünyada gözlerden uzak yaşayan, az sayıdaki ziyaretçisinin nefesinden bile ürken bu adam, buna karşılık hava ve uzay mühendisliğinden sinemaya, petrolden uçuş alanlarına, oyun salonlarından star sistemine, Jane Russel'ın sutyen tasarımından bir bombardıman uçağının tasarımına kadar yalnızca medyayla ilgilenir, hayatı tam bir örnek oluşturur. Hughes yalnızca gelip geçen şeylerle ilgilidir; hayatı, tıpkı hayran olduğu Amerikan ulusunun gücünün iki yüz yıldır yaptığı gibi bir vektörden ötekine zıplar, duyarlılığını başka hiçbir şey etkilemez. Gökyüzünün tam ortasında, uçakta ölmüştür.

Aynı şekilde Amerikan ticaret yöntemleri Avrupa'da 1914'te çatışmanın aldığı hesapta olmayan lojistik boyutlar sayesinde zafer kazanır. Fransız pazarını Standard Oil'ın eline bırakan ABD, Amerikalılar yirmi binden fazlasına sahipken savaşa yalnızca dört yüz petrol vagonuyla çıkan ordumuzu mat ederek ilk petrol savaşlarından birini kazanacaktır. Bir kere daha, pazarı yaratmış olan tüketim nesnesinin kendisi değil, onun teslimatına ilişkin vektör olmuştur!

Barış sağlandığında Amerikalılar'ın Avrupa pazarından ve özellikle firmalarının "reklam kampanyalarında büyük psikolojik yanlışlar yaparak" ürünlerini gerektiği biçimde benimsetip yaygınlaştıramadıkları Fransa'dan geri çekildiklerini saptamak ilginçtir. Avrupa kültürünün ABD'nin kültürel nüfuzuna hâlâ başarıyla karşı koyduğu açıktır. Totaliter hükümetlerin buna benzer vektörler kurmaya çalıştıkları görülecektir, ama bunlar, fazlasıyla elit kültüre saplanıp kaldıklarından ve taşıyıcısından çok mesaja önem vermeye alışmış olduklarından, yurtseverliğe dayanan Amerikan "kestirme yol"unun mükemmel lojistik etkililiğine ideolojik propagandalar aracılığıyla ulaşmakta güçlük çekeceklerdir. Daha sonra topyekûn savaşın, yani Avrupalı ulusların kimliğinin geniş çaplı yıkımının ardından (çünkü topyekûn savaş, sö-

mürge savaşı gibi, sürekli uygarlıkların yok edilmesine yönelik bir girişimdir), Amerikan stoklarının Avrupa'ya doğru boşaltılmasına sıra geldi. Ama bu durumda da *liberty-ship*'lerden, özgürlük gemilerinden indirilen şu araç ve nesne akınını incelemedik; dev arabaların dünyasına, sandviç ve konservelerle yetinilerek hiçbir yemeğin yapılmadığı pırıl pırıl mutfaklardaki ev aletlerinin bolluğuna, "bilinç kavramının kendisini değersiz kılan düşüncesiz bir nesnelliğe" ait tüm bu gösteriye, üretim sistemlerinin sonucu olan teknik kodlarla mübadele etme ve iletişim kurma sanatının olağan vektörlerinin yasadışı parazitliğine hâlâ estetik, işlevsel ya da başka anlamlar yüklemeyi sürdürüyorduk.

Demek ki beden ve ruh teknikleri, Amerikan pop kültüründe tuhaf bir biçimde çok gelişmiş ve karmaşıklaşmıştır. Daha önce gördüğümüz gibi ruhu olmayan beden, teknik protezden yardım alan bir bedendir. ABD söz konusu olduğunda, eski Fransızca'da "sosyal yardım" ve "ıslah etme" anlamına gelen "konfor" (*confort*) kelimesinin etimolojisini unutmamak iyi olur; ıslah için yolda yürürken toplanan, sonra yine yola salınıverilen bedenlerin eski toplumsal öykülerine atıftır bu. Medyanın yansızlığının 20'li yıllardan itibaren aşınmaya başlaması[1] "ev içi pazarı savaşı" diye adlandırılan şeyin yolunu açar. Aile denen *puzzle*'a seslenen, onun parçalarını bir araya getirebileceğini, "tüketim mallarının sonsuz toplanma yeri" olması nedeniyle bu parçaları yeniden icat edebileceğini iddia eden bu yoğun ideolojik kampanya, kısa sürede Amerikan yurttaşının tam bir hayvan olarak evcilleştirilmesi halini alacaktır. ABD hükümetinin kendi ülke toprakları üstünde gerçek bir sosyal yardım rejimi kurma gereğini duymamış olması anlamlı bir olgudur; nitekim o dönemde, ev robotundan işyerinin psikiyatrına ya da son model taşıta kadar *bedenlere teknik yardım* sayesinde paternalist ve insanlıkçı *konfor* uygarlığının ileriye götürülmesinin sosyal yardımın yerini tamamen alabileceğine inanıldı; tıpkı bugün aynı ülkede faşist fütürizmin biyonik bedenleri-

1. D. Crivelli, *La fin de la crise*, Editions Bossard, 1932. Proto-pop kültür ve Avrupa kültürü.

ne, bazı organlarının yerine teknolojik nakiller –cerrahi biliminin bu yeni kahramanlarına insanüstü fiziksel marifetler sağlayan nakiller– yapılan insan bedenlerine duyulan romanesk ilginin ortalığı kasıp kavurması gibi. Ama konfor politikasının yerini *standing* politikası aldı. Herkes aniden komşularının denetimine; hareketleri, tuhaf merakları, hayat karşısındaki tutumları bundan böyle radyo, basın, televizyon ve sinema tarafından aralıksız olarak yayımlanan ve reklam spotlarıyla dolup taşan iyi yurttaş modeli ideal Amerikan tüketicisinin robot portresiyle kıyaslanmaya maruz kaldı. Siyasi planda bu, Mac Carthy'nin, kara listelerin, anti-Amerikan cadılara karşı yürütülen avların, toplumdan kopmuş ve topluma yeniden kazandırılması mümkün olmayan marjinal gruplar yaratmaya elverişli olduklarından 1975 tarihli Üçlü Komisyon'un raporunda hâlâ demokrasi için tehlikeli ilan edilen aydınlara ve sanatçılara karşı açılan davaların dönemidir.

Aslında Amerikan usulü (sosyal) güvenlik, nüfusun kültürel azgelişmişliğini gerektirir. Modern demokratik devletlerin *sessiz çoğunluklara* dayanmakla övünüyor oluşları dikkat çekicidir, Amerikan halkının sessizliği, kendi tarzında, Rus halkınınki kadar bunaltıcı bir hale gelmiştir; *standing*, proleter-polisin yaratılmasına doğru bir adımdır.

Yüksek sızma ve hücum hızlarının hiyerarşisi, proleterin hayaletini, tıpkı sinemadaki bir zincirleme kararmadaki gibi oluşturdu ve bozdu; Konvansiyon tarafından zorunlu kılınan açık toplumsal bölüşümle başlayan bu değişimin ardından, Emekçi'nin mitleşen figürünü, sınai proleterleşmenin o denli zengin yatağı olan 19. yüzyıl İngilteresi'nde bile fark etmeyi başaramayan Marx ve Engels'in bulanık bakışı gelir. Engels *örneği*'ni, kendi tarihi evriminin Neandertal insanını bir türlü bulamaz[2]... ve sonunda görüntü ancak 1848'de, Paris sokaklarında, "Leipzig muharebesi alanı ka-

2. "Belirli koşullar içinde mutlak biçimde gerekli bu tarihi evrimin ilerlemede bir

dar kalabalık" bir iç savaş sahnesinde otuz ilâ kırk bin işçinin mücadeleye atılmasıyla oluşur. Emeğin proleterleştirilmesine dair devrimci sürecin kitle ve hareket savaşından doğması gibi, "metafiziğin işçisi" miti de (Tanrı tarafından lanetlenen, yaratıcı eyleminde Tanrı'nın yerini almak için kendisi de lanetleyen ve öldüren insanın ilk acısının Kitabı Mukaddes'teki imajı), sınai savaşın büyük savaş alanlarında *cisimleşir*. Örneğin Teilhard de Chardin, çağdaşlarının birçoğu gibi savaşın teknik ilerlemenin başlıca nedenlerinden biri olduğuna inanır; ama bizzat yaşarken, 1917'de ve 1945'te yazdığı gibi, o "unutulmaz cephe tecrübesi" sırasında "tamamlanmamış insan" fikrinden çok fazla etkilenmeye başlar ve topyekûn savaşın sonunda şöyle yazar: "Hıristiyanlık ölümü yok edemediği gibi, *insanlığın yaratılışına ilişkin organik bir olgu* olan savaşı da yok edemeyecektir." Dünyayı "beylik fikirlerin kabuğuyla, tekdüzeliğin örtüsüyle" kaplayacak olan bu Barış Antlaşması'ndan korktuğunu belirtmek için Tacitus'un üslubuna yaklaşarak yazar. (*La nostalgie du front,* Cephe Nostaljisi, 1917) "Dünya üstünde ışık gibi bir şey sönecektir." "Sarı Yolculuk'a*" (kendi kendine hareket eden/otomobil hücumun şu destanı) dahil olan asker için *terhis*, anti-devrim/evrim içinde *hareketsizleştirilme* olacaktır; savaşın yavaş yavaş hazırlanması aylar hatta yıllar gerektirirken, kesin sonuca götüren hücum yalnızca bir saat hatta birkaç dakika sürer. Tarihi kinetizme dahil olan bedenler üstündeki evrimci-devrimci bakışta, "darbelerine maruz kalmak zorunda olmayanlar için seyretmesi çok zevkli olan milislere[3]" manevralarını bıkmadan usanmadan tekrarlatan antik generallerin, aydın despotların, sultanların kaçınılmaz eşcinselliğinden kalan bir şeyler vardır; bunların hepsi, proleter/askerin boyun eğmiş etine, "kendilerini kullananların eğilimlerine körü körüne itaat eden...

gerileme oluşturduğunu ve vahşilerden de alt düzeyde insanlar *ürettiğini* düşünebilir miydim..." Engels, *Neue Rheinische Zeitung.*

* Bir Cizvit ve tanınmış bir paleontolog olan peder Teilhard de Chardin, Fransız otomobil üreticisi André Citroën tarafından organize edilen bu tehlikeli yolculuğa (1931-32) katılanlardan biriydi. Yolculuğun amacı, ilk defa Orta Asya'yı paletli araçlarla bir uçtan bir uca geçmekti. (ç.n.)

3. Elçi Ghislain de Busbecq'in Şarlken'e mektubu.

hareketli makinalar"ın (Babeuf) şu güçlü kitlesine aşırı bir istek duyarlar. Askeri emek gücü artık kendisini satmaya değil, savaş girişimcisine kendisini vermeye zorlanır; süvari için kadın, sonra da savaşta binek hayvanı neyse, proleter/asker de savaş girişimcisi için aynı şeydir, onu ileriye taşır, onun altında ölür ya da onun ölümüne yol açar. İskender, savaş atı Bukephalos olmadan bir hiçtir; 3. Richard Bosworth'ta atıyla aynı zamanda hayatını... ve krallığını kaybeder... Kinetik, sonsuz ve müthiş bir üreme hızıyla kendi kendisinden yeniden doğan asker ve sonraları işçi proletaryası, kendisini bir binek hayvanı gibi kullanan, yöneten ve hareketlerini yönlendiren, ayrıca bir savaş lideri olan tarihi rehberi mekân ve zaman içinde kendisiyle beraber sürükler... Lenin, Troçki, Stalin, Mao... Sınai sistemden çok askeri sistem tarafından çizilen devrimci emekçi figürü sonuç olarak yavaş savaş ile hızlı savaş arasındaki kinetik farklılığı kapatır; sistemli terörist savaşın havarisi nihilist Neçayev'in "çamur içinde tam hızla ileri" deyişi boş bir laf değil, ciddi bir teknik öneridir: Yıkıcı saldırının zorunlu kısalığından doğan çarpıklığı, saldırgan eylemlerin ritminin hızlandırılmasıyla geçici olarak gidermeye çalışmak. Bu şekilde tarihi evrim, gerçek anlamıyla *patlamalı bir motor* tarafından hareket halinde tutulur!

Alman faşizmi de aynı kaygıları taşıyacaktır, Heidegger'de bu, *die Totale Mobil-Machung*, "güç isteminin nihai aşaması ve tekniğin özünün gerçekleştirilmesi: nihilizm" haline gelir; proleter/asker savaş olmayan durumda devrimci görevini sürdürebilecektir. Doğaya karşı saldırganlık haline gelen hücum, dünyanın tümüyle yok edilmesidir (Bakunin), metafiziğin işçisi için savaşın *görünen yüzünü* muhafaza eden ya da işçiyi eğitip bu yüzü onun sorumluluğuna veren, böylece yeryüzünü savaşa kurban eden büyük jeopolitik şantiyelerdir. Pratikte bu, Alman işsizlerine bir tür insancıl yardımla başlar; sonra Heidegger'in aydınları katılmaya çağıracağı gönüllü hizmet, "çalışma, bilim ve askerlik hizmeti" gelir. Bu durum, 1926'da ilk gönüllüleri kabul eden, işçileri, köylüleri ve üniversiteleri heyecan verici bir biçimde bir araya getiren kampların tarihinin örnek gelişimi haline gelecektir.

Batı dünyasının her yerinde kaygı verici bir el emeği ihtiyacının duyulduğu bir anda bu durum son derece liberal kabul edilebilirdi. Üstünden pek az yıl geçtikten sonra günümüzde unutulmuş bulunan sınai savaşın doymak bilmeyen bu talebi, nüfusun çalıştırılması ile Avrupa'da, Atlantik ötesinde ve Fransa'nın denizaşırı topraklarında bu nüfusun para-militer devletlerin bürokrasileri tarafından evcilleştirilmesini eşzamanlı kılar (zaten Cenevre'deki Uluslararası Çalışma Örgütü, iki savaş arasında dünyadaki el emeği sorunlarıyla ilgilenir). Amerikan "*forcing*"ine, zorunlu çalışmaya, sömürgelerde ceza olarak çalıştırmanın düzenlenmesi demek olan *smotig* karşılık gelir... Örneğin Bulgaristan'da kamu hizmetinde çalışma, Bayındırlık Bakanlığı'na bağlı bir genel müdürlüğün emri altında, 1920'den itibaren iki cins için de zorunlu hale getirilir ama yükümlüler esas olarak Savaş Bakanlığı tarafından sipariş edilen istihkâm işlerinin yapımında çalıştırılırlar: stratejik yollar, demiryolları, havaalanları, fabrikalar. Faşist proje de sonuçta, uzun zamandır devlet içinde karşılıklı olarak kendi proletaryaları için çekişen aristokrasi, askeri sınıf ve burjuva sınıfını karşı karşıya getiren çatışmaya müdahale eden bir tür uzlaşmadan başka bir şey değildir.

Almanya'da çalışma hizmeti 1928'de zorunlu olacaktır. Bundan kaçmak isteyenler tıpkı daha önce savaş zamanında ordudan firar eden ya da zor görevlerden kaçanlar gibi horgörülür, toplum dışına itilir, ihbar edilir. 1934'te tamamen olağanlaştırılan çalışma kampları, tutukluların yerleştirildiği kamplar haline gelir ve genel vurdumduymazlık içinde, girişlerindeki alınlıklardan "Arbeit macht frei" (Çalışmak özgür kılar) yazısı bile kaldırılmadan toplama kamplarına, ölüm kamplarına dönüştürülürler... Aslında bu dönüşüm tamamen doğaldır. Proleter-işçinin eti, proleter-askerinkinden farklı değildir; Clausewitz'in yazdığı gibi: "askerin işletilmesi, diğer maden yataklarının işletilmesinden farksızdır."

Teilhard de Chardin kendi dileğini, *die Totale Mobil-Machung*'u dile getirdiği anda, komünist ülkeler bu dileği açıkça gerçekleştirmeye başlamışlardı; bu, burjuva sınıfının ortadan kaldırılmasından daha fazla bir şeydir, bu sınıfın üretici-proletaryası-

nın yok edilmesidir. Çin'de 1964'ten beri devrimci slogan "orduyu örnek almak"tı ve halkın tümü benzer bir üniformayı, emekçi-askerin ne idüğü belirsiz ve aseksüel kıyafetini giymeye zorlanmıştı; oysa Fransa'da bunun tam tersine askerden, giderek daha sık olarak, resmi geçit törenlerinde bile, işçinin kıyafeti olan talim elbisesini giymesi istenmişti.

Yüce olan ne varsa hücumdadır! Platon'un yanlış çevrilen ifadesi mi, yoksa Amerikan *forcing*'inin açımlaması mı?[4] Faşizm yalnızca tamamen dromokrat olma iddiasında olduğu ölçüde totaliterdi: "Hayat alanı" denen şey, topyekûn savaşla birlikte elit kültürel kökenlerine dönmeden önce Berlin sokaklarında Nasyonal-Sosyalizm'i yaratmış olan hiyerarşi, yani hız hiyerarşisi tarafından tamamen işlevselleştirilen bir "toplumsal" örgütlenmenin yayılmacılığına açılan bir alana, niteliksiz bir çöle dönen Avrupa coğrafyasının yok olmasından başka bir şey değildir. Başından beri Hücum Adamı'nın, sarışın ve çıplak Ari'nin muhteşem bedeni, Nazi propagandası tarafından bile bile teşhir edilir. Olimpiyat açılış kutlamaları sırasında Berlin stadında oynanan sahne, tam tamına bedenlerin sızma hızlarının düzeni içindeki hiyerarşisidir; sportif bedenin kendisi de fırlatılan ya da fırlatan, şefe bağlı bir bedendir. Hız ya da mesafe rekoru kırmanın kışkırtıcılığı, sportif performans ilkesinin ta kendisi olan hücumun kışkırtıcılığıdır; *zaman ve mekân içinde geriye sayım*, yarışın kendi "mutlak büyüklüğü"ne doğru tiyatrolaştırılmasından, yavaş ve geometrik bir yürüyüşle başlayıp bedenin son atılımı sağlamaya yönelik bir biçimde hızlanmasıyla süren askeri saldırının tiyatrolaştırılmasından başka bir şey değildir.

Topyekûn savaşla birlikte *Totale Mobil-Machung* gerçek anlamına kavuşur. Eski bir İngiliz deyişiyle, "yer değiştirmenin görkemi"ne sahip üstün varlık proleter/askerin, bozkır ya da çöllerin sınırsız enginliğine tüm hızıyla dalan şu Alman askerinin muzaffer bedeni ile, lojistik gücü desteklemekle yükümlü proleter/

4. "Her büyük girişim tehlikeye açıktır." Heidegger topyekûn savaşın arifesinde, aslında göründüğünden daha az yanlış bir çeviriyle bu deyişi "Yüce olan ne varsa hücumdadır"a dönüştürmüştür.

işçinin bedeni arasında artık ortak bir toplumsal ölçü yoktur. Çürüğe çıkarılanların, zorunlu ikamete tabi tutulanların, tutsakların ve toplama kamplarına kapatılanların oluşturduğu kitleye, güçsüz, şüphe uyandıran bedenlere dahildir proleter/işçi.

Sportif rekordan doğrudan mutlak savaşa geçen İtalyan faşisti için hız-bedenin esrikliği topyekûndur. Bu, Mussolini'nin "Bombardıman Uçağının Şiiri"dir; d'Annunzio'dan sonra gelen Marinetti için "dandy-savaşçı", "*hayatta kalan,* savaşta insan bedeninin cevheri düşünün gücünü tadını çıkara çıkara yaşayan tek muktedir öznedir". Savaşçı elitlerin eski metabolizma-taşıtı olan attan daha fazla yer tutmayan bir teknik araçla çiftleşme söz konusudur: İngiliz filosunun peşine düşen aristokrat kurbağa-adamların kullandıkları hücumbotlar ya da denizin altında sürdükleri "torpiller". Japon kamikazeler, patlayıcı maddelerin kullanım tekniğini yüceltircesine silah-taşıtlarıyla birlikte kendilerini isteyerek parçalayacaklar, askeri elitin bu sinerjik düşünü mekân içinde gerçekleştireceklerdir; çünkü hız-bedenin nihai eğretilemesi patlamanın alevleri içindeki son yok oluştur. *Faşizmin yeniden doğduğunu görmek,* Naziler tarafından *insanlığa* karşı işlenen suçların açığa çıkmasından sonra birçok kişi tarafından dile getirilen kaygıdır. Ne yapılırsa yapılsın, faşizm hiçbir zaman ölmemiş olduğundan, artık müzelerde kalmış, sadist ve ticari küçük öyküler olmayıp dromokrat Batı'nın deniz imparatorlukları ya da sömürgelerin kuruluşu ayarındaki en yetkin kültürel, siyasi ve toplumsal devrimlerinden birini temsil etmiş olduğu için yeniden doğması da söz konusu değildir; "gelecek"ten ürkmesi gereken faşizm değil, artık adından başka Marksist tarafı kalmayan, proletarya diktatörlüğü kavramından vazgeçerek tarihi başarısızlığını itiraf eden komünizmdir.

Faşizmin yaşamasının nedeni, topyekûn savaşın, sonra da topyekûn barışın, büyük ulusal toplulukların (ordular, üretim güçleri) kurmaylarını yeni bir mekân-zaman sürecine, tarihi evreni Kantçı bir dünyaya sokmuş olmasıdır; çünkü artık sorun zaman (kronolojik) ya da mekân (coğrafi) içindeki bir tarihsellik sorunu değildir (Peki ama hangi mekân-zaman?).

Yeni bir makalemde *tarihi fiziksel olarak kavrayışımızı*[5] gözden geçirmemiz, onu sonunda geldiği durumdaki gibi kabul etmemiz gerektiğini öne sürüyordum:

"... bu durum savaşın iletkenliğini, zaman ve mekân içinde bağıra bağıra söylediğimiz ve tekrarlayarak hasma kabul ettirebildiğimiz şu tutarlı projeyi, kısa yoldan, Tarih'e ait totaliter bir dilin aracı değil temeli haline getirir; Avrupalı devletlerin sonra da dünyanın savaşın mutlak özüne (hız) ulaşmaya yönelik karşılıklı çabası bundan ötürü Batı'daki askeri beyinlerin evrensel tarih üstündeki mutlak iktidarı anlamına gelir. Böylelikle saf tarih artık savaş alanı üstünde saf stratejik ilerlemenin dile getirilmesinden başka bir şey olmayacak ve gücü, önden gitmek ve amaç göstermek olacak, tarihçi de bir *zaman savaşı önderi*'nden başka bir şey olmayacaktır."

5. Paul Virilio, "La guerre pure", *Critique*, Ekim 1975.

4.
Eksiksiz Bir Güvenlik

"Güvenlik bölünmez."
M. PONIATOWSKI, 4 Mart 1976.

GENERAL-BAŞKAN Costa-Gomes, Portekiz'deki olayların başlangıcında, "devrim halktan daha hızlı gider," diyordu.

Böyle bir şey nasıl mümkün olabilir? Basit olarak söylersek, son tahlilde Batı'nın sözde devrimleri temelde halkın değil, askerlik kurumunun işi olduğu için. Ekonomik liberalizm, sızma hızları düzeninin liberal çoğulculuğundan başka bir şey değildir; kuşatılmış burjuvazinin modeline, hantal Marksist *mobil-machung*'un yegâne şemasına (malların, kişilerin, fikirlerin hareketinin açık, planlı denetimi) karşı Batı, uzun zaman lojistik hiyerarşisinin çeşitliliğini, otomobile, yolculuğa, sinemaya, çeşitli etkinliklere yatırılan bir ulusal zenginlik ütopyasını öne sürdü... Jet sosyetelerin ve şipşak bilgi bankalarının kapitalizmi haline gelen bir kapitalizm, gerçekte soğuk savaş stratejisine bağımlı tüm bir *toplumsal yanılsama*'dır. Bu konuda yanılmayalım: *Drop-outs**, *beat-generation*, otomobil sürücüleri, göçmen işçiler, turistler, olimpiyat şampiyonları, seyahat acenteleri, vb.; askeri-sınai demokrasiler ayrım gözetmeksizin tüm toplumsal kategorileri, hız düzeninin, devletin (kurmayların) her geçen gün, yayadan füzeye, metaboliz-

* Toplum dışında kalanlar. (ç.n.)

masal olandan teknolojik olana kadar hiyerarşisini giderek daha çok denetim altına aldığı *hız düzeninin meçhul askerleri* haline getirmeyi bildiler. 60'lı yıllarda zengin bir Amerikalı toplumsal başarısını kanıtlamak istediğinde "en büyük Amerikan arabası"nı değil, daha hızlı, devri düşürülmemiş "küçük bir Avrupa arabası"nı satın alırdı. Başarmak, daha büyük bir hızın gücüne erişmek, kendini yurttaşlık eğitiminin tekseslilığinden kurtulmuş hissetmektir. Topyekûn savaştan bu yana artık gerçek anlamıyla yabancı, dış savaşlar yoktur; sıcak bir Amerikan yazı sırasında Philadelphia belediye başkanının çok güzel söylediği gibi: "Şimdi sınırlar şehirlerin içinden geçiyor." Ayrım gözetilmeksizin yol, sokak, hepsi birden bir sınırın oluşturduğu çölün birer parçasıdır. Berlin duvarı 1977 yazında mayınlar ve görsel-işitsel sistemler alanındaki son gelişmelerden yararlandı; tam bir yüz yenileme harekâtıydı bu! Belfast'tan sonra Beyrut da bize Filistinli göçmenlerin baskısı altında çöken eski komünal kenti gösterdi; orada eski bir kuşatma hali/sıkıyönetim değil, sürekli ve belli bir amacı olmayan bir olağanüstü hal yaşandı. Şehirde hayatta kalmak için kendi semtinin stratejik durumu hakkında radyodan gün be gün haber almak gerekiyordu; herkes, hareket özgürlüğünü sağlamak için tıka basa silah dolu otomobilini bir hücum taşıtına dönüştürmek zorundaydı; şiddet artık yalnızca üniformadan belli olmamakla kalmıyor, aynı zamanda savaşçılar soyguncular gibi yüzlerini örtüyor, muhtemel komşuları ya da toplumsal ortakları tarafından tanınmak istemiyorlardı... Yerli savaşçıya, "serbest savaşa" bir tür dönüştü bu, kitlelerin silahlanma konusundaki belli bir teknolojik azgelişmişliğinin bir tür telafisi, kentleşmeden uzaklaşmaya paralel olarak yurttaşların yanlış bilgilendirilmesine ilişkin yeni bir gelişme... Amerikan devleti, krizdeki New York'a yardım etmeyi reddettiğinde hastaneler ve okullar kapanır, sosyal yardımlar azaltılır, şehir artık temizlenmez; bu, kentin kendi banliyösünde erimesidir, sivil korkunun gelecekte halka dayalı olarak kendi kendini yönetmesidir... Halk savaşı, savaş alanında hayatta kalma biçimlerinin bir var olma biçimi haline gelmesine geniş ölçüde katkıda bulunmuştu. Modern devlet, kendi hesabına, yeni lo-

jistik devriminde bu formülü yeniden kullanır: 1975 sonbaharında Fas kralı İspanyol Sahrası'nı geri almak istediğinde oraya ordularını yollamaz, Fas ordusunun zırhlılarının önünde yürümeleri için şehirlerden toplanan ve çöle silahsız bırakılan sefil kitleyi, "barış yürüyüşçüleri"ni yola çıkarır... Söz konusu olan şey savaş alanında askerler arasında olmaktan çok siviller arasında çözülmesi gereken bir ekolojik meseleymiş gibi görünür. Filistin sorunuyla birlikte halk savaşı aniden dünya çapında bir işleyiş kazanır. Askeri baskının güçlü merkezlerinden kurtulmak için en geniş toprakları yaygın bir biçimde içine almaya dayanan taktik, onlar için hiçbir anlam taşıyamazdı, çünkü mücadelelerinin asıl nedeni tam da coğrafi topraktan yoksun olmaktı. Böylelikle dünya havaalanlarının saat dilimlerine gerçek anlamıyla yerleşmekte gecikmediler; hiçbir yerden gelmeyen meçhul savaşçılar *artık stratejik alan bulamadıklarından taşıma zamanının göreliliği içindeki stratejik zaman içinde savaştılar*. Son tahlilde stratejik olmayan herhangi bir yol mevcut olmadığı için, bundan böyle gerçek anlamıyla sivil havacılık da yoktur. Amerikan S.S.T.'si ya da daha yeni olarak Concorde gibi süpersonik uçakların yasaklanması ve hararetli polemiklere yol açmış olmaları doğaldır; bunların yüksek performansları askeri açıdan pek katlanılabilir değildir ve burjuva kentinin sokaklarında 20'li yılların otomobil hücumu olgusunu nükleer statükonun vektörleri üstünde yeniden yaratmışlardır.

4 Mart 1976'da dönemin İçişleri Bakanı Michel Poniatowski, "Güvenlik bölünmez!" diye belirtiyordu; ama daha kesin konuşmak için şöyle söylemeliydi: Bundan böyle güvenlik bölünemez. Tıpkı üç ay sonra Cumhurbaşkanı Giscard d'Estaing'in Askeri Okul'da yaptığı bir konuşmada, "güvenliğimizin üstün araçlarının yanında güvenliğin bir tür mevcudiyetine *ihtiyacımız var*, yani *bu güvenlik ihtiyacına bağlı olarak düzenlenmiş bir toplumsal bünyeye ihtiyacımız var*," diye belirtmesi gibi. Kısa bir zaman sonra, D.O.M.- T.O.M.'dan* sorumlu devlet bakanı Olivier Stirn 25 Ağustos tarihli bakanlar konseyinde, "Soufrière yanardağının püskür-

* D.O.M.-T.O.M.: Denizaşırı Vilayetler - Denizaşırı Topraklar. (ç.n.)

mesi tehdidi altında kalan Basse-Terre Adası sakinlerinin boşaltılması, *liberal toplumun ani tepkisinin yaratacağı olanakları gösterdi*," diye belirtir. Daha sonra görüldü ki bu tür olaylardaki sivil ve toplumsal koruma âfetle eşzamanlı değildir, koruma âfetten önce gelir ve gerektiğinde âfeti yaratır. [1]

Aslında güvenlik ihtiyacının iktidar tarafından bilinçli olarak yıldırıcı biçimde manipüle edilmesi, nükleer stratejinin gelişimi sonucunda demokrasilerin karşı karşıya kaldıkları yepyeni sorunları eksiksiz olarak cevaplamaktadır. Nükleer stratejinin yeni veçhelerine, ABD'de, savaş alanındaki siyasi stratejisini tamamen yenilemekte olan nükleer devletin yeni tecrit politikasını örnek gösterebiliriz. Kitle iletişim araçlarıyla araba ve buzdolabı ihtiyacının hayali olarak yaratılması gibi, *Birlik*'i de ihtiyaca göre yeni bir oybirliği üzerinden tekrar yaratmak söz konusudur... Normal olarak yeni bir tüketim türüyle, tedricen ilk sıraya yerleşen ve *tüm mal sisteminin vardığı son nokta* haline gelen korunma ihtiyacı tüketimiyle sonuçlanan ortak bir güvensizlik duygusu yaratılacaktır. Raymond Aron geçtiğimiz günlerde liberal toplumu kendini uzun zamandır fazlasıyla iyimser olarak göstermekle suçlarken yaklaşık olarak bunları söylüyordu! Güvenlik ihtiyacının bölünemez yükselişi, daha şimdiden yurttaşın yeni bir robot resmini çizmektedir, ama bu resim tüketerek ulusu zenginleştiren yurttaşın değil, başta güvenliğe yatırım yapan, korunmasını en iyi şekilde yöneten ve sonuçta daha az tüketmek için para ödeyen yeni bir yurttaşın portresidir. Yine de bütün bunlar göründüğünden daha az çelişkilidir. Kapitalist toplum başından beri korkunun politikasını, serbest bırakılmasını ve sosyal güvenliği tüketim ve konfora sıkı sıkıya bağlı tuttuğundan, zorunlu hareketin tersi, görmüş olduğumuz gibi yardımdır; hareket savaşından itibaren güçsüz bedenlerin sakatlığı askeri emekçinin talepleri üzerinden toplumsal bir istikrar kazanır. Versailles Barış Antlaşması'nın yardım konusuyla yakından ilgilenmesinin nedeni, Ulusal Savunma'nın kaçı-

1. Bakan, 20 Kasım 1976'da aynı neşeyle şunları söyleyecekti: "Soufrière meselesi sona erdi!" Basına göre bu "boşa çıkan volkanik püskürme", kesin bir fatura çıkarılmasa da, Ekim ortasında yaklaşık iki yüz milyon franga mal olmuştu bile (*France-Soir*).

nılmazlığının yardımı gerektirmesi ve bundan böyle genel savunmanın bir parçası olarak devletlere planlı bir sosyal çalışmayı kabul ettirmesindendir. Gilbert Mury'nin belirttiği gibi, ilk gerçek sosyal yardım görevlileri *tarafsız* değildir çünkü özellikle Albay de la Roque'un "Fransız Sosyal Partisi"nde boy gösterirler. Büyük Britanya'daki yeni "sosyal güvenlik" öncülerinin (örneğin 1942'de Sir Beveridge) bunu topyekûn savaşın bir hedefi haline getirdiklerini ve sosyal güvenliğin Avrupa kıtasında faşist ya da Pétainci etkiler altındaki benzer hareketlerle (örneğin Ulusal Yardım) zaten karşılaşacağını hatırlatmak iyi olur. Ayrıca, personeli eskiden sivil nüfusların denetimi ve bastırılması işleriyle uğraşan faşist muhbirlik güçlerinin üyelerinden bazılarının bu harekete katıldıklarını, yeni sosyal yardım personeliyle bütünleştirildiklerini görmek ilginçtir; günümüzde, eskiden adi suçlardan tutuklanmış kişilerin tecrübelerinden yararlanılmasını andırmaktadır bu durum. Bu normalleştirme teknisyenlerinin faaliyetleri devlet yönetiminin hegemonya hedeflerinden ayrılamaz olduğundan, "sosyal emekçi"nin görevleri artar ve fırsatlara göre değişiklik gösterir. Burada ve şimdi bir vasi, animatör, eğitimci, vb. olarak tanınan bir şahıs başka bir yerde başka görevler üstlenir: Sömürgeler bağımsızlık kazandıklarında "yerli işleri", "sosyal işlere" dönüşür; Portekizli sömürge birlikleri kendi ülkelerinde bir "sosyal iletişim bakanlığı" kurarlar; lafı ağzında geveleme alışkanlığı olmayan general Pinochet ise Şili'de düpedüz "sivil işleri" kurar!

Birkaç yıl önce Fransa'da sosyal yardım görevlileri ekonomik refah döneminin tam ortasında, "biz de diğerleri gibi emekçiyiz, çünkü toplumsal-üretici aygıtın tamir edici üyeleriyiz," diyorlardı. 68'den sonra ise daha az kararlı görünüyorlardı: "Sosyal yardım görevlileri, sosyal çalışma kavramının anlam belirsizliğini şiddetle hissederler ve bunun içerebileceği yanlış anlamalara karşı duyarlıdırlar." Gerçekten de, yeni hayatta kalma ekonomisinde artık (belli ölçülerde işe yaramaz hale gelen) bir bolluk toplumuna katılmak söz konusu değildir. Berlinguer bunu 1977 Ocağı'nda belirtmişti: "Sistemi değiştirmek ve *yeni bir gelişme modeli* kurmak için kemer sıkmayı isteyen biziz." Ve *tuhaf bir biçimde* bu-

nun hemen ardından taşımacılık sistemine, "şehirlerin yeniden düzenlenmesiyle bireysel otomobil mitinin yeniden gözden geçirilmesine" atıfta bulunur. "*Taşımacılık sorununa getirilen çözüm*, işletmelerin niteliğinin değiştirilmesi çerçevesinde *devlet mekanizmalarının radikal bir biçimde değiştirilmesini getirmeliydi.*" Böylece hareketli kitlenin taşıtsal iktidarı her yandan baskı altında ve sınırlı kalır; hız ya da yakıt kısıtlamalarından bireysel taşıtın düpedüz yok edilmesine varana kadar araba miti, emekçinin, lojistik devletin esas tarihi temsilcisinin mitiyle aynı zamanda yok olmaya mahkûm olur. Biliyoruz ki Enrico Berlinguer tarafından salık verilen kemer sıkma, İtalyan Komünist Partisi içinde bile feci sonuçlara yol açtı; bu konuda Sparta rejimi ile çeşitli karşılaştırmalar yapıldı. Ama herhalde yalnızca Lykurgos sisteminin sonundan, üyeleri yüzyıllardan beri yalnızca "Hücum'a geçmek" üzere eğitilen ve bu iş aniden ellerinden alınınca artık ne yapacaklarını bilemeyen bir "toplum"un doğal ya da meşru örgütlenme yokluğu içinde bozulup dağılmasından söz etmek daha doğru olmaz mıydı? Batılı'nın elinden otoyu ya da motoyu alın, ona, M.I.S. Bloch'un kehanetini gerçekleştirmekten başka yapacak ne kalır? Daha 1897'de şöyle diyordu Bloch: "Savaş, ordulardan hiçbirinin üstünlüğü ele geçirme olanağı olmadığı için berabere biten bir tür oyun haline geldiğinden, bu ordular birbirleri için hep bir tehdit oluşturacak ama son darbeyi indirmekten aciz bir şekilde karşı karşıya duracaklardır. İşte gelecek: çarpışma değil açlık, kıyım değil ulusların iflası ve tüm toplumsal sistemin çöküşü." Pek sağlam olmayan dengesi düşüncesizce girişilen her iş tarafından tehdit edilen bir bütün içinde güvenlik, bundan böyle hareket yokluğuyla bir tutulabilir: İradelerin ortadan kaldırılmasından davranışların yok edilmesine kadar uzanan ve en iyi, en açık ifadesini işsizliğin yükselişinde bulan proleterleştirme. Sosyal işler yeniden bölüştürülür, fiziksel ve zihinsel özürlülerin performansları, sakatların olimpiyat rekorları gözler önüne serilir, bedenlerin hareket etmekteki yetersizliklerinin pek de önemli bir sorun olmadığını öne süren yeni inanç kabul ettirilir. Yine *tuhaf bir biçimde*, bu *insansever* girişimlerin arkasında ordu vardır. Sıfırdan

başlayarak geri zekâlı çocuklar için onları psikiyatri hastanelerinden kurtarma amacını taşıyan merkezler kurmuş olan köy papazı rahip Oziol'un anılarını yeniden okuyalım: "Ziyaretçiler zaman zaman merkezdeki çocuklarımızdan birinin 'orduda' olduğunu söylediğimizde şaşırıyorlar. Bunun anlamı, zavallı küçük geri zekâlı çocuğumuzun askerliğini yapıyor olması değildir; bununla işaret ettiğimiz şey, daha sonra da bize birçok yardımda bulunan Askeri Sandık'ın bize armağan etmiş olduğu binadır yalnızca." Bu merkezlerin korkunç formülü olan "beşikten mezara!"yı ortaya atan, aynı ulusal askeri sandığın müdürü general Malbec'tir. Ordu hiçbir zaman başka bir şey yapmamıştır zaten...

Sosyal yardımın yeniden bölüştürülmesi, sonuçta, daha 1914'te eski Prusya devletinin yapmış olduğu gibi özürlüyü işler hale getirmeyi hedeflemektedir. Hükümetin jurnalcilikle polisin yardımcısı haline gelen yurttaşlara verilen ödüller konusunda ısrarlı olduğu bir dönemde mali yardım bir ücret, bir aylık biçimini alır. Bölünemez güvenlik, emekliliğinin ve gelirinin düşüklüğüyle ekonomik sistem dışında bırakılan hırçın ihtiyarda son bir proleter, toplumsal bütünün çılgın çalkantısı ortasında hareketsiz duran bir tür dikkatli nöbetçi görmeye başlar. Sokaklarda bileğinde en fazla bir kol saati büyüklüğünde, dinleme merkezlerinden birine bağlı elektronik alarm sistemi taşıyan yaşlı kişilerle, öte dünyaya ait bu varlıklarla karşılaşılmaya başlanır. Gilbert Cotteau, çeşitli faaliyetler gerçekleştiren ama işe başlarken yine Ordu'nun (özellikle hava ordusunun) mali yardımına başvurmuş bir vakıf olan "Fondation Delta 7" ile birlikte bu tür sosyal çalışmaların başlatıcısıdır. Bu vakıftan bombardımanlar yüzünden sağırlaşmış olan ve işitme cihazları dağıtılan Vietnamlı çocuklar, Poitiers ve Paris'te polis terminaline bağlı alarm sistemiyle donanmış telefon cihazını bedava alan yaşlılar gibi kişiler yararlanıyordu. Operasyonun ardında Sosyal Yardım Daireleri Ulusal Birliği, Sağlık Bakanlığı ve ayrıca İçişleri Bakanlığı vardı.

Yaşlı insanların güvenliği için büyük bir kampanya başlatan afişler, görsel-işitsel ekipmanlar, tüm bu beyin yıkayıcılar, bu propaganda gereçlerini bedava alabilmek için basit bir sipariş ye-

terli olduğu için, tıpkı polis seferberliği emirleri gibi evlere, kulüplere, yurtlara geniş çapta dağıtıldı.

Diğer toplumsal tabakalar söz konusu olduğunda ise güvenlik ihtiyacının manipüle edilmesi değişik biçimler alır: Antikçağ'dan beri değerli maden, değerölçüsü-altın "sığınak-değer"dir; kaygının çaresi ve dolayısıyla bireysel güvenlik simgesi olan bu "güvence" değeri, bilindiği gibi serbest bir biçimde bir dizi mübadele sistemine aktarılmıştır. Buna karşılık para sisteminin temel değer ölçüsü olarak sığınak-altın'ın günümüzde yeniden tartışma konusu edilmesi, Fransız Devrimi'nden biraz önceki Law Bankası olaylarını hatırlatır. Altın tartışması "sosyal 'güvenlik'"in sarsılmasına katkıda bulunur; burada, nükleer statükonun tam ortasında, Sparta devletinde savaşsızlığın sonuçlarından biri olarak değerli madenlerin kullanımının reddedilmesine yol açan nedenleri yeniden görüyoruz. (Nüfusun atılganlığını tamamiyle savunma alanında kullanma kaygısı taşıyan devlet, bireyleri, Lakedaimon savaş makinasına tam olarak bağlanma dışında güvenlik içinde yaşama yollarından yoksun bırakır.)

Üretim kodunun kendisi her zaman "tüketimin sonsuz toplanma yeri"ni hedef alır ama tüketim, eksiksiz güvenliğin tüketimi haline gelir; savunma tepkilerinin ütopik kullanımı, üretimin estetik ve niteliğinin değişimine yol açar; işletme reformu, iktidarın buna verdiği anlamdan tamamen başka bir anlam taşır. Dolayısıyla, pazarda "aynı kalitede adsız ürünler"in ortaya çıkışının neredeyse tamamen gözden kaçması bana önemli bir olaymış gibi geliyor: Firmaların cafcaflı markaları ortadan kaybolduğundan, kitlesel tüketim malları tasarruf bahanesiyle beyaz, "anonim" ambalajlar içinde sunulur. Bunların promosyonu çok büyük bir anti-reklam kampanyası tarafından üstlenilir; bunlar, bize söylendiğine göre "serbest ürünler", yani artık eski çığırtkan pazarlamanın kuşkulu yöntemlerine başvurmayan ürünlerdir. Bundan böyle tiksinti çekicilikten daha çok sattırır, yeni toplumsal varoluşu koruma nesneleri çevresinde düzenleyen şey tiksintidir. Firmalar tüketicileri koruma komitelerince reklam faaliyetlerini azaltmaya davet edilmişlerse bunun nedeni, diğer üretim güçleri-

nin kendi faaliyetlerini, yukarıda sözü edilen IHEDN'nin (Ulusal Savunma Yüksek Öğrenim Enstitüsü) üyeleri gibi, haber verme ağı içinde geliştirmek istemeleridir: *İç pazar savaşından sonra askeri pazar savaşı*. Askeri sınıfı ya da daha kesin olarak silahlanma alanında teknolojik ve sınai bir gelişmeyi, artık demokratik ittifakın tüketim/üretim sistemi yoluyla değil, nesneler sistemi yoluyla doğrudan halk oylamasıyla seçmek söz konusudur; Mario Soares'in 1976 Nisanı'nda Portekiz seçimlerindeki yenilgisinden sonra belirttiği gibi: "Politikacılarla yönetmeye ihtiyacım yok, bunu pekâlâ askerler ve uzmanlarla yapabilirim." Yeni Çinli yöneticiler aynı ifadeyi sürdürür; "askeri sosyalizm" Peru'da ya da geçtiğimiz yıl [1976] Portekiz'de doğmadığı gibi 30'lu yıllar civarında Berlin'de ya da geçen yüzyılda Bismarck, 3. Napoléon ya da "sosyal emperyalizm" ile de ortaya çıkmamıştır. Siyasi burjuvazinin partnerinin dışarıda bırakılması, sırf bilimsel ve teknolojik spekülasyona dayanan stratejik bir hayalin gerçekleştirilmesinden başka bir şey değildir; askerileştirilen uluslar bundan böyle ordu (General Gallois'nın sözüyle, yaşamak için gerekli asgari güç) olmadan da yapabilirler.

Clausewitz için siyasi devlet daha o zamandan, "elektrik yükünün tamamen boşalmasını engelleyen, *iletken olmayan bir ortam*"dır. Böyle bir formülde askeri sınıfın tutkusunun niteliği tamamen açığa çıkar ve atomik durum çok iyi yansıtılır... "Bonaparte (general/devlet başkanı) ile savaş *bir dakika bile kaybedilmeksizin* yürütülüyor ve tepkiler neredeyse hiç hafiflemeden birbirini izliyordu. Bu olgunun bizi, tüm kesin çıkarsamalarıyla birlikte *savaşın asıl kavramına* götürmüş olması doğal ve gerekli değil midir?" Dinamik etkililik, devlet makinasının başlıca özelliğidir; dromolojik ilerlemenin nihai aşaması olan nükleer devlet, kavramı bir arada tutan gücü stratejik hesaplayıcı sayesinde sağlar. Bu nihai savaş makinasının karşısında, bu makina tarafından denetlenen son proleter-askerin, yani yok olmuş bir ordunun yüce önderi Cumhurbaşkanı'nın bundan böyle iradesiz olan bedeni durmaktadır. Başkanın bedeni iki ateş arasında kalmış eski savaş mükelleflerininkine benzer. Son eylemi yine Hücum olacaktır.

Dördüncü Bölüm

OLAĞANÜSTÜ HAL

"Çabukluk, savaşın özüdür."
SUN TSE

MESAFELERİN KISALMASI mekânın yadsınmasına karşılık düştüğü içindir ki sayısız ekonomik ve siyasi sonucu olan bir stratejik gerçek haline gelmiştir.

Eskiden *Zaman kazanmak için geri çekilmeye* dayanan manevra tüm anlamını kaybeder; günümüzde Zaman kazanmak yalnızca vektörlerin işidir; ülke toprağı, taşıdığı anlamları kaybetmiş ve onları "mermi"ye devretmiştir. Gerçekte, *hızın mekânsızlığının stratejik değeri kesin bir biçimde mekânın stratejik değerinin yerini almıştır*; Zaman'a sahip olma sorunu, ülke topraklarını sahiplenme sorununu tümden değiştirdi. Alfred Wegener tarafından betimlenen yer hareketine[1] benzeyen bu coğrafi büzülme içinde "ateş/hareket" ikilisi yeni bir anlam kazanır: Ateşin *tahrip gücü* ile hareketin, taşıtın *sızma gücü* arasındaki anlam farkı "geçerliliği"ni kaybetmeye doğru gider. Süpersonik vektörle (uçak, füze, dalga treni) birlikte, sızma ile tahrip birbirine karışır; uzaktan eylemin anındalığı, şaşıran hasmın yenilgisine, ama aynı zamanda ve özellikle alan, mesafe, madde olarak dünyanın yenilgisine karşılık gelir.

1. "Kıta ve Okyanusların Doğuşu." *Kıtasal Ötelenme Teorisi*, Alfred Wegener, Librairie Nizet et Bastard, 1937. (Kitabın Almanca beşinci baskısından gerçekleştirilen Fransızca çeviri.)

Taşıtsal performansların (hassaslık, çekiş gücü, hız) artan ivmesinde eksik olan *mesafe/mekân*'a *mesafe/zaman*'ın yokluğu da eklendiğinden, ani (ya da ani olmaya doğru ilerleyen) sızma, ortam koşullarının ani tahribiyle özdeşleşir.

Ateş/hareket ikilisi bundan böyle artık yalnızca bir çift iç ve dış patlama hareketini belirtmek için varlığını sürdürür. *İç patlama gücü* sesten daha düşük hızdaki taşıtların (taşıma araçları, mermiler...) eski sızma gücünü, *dış patlama gücü* ise klasik moleküler patlayıcıların yıkım gücünü değiştirir. *Hem dış patlamalı hem de iç patlamalı* olan bu paradoksal nesnede yeni savaş makinası çifte bir yok oluşu bir araya getirmektedir: *nükleer parçalanma içinde maddenin yok oluşu ve taşıtsal imha içinde yerlerin yok oluşu.* Buna karşılık, belirtmek gerekir ki maddenin parçalanması barış içinde bir arada yaşamanın caydırıcı dengesi içinde sürekli olarak ertelenirken, mesafelerin yok edilmesinde aynı şey söz konusu değildir. Yarım yüzyıldan daha az bir süre içinde, coğrafi mekânlar çabukluktaki ilerlemelere uygun olarak daralmayı sürdürdü. 40'lı yılların başında dönemin en önemli yıkıcı gücü olan denizdeki "vurucu güç"ün hızı hâlâ deniz milleriyle hesaplanırken bu hız 60'lı yılların başında *mach*'larla, yani saatte bin kilometrelerle ölçülmeye başlandı. Günümüzde yüksek enerjiler üstüne yürütülen araştırmalar sayesinde yakında lazer silahıyla ışık hızına yaklaşılması muhtemeldir.

Lenin'in iddia ettiği gibi, "strateji, güç uygulama noktalarının seçimi" ise, bugün bu "noktalar"ın artık *jeostratejik dayanak noktaları* olmadıklarını kabul etmek zorundayız, çünkü bundan böyle *herhangi bir noktadan* yola çıkılarak rekor bir süre içinde ve birkaç metrelik bir sapmayla, nerede olursa olsun bir başka noktaya varılabilir... Kabul etmemiz gerekir ki *coğrafi yerleşim stratejik değerini kesin olarak kaybetmiş görünmektedir.* Artık bu stratejik değer *vektörün*, sürekli hareket halindeki bir vektörün *yerinin belirsizleşmesine* bağlanmıştır. Bu vektörün havada, uzayda, deniz altında ya da yeraltında olması fark etmez; önemli olan tek şey hareketli olanın hızı ve bu hızın seyrinin yakalanamamasıdır.

Mekanize güçlerin hareket savaşından, *Brown hareketlerinin*

stratejisi'ne varılmıştır. Bu, yerkürenin jeostratejik olarak homojenleştirilmesiyle eski coğrafi halk savaşını tümden değiştiren bir tür kronolojik ve sarkaçsal savaştır; üstelik bu homojenleştirilme 19. yüzyılın sonundan itibaren özellikle İngiliz Mackinder'in "World-Island" teorisinde ilan edilmişti. Avrupa, Asya ve Afrika'nın, Kuzey ve Güney Amerika aleyhine tek bir kıta oluşturdukları bu teori günümüzde coğrafi yerleşimlerin niteliksizleşmesi sayesinde varlığını sürdürüyor gibi görünmektedir. Ama açıkça belirtmeliyiz ki, jeostratejik konumların önemsizleşmesi de vektörel performansların tek etkisi değildir, çünkü ardına düşülen ve sonunda deniz ve hava emperyalizmiyle elde edilen homojenleştirme, bundan böyle, gündemde olan *mekânsal-stratejik küçültme*'dir.

1955'te General Chassin, "yeryüzünün yuvarlak olduğu gerçeği askeri bir bakış açısından yeteri kadar incelenmedi," diye belirtir. O tarihten bu yana bu inceleme gerçekleştirildi... Ama silahlardaki balistik ilerlemeler sonucunda, yeryüzünün eğriliğinin ortadan kaldırılışı kesintisiz sürdü. Artık kıtalar değil, silahlanma "yarışı"ndaki ilerlemelerin ritmine uygun olarak daralan gezegenin kendisi bir bütün haline geldi. Aynı dönemde tuhaf bir biçimde, kıtaların kaymasına işaret eden jeofizikçi Wegener'de ve toprakların jeopolitik alaşımına dikkat çeken Mackinder'da rastlanan kıtasal ötelenme, yerini bugün bizi yapay bir topolojik evren içine sokan, dünyanın büzülmesine ilişkin topraksal ve teknik bir olguya bıraktı: *yerkürenin tüm yüzeylerinin karşı karşıya kalması.*

Antikçağ kentleri arasındaki düello, uluslar arasındaki savaş, deniz imparatorlukları ile kıta güçleri arasındaki sürekli çatışma, tüm bunlar yerlerini görülmemiş bir karşıtlığa bırakarak aniden yok olmaktadırlar. Bu karşıtlık *tüm yerel özelliklerin, tüm konuların birbirleriyle ilişki içine sokulmasıdır.* Gezegenin kütlesi artık bir "kritik kütle"den, ilişki zamanının son derece azaltılmış olmasından doğan bir çökeltiden, yakın geçmişte birbirinden farklı olan ve birbirinden mesafelerin araya girmesiyle ayrılan –ki bu araya giriş aniden anakronik hale gelmiştir– yerlerin ve unsurların korkunç sürtüşmesinden başka bir şey değildir. 1915'te yayım-

lanan bir yapıtta, *La genèse des continents et des océans*'da (Kıtaların ve Okyanusların Doğuşu) Alfred Wegener başlangıçta "*yeryüzünün yalnızca bir yüzünün olduğunu*" yazar. İç bağıntıların kapasiteleri göz önüne alındığında olası görünen şey, gelecekte yeryüzünün yalnızca bir ara yüzeyinin olacağıdır...

Hız, çatışma ve kaynaşma stillerinin temel sonucu olduğuna göre günümüzdeki "silahlanma yarışı" gerçekte *mesafe, yani eylem alanı olarak dünyanın sonuna doğru ilerleyen "yarışın silahlanması*"dır.

Caydırma terimi, zırh korumasının yerini silahın aldığı, saldırının ve saldırma konumunun olanaklarının tek başlarına savunmayı sağladıkları bu durumun belirsizliğine işaret eder. Savunma konumunun tümü, hiçbir zaman vektör performanslarının "iç patlamalı" boyutuna karşı olmayıp stratejik silahların "patlayıcı" boyutuna yöneliktir; çünkü bir "vurucu güç"ün inandırıcılığının sürdürülmesi, güdümlü mermilerin marifetlerinin, diğer bir deyişle coğrafi mekânı ortadan kaldırma (ya da hemen hemen ortadan kaldırma) kapasitelerinin durmaksızın geliştirilmesini zorunlu kılar. Gerçekte, hızın şiddeti olmaksızın silahların şiddeti bu denli korkutucu olamazdı; *öyleyse bugün silahsızlanmak yavaşlamak*, sona doğru ilerleyen yarışı silahsızlandırmaktır. *Bu yarışın hızını* (yıkım ileten araçların hızını) *sınırlandırmayan hiçbir antlaşma stratejik silahlanmayı sınırlandıramayacaktır*; çünkü bundan böyle stratejinin özü eylem serbestliği için gerekli olan saliseleri kazanmaya hâlâ tek başına olanak veren olguyu, araçların yerlerinin genel olarak belirsizleştirilmesinin mekânsızlığını sürdürmeye dayanacaktır. General Fuller'in yazdığı gibi, "savaşçılar birbirlerine mızrak attıkları zaman bu silahın ilk hızı, yörüngesine bakılarak görülebilecek ve etkisi kalkan yardımıyla önlenebilecek kadardı; ama mızrağın yerini kurşun aldığında hız o kadar yükseldi ki vuruşu savuşturmak olanaksız hale geldi"... Bedenin kaçışıyla savuşturmak olanaksızdır ama silah menzilinin ötesine çekilmekle, ayrıca kalkana sığınmaktan öte toprak sığınak sayesinde, yani mekân ve maddeyle olanaklıdır. Günümüzde ise hücum araçlarının sesüstü hızlarıyla uyarı zamanının azalması, tesbit et-

meye, kimlik saptamaya ve dolayısıyla karşı saldırıya çok az zaman bırakır; öyle ki en üstteki yetkilinin savunma sisteminin en alt aşamasına, beklenmedik bir saldırı durumunda füzesavar füzelerinin atılmasını anında başlatma iznini önceden vererek karar verme üstünlüğünden vazgeçmeyi göze almış olması gerekir. İki büyük siyasi güç işte buna yanaşmamak için anlaşmayı tercih etti, böylece aynı zamanda füzesavar savunmadan da vazgeçtiler.

Mekânı olmadığı için aktif savunma en azından müdahale için maddi zamana sahip olmayı gerektirir. Oysa yıkımın iletişim araçlarının performanslarının ivme kazanması içinde yok olan bu "savaş malzemesi"dir ve geriye yalnızca nükleer enerjinin megatonluk etkilerine karşı güçlerini pekiştirmekten çok bu güçleri aralıksız, önceden kestirilemez, kuralsız ve dolayısıyla stratejik olarak etkili hareket dizileri içinde harekete geçirmeye dayanan pasif savunma kalır... En azından, bu durumun daha bir süre geçerli olacağı umulabilir. Gerçekte savaş şimdi tümüyle zamanın ve yerlerin düzensizleştirilmesine dayanmaktadır; sürekli olarak performansını iyileştirerek vektörü daha incelikli bir hale getirmeye dayanan *teknik* manevranın bundan böyle, daha önce görmüş olduğumuz gibi, savaş alanı üstündeki *taktik* manevranın yerini tamamen almış olmasının nedeni budur. General Ailleret, bunu, *Histoire de l'armement*'ında (Silahlanmanın Tarihi) şunları söyleyerek belirtmektedir: *Silahlanma programlarının tanımı stratejinin temel unsurlarından biri haline gelmiştir.* Eski konvansiyonel savaşta sefere çıkan manevra ordularından hâlâ söz edilebiliyordu; şimdiki aşamada ise bu manevra varlığını sürdürse de artık "sefere" ihtiyacı yoktur, ânın istilası toprağın istilasının yerine geçer, geriye sayma ise karşılaşma yeri, son sınır haline gelir.

Karşıt bloklar, bakteriyolojik, jeodezik ya da meteorolojik savaş olasılığını kolayca uzaklaştırabilir. Gerçekte stratejik silahlanmanın sınırlandırılması üstüne anlaşmalarla (SALT 1) günümüzde söz konusu edilen artık patlayıcı değil, vektör, *nükleer kurtuluş vektörü* ya da daha kesin olarak bu vektörün performanslarıdır. Bunun nedeni basit: Moleküler ya da nükleer patlayıcının infilak etmesinin mekânı yaşanamaz kıldığı yerde, harekete geç-

me ve siyasi olarak karar verme zamanını ortadan kaldıran şey, ani içten patlamalarla hareket eden araçların (vektör taşıtlar) patlamasıdır. Otuz yıl önce nükleer patlayıcının *mekân savaşları* devrini sona erdirmesi gibi, bu yüzyıl sonunda içten patlamalı araç (siyasi ve ekonomik olarak istila edilen toprakların ötesinde) *zaman savaşı*'nı başlatır. Çabukluk, barış içinde bir arada yaşamanın tam ortasındayken, savaş ilan edilmeksizin ve herhangi bir çatışma türünden çok daha güvenilir biçimde bizi bu dünyadan kurtarır. Bugün hızın savaş, son savaş olduğu gerçeğinin farkına varmamız gerekiyor.

Ama on beş yıl geriye, 1962'ye, Küba olayının en önemli ânına dönelim. O dönemde Süper Devletler için savaş bildirimi süresi hâlâ *15 dakika*'dır. Rus füzelerinin Castro'nun adasına yerleştirilmesi bu süreyi Amerikalılar için *30 saniye*'ye indirme tehlikesi taşıyordu; bu da Başkan Kennedy için sonuçlarına bakılmaksızın karşı çıkılacak bir şeydi. Sonrasını biliyoruz: *Doğrudan* kırmızı telefon *hattı*'nın kurulması ve devlet başkanlarının birbirine bağlanması!

On yıl sonra, 1972'de, normal alarm süresi balistik füzeler için 10 dakika, uydu silahlar için yalnızca 2 dakikayken Nixon ve Brejnev Moskova'da stratejik silahların sınırlandırılmasına ilişkin ilk anlaşmayı imzaladılar. Gerçekte bu anlaşma hasım/ortakların öne sürdüğü gibi silahların sayısının sınırlandırılmasından ziyade gerçek anlamıyla "insani" bir siyasi iktidarın korunmasını hedefler, çünkü hızlılık alanındaki sürekli ilerlemeler, günün birinde nükleer savaş bildirimi süresini *kader dakikasının altına* indirme tehlikesini taşımaktadır. Savaş kararı artık yalnızca bazı stratejik bilgisayar programlarına ait olduğundan, bu durum devlet başkanının düşünme ve karar verme gücünü savunma sistemlerinin apaçık bir *otomasyonu* lehine tümüyle ortadan kaldırır. Tek başına 500 şehri yerle bir etme gücü olan güdümlü mermi fırlatıcısı nükleer denizaltıyla eriştiği *yıkım kapasitesi sayesinde topyekûn bir savaşla eşdeğer hale gelmesinden sonra* savaş makinası, stratejik hesaplayıcının tepki gücü sayesinde bizatihi savaş kararı haline gelir. Öyleyse caydırmanın "siyasi" nedenlerin-

den geriye ne kalacaktır? 1962'de General de Gaulle'ün, Cumhurbaşkanı'nın genel seçimle seçilmesi kararını halka onaylattırmasına yol açan nedenler arasında caydırmanın inandırıcılığı da vardı, çünkü referandumun meşruluğu aynı caydırmanın temel bir unsuruydu. Caydırmanın ve kararın otomasyonu durumunda tüm bunlardan geriye ne kalacaktır?

Sonuç olarak, mekân savaşlarının *sıkıyönetiminden/kuşatma halinden,* zaman savaşının *olağanüstü hali*'ne, politik devlet adamı çağının ortadan kalkıp yerini apolitik devlet aygıtı çağına bırakmasına sahne olan birkaç onyıl yeterli oldu. Bu tür bir rejimin ortaya çıkması karşısında, zamansal bir olgudan daha fazlası olan şey üstünde düşünmek gerekir. Bu yüzyıl sonunda, *sonlu dünyanın zamanı tamamlandı*; biz, diğerlerinin *otomasyon* olarak adlandırmayı tercih ettikleri, aslında *eylemin* paradoksal bir *küçültülmesi* olan şeyin başlangıcını yaşamaktayız. Andrew Stratton bu konuda şunları yazar:

"Genel olarak otomasyonun insan hatası olasılığını ortadan kaldırdığına inanılır; gerçekte otomasyon bu olasılığı yalnızca eylem aşamasından düşünce aşamasına taşır. Şimdi ulaştığımız noktada, otomatik olarak yönlendirilen bir uçağın iniş aşamasındaki kritik dakikalar sırasında kaza yapma olasılığı, uçağı bir pilotun kullandığı zamankine göre daha azdır. Nükleer silahlarda da insanın vereceği karara göre daha düşük bir hata payı taşıyacak otomatik bir kontrole ulaşılıp ulaşılamayacağı sorulabilir. Ama olası ilerlemeler, sisteme müdahale etmekte karar vermesi için insana tanınan süreyi ortadan kaldırmak ya da çok azaltmak tehlikesini taşımaktadırlar."

Parlak bir durum. Zaman içinde büzülme, müstahkem şehir ve zırhtan sonra ülkesel mekânın yok olması sonucunda, ileri ve geri kavramları, "şimdiki zaman"ın kararın anındalığı içinde yok olmaya doğru gittiği bir savaş biçimi bağlamında artık yalnızca geleceği ve geçmişi göstermektedir.

Öyleyse son iktidar muhayyileninkinden çok, öncelemenin iktidarı olacaktır, öyle ki yönetmek artık öngörmek, simüle etmek ve simülasyonları belleğe yerleştirmekten başka bir şey ol-

mayacaktır. Hatta günümüzün "Araştırma Enstitüsü", bu son iktidarın, ütopyanın iktidarının maketi olarak görülebilir. Maddi mekânın kaybedilmesi yalnızca zamanı yönetmeye varır; her vektörün içinde bir taslağı bulunan *Zaman Bakanlığı*, sonunda, olabilecek en büyük taşıtın, *vektör-devletin* boyutlarına uygun olarak gerçekleşecektir. Toprak ve ülke paylaşımını kaydeden coğrafi tarih, *zamanın tek bir elde birleştirilmesi* adına ortadan kaldırılacaktır; iktidar artık yalnızca herhangi bir "meteoroloji"ye benzeyecektir; hızın aniden bir yazgı, bir ilerleme biçimi, yani içinde her hızın bir anlamda zamanın bir "bölümü" olduğu bir uygarlık haline geldiği eğreti bir yapıntı olacaktır iktidar.

Mackinder'ın yazdığı gibi, "itme kuvvetleri hep aynı yönde çalışır." Ne var ki jeopolitiğin bu tek yönü, şeylerin ve yerlerin ani *yer değiştirmesine* yol açan yöndür. Savaş, Foch'un kimyasal patlayıcıların geleceği hakkında yanılarak öne sürdüğü gibi "bir ateş tezgâhı" değil, başından beri bir hareket tezgâhı, bir hız fabrikasıdır. Hareket savaşının son biçimi *teknolojik yarma hareketi*, caydırmayla birlikte *ayıran*'ın ve ayrıca *ayırt eden*'in yürürlükten kalkmasına varır; bu ayırt edilmezlik bizim için siyasi bir körleşmeye karşılık gelir. Bunu, General de Gaulle'ün barış zamanıyla savaş zamanı arasındaki ayrımı ortadan kaldıran 7 Ocak 1959 tarihli kararnamesiyle doğrulayabiliriz. Ayrıca aynı dönemde ve kuralı bozmayan Vietnam istisnasına karşın savaş, birkaç yıldan birkaç güne, hatta birkaç saate indi. Altmışlı yıllarla birlikte bir değişim yaşanmıştır: *savaş zamanından barış zamanı savaşına*, diğerlerinin hâlâ "barış içinde bir arada yaşama" diye adlandırdıkları *topyekûn barış* zamanına geçiş. Yıkımın iletişim araçlarının hızının körleşmesi, jeopolitik kölelikten kurtuluş değil, siyasi eylemin özgürlük alanı olarak mekânın yok edilmesidir. Bizi çekip götüren ölümcül gücü görmek için yalnızca demiryolları, havayolları, karayolları altyapılarındaki denetim ve zorunlulukları düşünmemiz yeterlidir: Hız arttıkça özgürlük azalır, aygıtın kendi kendine hareket etmesi, sonunda otomasyonun kendi kendine yetmesine yol açar. Artık hareketinin felaket yaratabilecek olasılıklarının kaygılı gözcüsünden başka bir şey olmayan yarış sürü-

cüsünün başına gelen şey, koşullar gerçek zamanda bir eylemi gerektirir gerektirmez siyasi planda da aynen tekrarlanır.[2]

Örneğin bir kriz durumunu ele alalım: "1967'deki Altı Gün savaşının başından beri Başkan Johnson, bir yandan Altıncı Filo'yu idare ederek, öte yandan eli kırmızı telefonun üstünde, Beyaz Saray'ın kumanda aletlerinin başına yerleşmişti. Bu ikisi arasındaki bağlantının zorunlu olduğu, Amerikan keşif gemisi *Liberty*'ye yapılan bir İsrail saldırısının Filo'ya ait bir uçak gemisinin uçaklarının müdahalesine yol açtığı sırada açıkça ortaya çıktı. Moskova, radarlardaki her gölgeyi Washington kadar dikkatle inceliyordu: Ruslar, uçakların yön değiştirerek birlikte tek yöne gitmelerini bir saldırı eylemi olarak mı yorumlayacaklardı? İşte burada kırmızı telefon devreye girdi: Washington hemen bu operasyonun nedenlerini açıkladı ve Moskova yatıştırıldı." (Harvey Weelher'den alıntılanmıştır.)

Bu gerçek zamandaki siyasi-stratejik eylem örneğinde devlet başkanı gerçekten "Büyük bir Serdümen"dir; ancak halkların tarihi önderinin saygın karakteri, yerini, makinasını kısıtlı bir serbestlik payıyla kullanmaya çalışan "deneme pilotu"nun tamamen sıradan ve daha yavan karakterine bırakır. Bu "kriz durumu"ndan bu yana on yıl geçti ve silahlanma yarışı bu siyasi güvenlik payının küçültülmesini daha da hızlandırdı; gerçek anlamda insani bir siyasi eylem ihtimalinin bir "acil durum devleti" içinde ortadan kalkacağı ve devlet adamları arasındaki telefon konuşmalarının, stratejiyi ve böylece de siyaseti hesaplayan modern makinalar olan bilgisayar sistemlerinin içbağıntısı hilafına yok olacakları kritik eşiğe bizi daha fazla yaklaştırdı. (Bilgisayarların ilk işinin uçaksavar mermisi ile uçağın yörüngelerini karşılaştırmayı amaçlayan karmaşık ve eşzamanlı denklemleri çözmek olduğunu hatırlayalım.)

Sonuç olarak, "amfibi kuşaklar"dan doğan elemanların korkunç çarpışması, tarafların *bilginin doğrudanlığının doğrudan*

2. Denetim terimleriyle söyleyecek olursak, bu zamanın anlamı, algı, karar ve eylemin müdahalede bulundukları zamansal alana bağlıdır.

kriz yaratmasına sahne olan aşırı yakınlığı, eylem alanı olarak mekânın küçültülmesi yüzünden eylemin küçültülmesinin sonucundan başka bir şey olmayan, iktidarın akıl yürütme zayıflığı karşımızda duruyor.

Bir bilgisayar klavyesi üstünde fark edilmeyen bir hareket ya da elinde plasterle sarılmış bir bisküvi kutusu tutan bir "hava korsanı"nın hareketi, daha dün akla bile gelmeyecek bir felaketler zinciriyle sonuçlanabilir. Nükleer patlayıcının sorumsuz kişilerce ele geçirilmesi ihtimaline bağlı olan çoğalma tehlikesi bir yana, onlara sahip olanları ya da onları ödünç alanları fiilen sorumsuz hale getiren vektörlerden doğan tehlikenin çoğalması ihtimali kolayca unutulmaktadır.

Kırklı yılların başında Paris sınırdan yürüyerek altı gün, arabayla üç saat ve uçakla bir saat tutuyordu... Bugün başkent her yerden birkaç dakika uzaklıktadır; ayrıca dünya yüzündeki her yer, kendi olası sonuna yalnızca birkaç dakikalık bir mesafededir. Henüz birkaç yıl öncesine kadar yıkım araçlarını düşman toprakların yakınına doğru *ilerletme* yönündeki mevcut eğilim, Küba olayında olduğu gibi tersine döner; güncel eğilim, vektörlerin ilerlemeleri ve erimlerinin iki katına çıkarılması (bakınız, *Poséidon*'ların 4 ilâ 5 000 kilometrelik erimi olan füzelerine karşılık yeni füzelerinin 8 ilâ 10 000 kilometrelik erimi olan Amerikan denizaltısı *Trident*) sonucunda *gerilemek*, coğrafi bağımlılıktan kaçmaktır.

Böylece farklı stratejik nükleer güçler (Amerika ve Sovyetler) artık hedef-kıtalar dolaylarında kol gezmek zorunda kalmayacaklar, bundan böyle kendi karasularının sınırları içine çekilebileceklerdir; bu, karşılıklı olarak jeodezi savaşından vazgeçildikten sonra bir jeostratejik çatışma biçiminin terk edildiğinin onaylanmasıdır; bu, Panama kanalı üstündeki Amerikan egemenliğinin şaşılacak bir biçimde terk edilmesine kadar varacak olan ileri üslerin terk edilebilirliğidir... Zamanın, zaman savaşının zamanının işaretidir.

Buna karşılık belirtmeliyiz ki bu stratejik gerileme hareketinin, konvansiyonel orduların kendilerine "mekândan kaybederek zamandan kazanma" olanağı veren *geri çekilmesi* ile artık hiçbir

ortak yönü yoktur. Balistik vektörlerin eriminin artışına bağlı olan gerilemeyle, *ileri üslerin (sabit ya da hareketli) mekânı kaybedilerek gerçekten zaman kazanılır ama*, düşman da bu jeostratejik bağlılıktan kaçmaya eşlik ettiği için, *bu zaman* düşmanın güçlerine değil *kendi güçlerine*, kendi güdümlü mermilerinin performansına *karşı kazanılır. Fazla hızlı ilerleyen taraflar kendi silahlarını (iç) düşman olarak karşılarında bulmuşlardır sanki.* Ateşli silahın geri tepmesine benzer şekilde balistik performansların iç patlaması, stratejik güçlerin alanını ortadan kaldırıyor gibidir. Nitekim hasım/ortaklar kendilerine ait yıkım-iletişim araçlarının erimlerini uzatarak onları geriye çekmeselerdi, bu araçların üstün hızı, kullanma kararının süresini daha o zaman sıfıra indirmiş olurdu. Bu oyunun tarafları 1972'de Moskova'da füzesavar füzelerin kullanıldığı savunma projesinden nasıl vazgeçmişlerse, beş yıl sonra, kıtalararası füzelerinin erimlerini uzatmakla elde ettikleri tamamen geçici avantaj adına çabukluk avantajını da öyle boşa harcayabildiler. Her ikisi de hızın, devrimden bu yana tüm ordular için çok değerli olan şu *hız faaliyeti*'nin artırıcı etkisinden hem korkar görünür hem de onun peşinden koşarlar.

Stratejik silahlanmaların sınırlandırılması hakkındaki anlaşmalarının günümüzdeki tuhaf *gerilemesi* karşısında caydırma ilkesini yeniden ele almak gerekir. Eski silahların ateşlenmesi ya da yeni silahların fırlatılmasında esas amaç hiçbir zaman hasmı ve hasmın araçlarını yok etmek ya da öldürmek değil, hasmı caydırmak, yani *onu akıp giden hareketi durdurmaya zorlamaktı*; bu fiziksel hareketin, saldırılanın saldıranı durdurmasını sağlayan hareket ya da istila hareketi olması önemli değildir. Çinli bir strateji uzmanının, "bir ordu, istediği gibi ve istediği zaman gidip gelebildiği, yayılıp geri çekilebildiği zaman yeterince güçlüdür," (SE.MA.) sözleriyle ifade ettiği gibi, "savaşa yatkın olmak, harekete yatkın olmaktır."

Oysa birkaç yıldan beri bu hareket özgürlüğü hasımların direnme ya da tepki gösterme kapasiteleri tarafından değil, kullanılan vektörlerin yetkinleşmesiyle engellenmektedir; caydırma, sanki dünya çapındaki stratejik oyunun aktörleri tarafından henüz

tam olarak denetlenemeyen son bir nükleer caydırma aşaması ortaya çıkmış gibi, aniden ateş aşamasından, yani patlayıcıdan vektörlerin hareketi aşamasına geçmiş görünür. Gerçekte burada da lojistik güncelliği kavramaya çalışmak için silahlanmanın stratejik ve taktik gerçeklerini yeniden ele almak gerekir. Sun Tse'nin dediği gibi "silahlar uğursuz araçlardır"; kullanılmalarından çok önce onlardan *tehdit* olarak korkulur, kişileri korkutur silahlar. Silahların "tehlikeli" niteliği üç bileşene ayrılır:

* icat edildikleri, üretildikleri tarihteki performanslarının tehdidi,

* düşmana karşı kullanılmaları tehdidi,

* insanlar için öldürücü, mallar için yıkıcı olan kullanımlarının etkisi.

Silahın bu son iki bileşeni ne yazık ki biliniyor ve uzun zamandır deneniyor; buna karşılık ilk bileşen, *performansların icadının (lojistik) uğursuzluğu* daha az hissedilir; ama caydırma sorununun ortaya çıkması da bu düzeyde başlar: *Bir hasım yeni silahlar icat etmekten ya da performansları yetkinleştirmekten caydırılabilir mi*? Kesinlikle hayır.

Demek ki şu ikilemle karşı karşıyayız:

* Nükleer silahın kullanılması tehdidi (ikinci bileşen), fiili kullanım (üçüncü bileşen) dehşetini engeller ama bu tehdidin varlığını sürdürmesi ve caydırma stratejisine olanak vermesi için ilk bileşenin belirgin niteliği olan tehdit sistemini geliştirmek gerekir: *yıkımın iletişim araçları için yeni performansların ortaya çıkışının uğursuzluğu*. Açıkçası bu, savaş araçlarının sürekli çok daha karmaşıklaşmış hale getirilmesi ve jeostratejik yarma hareketinin yerini teknolojik yarma hareketinin, büyük lojistik manevraların almasıdır. Eski silahlar akıp giden hareketi durdurmaktan caydırıyorlardıysa da, gerçeği kabul etmek gerekir ki, *yeni silahlar silahlanma yarışını durdurmaktan caydırmaktadır;* dahası bu silahlar teknolojik (dromolojik) mantıkları içinde, artık yıkıcı makinaların *sayısı*'nın değil – çünkü güçleri artmıştır – (burada, dünya çapındaki iki büyük çatışmanın milyonlarca mermisi ile şimdiki silah depolarının birkaç bin füzesini karşılaştırmak ye-

terli olacaktır) küresel performanslarının katlanarak artmasını gerektirirler. Yıkım gücü termonükleer silah vasıtasıyla mümkün sınırlarına erişmiş olduğu için, hasımların "lojistik stratejileri" bir kez daha sızma gücüne ve kullanım esnekliğine yönelmektedir.

Demek ki dehşet dengesi, durmaksızın yeni yıkım araçları icat etme yeteneğine sahip sürekli bir dengesizliğin, artan bir vatler yarışının hüküm sürdüğü savaş sanayii aşamasında bir aldatmacadan başka bir şey değildir; oysa biz ürettiklerimizi yok etmeyi beceremekle kalmıyor (askeri sanayiinin "artıkları"nın yeniden kullanılabilmesi nükleer artıkların yeniden kullanılabilmesi kadar zordur), özellikle de bunların ortaya çıkmasının yarattığı tehdidin önüne geçmeyi beceremiyoruz.

Böylece savaş, daha önce görmüş olduğumuz gibi, normal olarak eylem aşamasından *otomasyon*'un belirgin niteliği olan düşünce aşamasına geçmiş oldu. Yeni yıkım araçlarının ortaya çıkışını denetlemeyi beceremeyen caydırma, sonuçta, bizim için, hiçbir siyasi tercihi olmayan otomatizm dizilerinin, gerici sınai ve bilimsel usullerin yürürlüğe konması demektir. "Stratejik" hale gelerek, yani saldırıyla savunmayı birleştirerek silahlanma yarışı hareketini durmaktan caydıran şey yeni silahlardır ve bunların üretiminin "lojistik stratejisi" bir kaçınılmazlık, savaşsızlığın zorunlu etkeni olarak yıkım araçlarının üretiminin kaçınılmazlığı haline gelir; yıkımın kaçınılmazlığının yerine üretimin kaçınılmazlığının geçtiği kısır bir döngüdür bu. Savaş makinası yalnızca savaşın tümü olmakla kalmaz, ayrıca, onları hareket özgürlüğünden yoksun bırakarak *hasım ortakların asıl düşmanı haline gelir*.[3] Kendilerine rağmen, aşağılayıcı bir biçimde caydırmanın hizmetine giren baş oyuncular, bundan böyle en kötünün politikasını, daha doğrusu sonunda kaçınılmaz olarak savaş makinasının bir gün bizzat savaş kararı haline gelmesine, böylece de kendi kendine yeterliliğinin yetkinliğini, *caydırmanın otomasyonunu* nihai noktaya erdirmesine varan "en kötünün apolitikası"nı uygu larlar.

3. Güdümlü mermi fırlatan nükleer denizaltı (S.N.L.E.), tek başına, İkinci Dünya Savaşı sırasında kullanılan bütün patlayıcıların tahrip gücüne denk bir güce sahiptir.

* Stratejik silahları toprak ve deniz altına çekerek, yer işgal eden bir savunma donanımının alanı boşaltılarak, duyarlı noktalar ve ileri üsler azaltılarak dünya çapında genişlemekten vazgeçilir...

Bu *coğrafi* görünümdür.

* Eskiden operasyonlardan sorumlu olan eski savaş liderleri, strateji uzmanları ve diğer generaller gözden düşer ve yerlerini tek bir devlet başkanına bırakarak çeşitli bakım ünitelerinde kısılıp kalırlar...

Bu *siyasi* görünümdür.

Ama bu niceliksel ve niteliksel seyrelme durmaz. Zaman'ın bile eksildiği görülür:

* Sürekli olarak artan, zaten fazlasıyla süpersonik olan vektörlerin kapasiteleri, ışık hızına yaklaşmaya olanak veren yüksek enerjiler tarafından geride bırakılır...

Bu *mekânsal-zamansal* görünümdür.

İletken olmayan ortam olarak devletin siyasi göreliliğinin zamanından sonra, görelilik siyasetinin zaman yokluğu ortaya çıkar. Clausewitz tarafından kaygıyla karşılanan *yaylım ateş* olağanüstü hal koşullarında gerçekleşir; hızın şiddeti hem yer hem de yasa, dünyanın yazgısı ve gittiği yön haline gelir.

Eylül 1977.

METİS
SOSYALİZM: TEORİ VE TARİH

Michal Reiman

STALİNİZMİN DOĞUŞU

"İkinci Devrim"in Arifesinde SSCB

Çeviren: Bülent Tanatar

Stalin, 1927 ile 1929 yılları arasında, Bolşevik Parti'deki Sol muhalefetin ve ılımlı Sağ kanadın kendisine karşı oluşturduğu tehdidi bertaraf edip konumunu sağlamlaştırmayı başardı. O günden bu yana, Stalin'in neden ve nasıl yükseldiği, Sovyet Rusya tarihi üzerinde çalışanların sık tartıştıkları bir konu oldu.

Stalinizmin Doğuşu'nda Michal Reiman daha önce kimse tarafından kullanılmamış belgelere –Politbüro tartışma tutanakları, üst düzey parti yetkililerinin kişisel notları, vb.– dayanarak Stalin'in Troçki, Zinovyev, Buharin, Tomski, Rikov gibi güçlü muhaliflerini altetmesini, yenilgiye uğrattığı Sol muhalefetin hızlı sanayileşme politikasını kendine mal edip uygulamasını ve devlet gücünün bir aracı olarak sistemli teröre başvurmasını anlatıyor.

Reiman, Stalinizmin Bolşevik politikaların kaçınılmaz sonucu olduğunu, Sovyet Rusya tarihinin 1917 Ekim Devrimi'nin ilkeleri tarafından belirlendiğini ve başka türlü olamayacağını savunan görüşleri karşısına alarak, Stalinizmin kendine özgü yönlerini ortaya çıkarıyor.

METİS
TARİH TOPLUM FELSEFE

Nilüfer Göle

MÜHENDİSLER VE İDEOLOJİ

Öncü Devrimcilerden Yenilikçi Seçkinlere

Çeviren: Eli Levi

"Sosyal bilimcilerin seçtikleri konular, içinde yaşadıkları toplumsal tarihten ve buna gösterdikleri kişisel duyarlılıklardan bağımsız değildirler. C. Wright Mills'in kavramsallaştırmasıyla "sosyolojik tasavvur", toplumsal konularla kişisel tarih arasında bir köprü kurabilme sanatıdır. Başka bir deyişle, bireysel duyarlılıklarımızla toplumsal rahatsızlıklarımızı ilintilendirdiğimiz ölçüde yaşadığımız tarihe nüfuz etmeye çalışırız. Sonuç olarak seçtiğimiz konuların kendisi bile, bu "sosyolojik tasavvur"un bir ürünüdürler...

Mühendisler ve İdeoloji özellikle pozitivizmin modernleşme tarihimizdeki yerini ve 1970-1980 arasında şekillenen sol ideoloji ve toplumsal mühendislik arasındaki ilişkileri inceliyor. Bugünden geriye doğru yeniden değerlendirdiğimde bu kitabın, bireysel entelektüel oluşumum ile toplumsal tarih arasındaki kâh kesişme kâh çekişme noktaları üzerine kurulu olduğunun daha fazla farkına varıyorum...

Mühendisleri anlamak sanki toplumsal dönüşümün haritasını çizmenin ipuçlarını veriyordu. Türkiye'de modernleşme hareketlerini şekillendiren pozitivist geleneğin ağırlığı; solcu düşüncenin toplumsal mühendisliğe öykünmesi; liberal siyasetin mühendis pragmatizmiyle siyasete damgasını vurması; İslamcı hareketin içinde yer alan mühendis kadroları; yani yakın tarihimizin tüm önemli kırılmalarına mühendis optiğinden bakmanın bize toplumsal hayatımıza ilişkin yeni bir okuma, yeni bir perspektif kazandıracağını söyleyebiliriz." – NİLÜFER GÖLE